

The Project Gutenberg eBook of Ennen ja nykyään 1, by Hanna Ongelin

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Ennen ja nykyään 1

Author: Hanna Ongelin

Release date: June 4, 2005 [EBook #15988]

Most recently updated: December 14, 2020

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ENNEN JA NYKYÄÄN 1 ***

Produced by Matti Järvinen and Tuija Lindholm.

ENNEN JA NYKYÄÄN.

KUVAUKSIA NAISEN ELÄMÄSTÄ.

Kirjoittanut
Hanna Ongelin.

Suomennos.

I.

Ensimmäisen kerran julkaistu 1886.

Ennen.

Liedellä leimusi nuotio, hohteellaan valaisten kallisarvoiset aseet, koristetut hopealla, kullalla ja jalokivillä, saaliit kaukaisista maista; tuossa ne nyt riippuivat korkean tuvan seinillä välkähdellen valkeaa paisteessa. Perärahilla istui vanha, paljon matkaillut viikinkiuros kertoelemassa talonväelle matkoistaan ja urotöistään vierailta mailla. Rahilla hänen vieressään istui kolme nuorta, uljasta soturia, komeita nuorukaisia. Ne olivat hänen nuorimmat, ainoat elossa olevat poikansa; kolme vanhinta oli näet kaatunut viikinkitaistelussa. — Niinkuin tulenloiste välähteli seinillä olevista miekoista ja kilvistä, niin säteilivät myös nuorukaisten silmät vanhuksen kertoessa suurista kaukaisista meritaisteluista, joissa hän oli otellut seitsemää tummakiharaista etelänmiestä vastaan ja lyönyt kaikki seitsemän kuoliaaksi laivan kannelle. Ulkona vyörytteli meri ukkosen kaltaisella kuminalla aaltojansa rantaa vastaan, ja

syysmyrsky jyskytteli tuimilla iskuillaan tuvan raskasta ovea. Tuuli hohisi savutorvessa, ja valkea liedellä leiskusi. Mutta soturi kohotti äänensä ja sen kaiku voitti meren pauhun ja myrskyn kohinan. Kertomus oli loppunut. Hän löi miekanlappen tammipöytään ja loi silmäyksen ylistuvan oveen. Hiljaista oli salissa. Vanhan uroon tylt kasvonjuonteet kävivät tylymmiksi kärsimättömyydestä. Hän nykäistä hivahutti pitkää valkeaa partaansa, ja vihastunut katse välähti hänen silmistään. Ylisten ovi avautui vihdoin, ja korkeavartaloinen neitonen astui kynnykselle. Hän oli komeasti puettu, hopeakoriste kaulalla ja käsivarressa ja kalisarvoinen vyö kultahela-veitsineen vyötäisillä.

— Mitäs tärkeää tehtävää nyt on neitosella, kuin ei joudu enään kuulemaan isän kutsumusta? kysäsi vanhus äänellä niin peljättävällä, että kaikki miehet huoneessa vaalenivat ja vilkaisivat hämmästyksellä neitoon, joka oli rohjennut antaa syytä sellaiseen nuhteeseen.

Impi astui pää pystyssä, kopein askelin ja rauhallisen näköisenä alas portaista.

— Minä makasin, kuin sinä kutsuit, isä! kuului hänen äänensä, kirkas kuin hopeakilven helähdys. Ja minun täytyi ottaa vaatteet ylleni, ennenkuin astuin ylisiltä.

Koska se tapa tuli, että tytär vastaa pitkillä puheilla isän nuhteisin?

Kuin isä kysyy, sopiihan tyttären vastata.

— Asa-Thorin nimessä! Sinä olet rohkea sanoissasi. Pidä kielesi ohjissa ja ojenna minulle kukkurainen simasarvi, saadakseni kostuttaa kuivunutta kurkkuani.

Neitonen tarttui hopeiseen juomasarveen ja täytti sen reunoja myöten vaahtoavalla simalla suuresta tynnyristä tuvan viereisestä ruoka-aitasta.

— Sinä, Alf! käski talon isäntä ovenviereisellä rahilla istuvaa, nuorta orjaa, jolla oli taistelijan vartalo ja kauniit kasvot. Pane enemmän puita tuleen, että se palaisi vilppaasti, sillä hupaisen sadun tahdon minä kertoa urotyöstä, jonka vertaista ei ole nähty sataan vuoteen.

Orja nousi ylös täyttämään herransa käskyä. Impi astui vakavasti, ylevä ja kaunis kuin jumalatar, tuvan lattian poikki, kukkurainen juomasarvi kädessä, Alf astui liedelle päin. Heidän silmäyksensä tapasivat toisiansa. Ruusuohde välähti, äkkiä kuin linnun siiven varjo, neitosen poskilla. Liekki vilahti orjan silmissä. Hän pani aika puujyskäleen tuleen. Neitsykäinen astui vanhuksen luo ja ojensi hänelle simasarven, joka perheenisän juotua kävi ympäri seuran.

— Nyt tahdon minä jutella teille sadun, viehättävän ja komean kuin Asa-Thorin ottelu jättiläisen kanssa. Brynhild, tytär, sinä voit jäädä seisomaan tänne tupaan ja kuunnella kertomusta, jos sinua haluttaa.

— Enkö minä saa istua rahille veljeini viereen?

— Koska se tapa tuli viikinkimajoihin, että naiset istuvat miesten kanssa vieretysten? Mutta jollet sinä voi seisoa, niin voitahan istua rahille, tuonne Alfin viereen.

Neitosen posket hehkuivat kuin aurinko myrskysäällä. Hän käänsi isälle selkensä ja meni pois ylistupaan. Alf nousi ja meni ulos huoneesta.

Vanhus kertoi kuunteleville satureille uljaan tarun, kuinka hän oli taistellut villien merirosvojen kanssa, ottanut heidän laivansa ja aarteensa, polttanut laivat tuhaksi, tehnyt miehet orjiksi ja vienyt aarteet kotiinsa. Kun taru oli loppunut, sanoi hän nuorimmalle pojista:

— Sinä, Björn! Ota harppuja laula meille kaunis laulu.

Björn nousi seisomaan, otti harpun, asettui rahille ja lauloi:

Ihanaistahan
Salituvass' on
Lieden liehuvan
Ääress' olla,
Mesarven joss'
Impi täyttää.
Tok' ihanampaa
On valkosiivin
Lohikäärmehen
Käydä merta
Terän kirkkahan
Kisahan.

Björnin laulaessa nousi Brynhild seisoalleen neitosten majassa avonaisen akkunan ääreen. Myrsky liehutteli hänen hiuksiaan. Sydämmessä paloi tuli, kuumempi kuin liekki tuvan liedellä. Suloinen olisi hänen ollut istua Alfin vieressä, mutta ennen tahtoi hän vaikka tuhannen kertaa kuolla, kuin istua orjan istuimelle. Hänen sydämmensä kiehui. Tulikuumat kyneleet purkautuivat kiehovasta lähteestä ja virtasivat pitkin poskia. Hän vilkasi ulos yön pimeyteen. Tuolla alhaalla rannassa seisoivat kookas vartalo. Hän tunsu sen hyvin. Orjakaan ei istunut orjainrahilla kuuntelemassa vapaitten miesten urotöitä. Hän seisoivat tuolla alhaalla pauhaavan meren rannalla, kohotti kätensä pilviä kohden ja rukoili:

— Korkeat jumalat! Suokaa minullekin joku urotö!

Myrsky oli lakannut raivoamasta, synkkä meri vyöryi, kuohuen kuin säännöllinen juhlavirsi, rantapaasia vasten syysaurion kalpeassa hohteessa. Kaukana näköpiirin rajalla haamoitti valkeat purjeet kuin jättiläislinnun levitettyt siivet, ja pimeää vettä vasten välähteli kuin valkean kimallus. Purjeet näkyivät selvemmin. Välähdykset kävivät kirkkaammiksi. Siellä oli kolme komeaa viikinkilaivaa lähestymässä, ja kultaiset lohikäärmeen päät välkyivät kuin tuli auringon paisteessa. Laivat laskivat rantaan.

Majassaan istui vanha uros perä-rahilla, koko väki ympärillään, ja ylevältä näytti kaunis Brynhild lieden ääressä. Ovi avautui ja tupaan astui nuori sankari, loistavassa asussa, pedon talja hartioilla. Häntä seurasi kaksitoista voimakasta miestä. Siinä oli tuo mainio Helge-sankari, joka oli käynyt kaukaisilla viikinkiretkillä, voittanut monta vihollista, anastanut suuria aarteita ja rakentanut itselleen linnan Englantiin.

— Terve sinulle, mahtava Rolf! tervehti Helge. Satakunta miestä ja suuri joukko lahjoja muassani olen rauhallisessa tarkoituksessa: tullut vierailemaan luoksesi.

Vanhus ojensi itsensä.

— Ole tervetullut, Helge Gadmarin poika! Sinä ja sinun väkesi olkaat tervetulleet talooni! Monta härkää pitää teurastettaman, simaa yltäkyllin oleman, ja harpun äänen kaikuman sinun kunniaksesi. Astu esiin, urhea vieraani, ja asetu viereeni! Tytär! ojenna meille kultainen sarvi.

Brynhild täytti sarven ja vei sen isälle, joka joi ja ojensi sen vieraalleen. Muukalainen otti juomasarven. Hänen silmänsä loistivat, kuin hän katsahti impeen.

— Sorea neiti! Sinun kunniaksesi tyhjennän sarven, sanoi hän.

Uhkeat vieraspidot vietettiin viikinkilinnassa. Tulisoiot paloivat tuvassa. Paistit paistettiin. Simaa ja viiniä oli yltäkyllin. Uljaita urotöitä kertoeltiin, lauluja laulettiin, ja harppua soitettiin. Mutta ylistuvassa istui kaunis Brynhild yksinään, ja kalliolla, kuohuvan meren rannassa, oli nuori orja.

Kolme päivää ja kolme yötä kesti pitoja. Kolmantena päivänä, jolloin vieras uros oli valmis lähtemään pois, astui hän perheenisän eteen, sanoen:

— Voimakas Rolf! Suuresti olen minä ihastunut tyttäreesi. Tahdotko antaa hänet minulle vaimoksi? Kauneimman laivoistani kaikkineen, mitä siihen kuuluu, ja sata naulaa hopeaa tarjoon minä sinulle antimeksi neitosesta. Kallisarvoista vaatteusta hän saa pitää, maata purppura- ja silkkipeitoilla ja täyttää sarven huoneessani. Lempeä tahdon minä olla hänelle, niinkuin voimakkaan, tuleekin olla hentoa ja siveää naista kohtaan. Sano, otatko korviisi puhettani?

Rolf nousi ylös, sanoen:

— Urhokas Helge! Suurella ilolla kuulen sanasi ja olen täydellisesti tyytyväinen niihin runsaisiin lahjoihin, joita sinä tarjoat. Palttinaiset ja karitsan villaiset vaatteet, hopea- ja kultakoristimet, seitsemän täysinäistä arkkua, lahjoitan minä morsiamelle myötäjäisiksi. Tapahtukoon sinulle niinkuin mielesi halajaa!

Hän löi miekan lappeella pöytään. Brynhild astui tupaan.

— Tytär! Tämä jalo sankari on valinnut sinut morsiameksensa, ja minä olen antanut sinut hänelle kallisarvoista ja komeaa korvausta vastaan, kuten sopii niin mainehikkaille uroille kuin hän ja minä. Laita itsesi valmiiksi seuraamaan häntä, kuin hän täältä lähtee ja palvellos häntä uskollisella mielellä ja utterasti kaikkina elinpäivinäsi.

Neitosen posket tulivat vaaleaksi kuin lumi.

— Minä en tahdo seurata Helgeä, isä! Minä en rakasta häntä.

Vanhus löi miekalla pöytään, niin että huone kajahti ja harpunkielet helähti.

— Asa-Thorin nimessä! Rohkeneeko tytär kieltää, kuin isä on hänet uskonut ja luvannut morsiameksi kuuluisalle sankarille? Vaikene ja tottele vastustamatta minun käskyäni!

— Nuori impi on kaino kuin kyyhkynen, sanoi Helge. Mutta kainous haihtuu myrskytuuleen laivankannella ja kyyhky hiipii uskollisen miessydämen turviin.

Hän otti kultaisen renkaan ranteestaan ja asetti sen neitosen käteen, mutta Brynhild kiskaisi sen pois ja sinkahutti lieden hehkuun. Silloin välähtivät Helgen silmät kuin tulenliekki. Hän nosti immen tukevalle käsivarrelleen ja ojensi kätensä vanhukselle ja pojille.

— Terve teille ja hyvästi, jalo isä! ja te, nuoret uroot! Kuin kevätuuli taas puhaltaa, olkaa tervetulleet vieraspitoihin minun linnaani!

Uljain askelin morsian käsivarrellaan, vetäytyi hän linnasta, miestensä seurassa. Rannalla, missä laivat olivat valmiina, seisoi Alf-orja. Miekka kädessä astui hän urosta vastaan, kohotti miekan hänen otsaansa kohden ja huusi:

— Naisryöstäjä! Päästä impi vapaaksi sylistäsi! Kuin ei vapaasukuinen isä eikä veljet suojele neitoa muukalaisen väkivallasta, niin orja vetäköön miekan.

— Kuka olet sinä katala raukka, joka uskallat astua, solvausta suu täynnä, mahtavaa sankaria vastaan? ärjyi Helge ja heitti morsiamen miehilleen; ne hillitsivät neitosen, joka taisteli kuin vangittu kotka, temmatakseen itseensä irti heidän käsistään, ja kaatoivat hänen alukseen. Helge veti miekkansa ja hurjaksi kävi ottelu rannalla hänen ja Alfin kesken. Veri purskahti, ja orja suistui halaistuin otsin mereen, jossa valkoinen kuohu muuttui ruusunpunaiseksi hänen verestään.

— Purjeet pullistuivat ja laivat kiitivät pois yli ulapan.

Myrsky-yö vetäytyi jälleen Pohjanmerelle. Laivankannella seisoi kalpea impi, pitäen jäykin käsin pitkästä, liehuvasta tukastaan kiinni, ja hänen silmänsä paloivat kuin tuhovalkea pimeänä yönä. Meri ärjyi. Myrsky vinkui. Kultakoristeinen lohikäärme nauskui, kiitäen siivet leveellään yli syvyyden. — Neitosen luo laivankannelle astui voimakas uros.

— Lempeä impi! kuului hänen äänensä. Minun morsiameni olet sinä. Minä olen sinut kunniallisesti pyytänyt ja laillisen korvauksen kautta saanut isältäsi. Tule syliini!

Hän ojensi kätensä neitoa kohden, tahtoen syleillä häntä. Mutta tämä pakeni hänen edestään kuin tuulenlöyhäys. Huimassa vauhdissa koetti uros tavoittaa häntä, mutta ei saavuttanut.

— Pian on kyyhky väsyvä, kuin haukka sitä ahdistaa, huusi hän vihoissaan ilkkuvalla äänellä. Mihin tahtoo hän paeta laivankannelta aavalla merellä?

Silloin juoksi Brynhild ylös laivan etukeulaan ja osoitti ulos merelle. Tämän nähdessään kauhistui uros.

— Ollos rauhassa! huusi hän, meni ruoriin ja pysyi siellä alallansa. Mutta ryöstetty impi seisoi laivalla ja katseli ulos mustaan yöhön. Hän ajatteli valoisata huonetta, jossa pystyvalkea räiskyi liedellä, ylistupaa, jossa hänen äitinsä, kuninkaan tytär kaukaisilta mailta, jonka hänen isänsä morsiamenaan oli tuonut kotiin sotaretkeltä ja joka oli kuollut, hänen vielä lapsena ollessaan, opetti häntä neulomaan silkkiä ja kultaa, ja jolta hän sai kuulla monta ihmeellistä satua. Hän ajatteli nuorukaisen halaistua otsaa, joka vielä tänä aamuna oli niin puhdas ja kirkas; hän kohotti kätensä öistä taivasta kohden ja vannoi pyhän valan, jonka ainoastaan myrsky ja jumalat kuulivat.

Mahtavan Helgen linnassa vietettiin suuret pidot. Satamäärä uroita istui suuressa pylvässäsalissa. Kallis juoma vaahtosi kultaisissa maljoissa, ja harppujen ääni kaikui avaroissa saleissa. Ilomielin istui uros perärahilla, ja hänen rinnallaan kaunis Brynhild lumivalkeassa pukimessa. Mutta morsiamen posket olivat vaaleat kuin palttina, synkät kuin yö hänen silmänsä. Hän ei hymillyt eikä sanaakaan päässyt hänen huuliltaan.

Kuin pidot olivat lopetetut, valkeat sammutetut, maljat tyhjennetyt, säveleet lakanneet helähtelemästä, ja uroot uneksuivat pehmeillä petojen taljoilla ihanista nummista ja kaukaisista lehdoista, viiniköynnöksineen ja lemuavine kukkineen, vei Helge morsiamensa kauniisen makuukammioon, hyvänhajuisesta puusta tehtyyn vuoteesen, joka oli koristettu hopealla ja kullalla ja peitetty etelämaalaisella purppurapeitteellä.

— Kaunoinen impeni! Täällä saat sinä levätä luonani, sanoi hän.

— En koskaan lepää minä sinun luonasi, kuului neidon vastaus. Et ole sinä minulta kysynyt, rakastanko minä sinua. Väkivallalla olet sinä minut vienyt isäni talosta ja verellä ja murhalla olet sinä

minut anastanut, vaan rakkauttani et ole voittanut.

— Mistä murhasta sinä puhut? Eikö isäsi antanut sinua minulle vapaatahtoisesti ja ystävällisellä mielellä, ja eivätkö veljesi tervehtäneet minua rauhalla, niin tullessani kuin lähteissäni?

— Eikö tuossa ole vielä verta ihan tuoretta miekassasi? Katso!

Brynhild paljasti Helgen miekan, joka riippui hänen kupeellaan. —

— Min, keinoa orjan verta! Huomenna asemieheni kirkastaa miekkani jälleen välkkyväksi.

— Ei koskaan kirkasteta sitä miekkaa enää. Minä koston sinulle, miehentappaja, orjan hengen, sillä hän oli sydämmelleni rakkaampi kuin isä, veljet, koti ja elämä. Sulhoni olet sinä surmannut, ja sentähden pitää sinun kuolla.

Hän kohotti miekan ja työnsi sen Helgen sydämmeen. Verissään kaatui hän morsiusvuoteelle. Brynhild heitti miekan hänen viereensä ja lähti ulos salista, pois merenrannalla olevalle korkealle kalliolle. Meri pauhasi ankarasti. Suurten valkoisten lintujen lailla lenteli vaahto yli aaltojen. Mustien, hajonneitten pilvien lomasta kumotti täysikuu, niin että ne näyttivät hopeapatsaisilta porteilta suuren vuoren onkaloissa. Brynhild lausui:

Lempeä Freja,
Vaunuissa kulta
Verissä et saa
Nähdä mua.
Nyt Tuonelaan käyn
Pilviporteista.
Ja sankaryljän
Kun surmasin
Miekallaan, jossa
Veri viaton
Ol' nuorukaisen,
Ma kostin vaan.
Ja kostoll' orjan
Ma vapaaks' ostin:
Nyt, sankararvon
Hän saatuaan,
Juo mettä kanssain
Jumalissa ja
Miekoin soittavi
Kanneltaan.

Niin lausui Brynhild. Hän ojensi kätensä taivaankantta kohden ja syöksyi kallion huipulta mereen. Pilvinen hopeaportti sulkeutui ja aallot soittelivat harpunsäveliä morsiusmatkalla.

Nykyään.

— Hm! sanoi kapteeni Ivarsson. Pojan kasvatus tulee kuitenkin aina hyvin kalliiksi. Toivoisin, että minulla olisi vaan kaksi tyttöä, eikä poikaa ollenkaan.

Hän loi ystävällisen isänsilmäyksen nuoreen tyttöön, joka istui keinutuolissa perähuoneen pimeimmässä nurkassa, mutta nyt nousi ylös ja jätti huoneen hiljaisiin askelin.

— Minkätähden Gerda meni ulos? kysyi kapteeni rouvaltaan, joka istui lampun ääressä kutomassa sukkaa. Rouva oli hyvin miellyttävän näköinen, keski-ikäinen ihminen, kasvopiiirteensä olivat hienot, ja hänen ruskeista silmistään loisti mielen eloisuus.

— Vai niin, menikö hän?

Rouva katsahti oveen, josta tytär oli hiipinyt.

— Ehkä hän tuli pahoilleen siitä, että minä sanoin poikien kasvatuksen tulevan kovin kalliiksi ja haluavani pitää vaan kaksi tyttöä. Tiedäthän, että Gerda on aina kadehtinut Rudolfia siitä, että hän on poika ja saa opiskella. Mutta kyllä siinä on yhdessäkin, ilman että vielä tyttö olisi yliopistossa.

— Mutta jos työllä olisi parempi pää kuin pojalla, niinkuin luulen olevan juuri meidän lasten laidan?

— Hm, jaha! Vaikka niinkin olisi, niin täytyyhän pojan kuitenkin aina saada varsin toisenlaisen kasvatuksen kuin tytön. Hänestä pitää tulla jotain, olkoon hänen päänsä sitte huonompi tahi parempi. Tytöllä sitä vastoin on kotinsa, joka hänestä huolen pitää, tahi myöskin joutuu hän naimisiin ja saa menonsa mieheltään. Hänen ei tarvitse yritellä hankkia itselleen toimintaa yhteiskunnassa. Sentähden on hänen kasvatuksensakin paljoo yksinkertaisempi ja halvempi kuin pojan.

Rouva Ivarsson laski kutimensa ja nojautui tuoliin. Hän näytti vaipuvan syviin mietteisiin.

— Niin, sitenhän sen laita on, sanoi hän vähäisellä huokauksella. Mutta minkätähden niin on? Sitä minä olen tuumailut koko elämän ikäni. Katsoppas vaan Gerdaa! Hän on niin lahjakas, ja niin tietohalukas sitten! Jos hän saisi opiskella, niinkuin Rudolf, niin pääsisi hän kauas tieteissä, ja ihan varmaan tulisi hänestä jotain erinomaista. Sen sijaan istuu hän nyt tuolla mietiskelemässä kirjojaan ja lukee välistä koko yöt läpeensä, kuin hänen päivällä on täytynyt auttaa minua käsitöissä ja taloudellisissa askareissa. Minä näen kyllä, että, hän suree, vaikka hän ei tahdo sitä osoittaa. Minun tyttöparkaani!

— Gerda istuu liian paljon huoneilmassa mietiskelemässä, senhän olen sinulle jo ennen sanonut. Hän ei tahdo olla ulkona muitten ihmisten seurassa, eikä hänen tee mieli huvituksiin, niinkuin muun nuorison. Eiköhän mahda tulla viimein kirjatoukka koko tytöstä? Minä juuri haluaisin lähettää hänet suveksi veljeni luokse maalle. Se tulisi häntä virkistämään, kuin hän saa peuhata niitten nuorten kanssa siellä. — Maikki, hänen serkkunsa, on juuri hänen kanssaan saman ikäinen, ja pojatkin ovat kotona kesällä. Minä kirjoitan ihan varmaan Fredrikille asiasta. Jos Rudolf matkustaa ulkomaille terveyttänsä hoitamaan, josta juuri on kysymys, — lääkäri sanoo sen olevan ihan välttämätöntä. — Ivarsson-ukolta pääsi salainen huokaus, sillä hän ajatteli, että hänen täytyisi kiinnittää talonsa, saadakseen matkarahaa pojalle, — jos Rudolf matkustaa, niin voit sinä ehkä jonkun aikaa olla ilman Gerdaa täällä kotona. Niin, ja onhan sinulla aina palvelustyttö.

— Jos Fredrik ja Anna-Maria tahtovat ottaa hänet vastaan pariaksi viikoksi suvella, niin tulee hänelle varmaankin hauska saada mennä maalle vähäsen virkistäymään. Hän ei saa matkustaa ulkomaille, hän, pienokaisraukka! Minä tiedän kyllä, että se olisi suurin onni, mikä häntä voisi kohdata, jos hän saisi tulla tuonne suureen maailmaan ja nähdä kaikki sen ihanuudet. Minä olen kuullut sen hänen puheestaan, kuin joku on kertonut ulkomaista tahi kuin hän itse on lukenut kirjoituksia niistä. Mutta, Jumala nähköön, kuin ollaan köyhät, niin täytyy kieltäytyä monesta hyvästä.

— Kiitä onnea, rakas Hanna, ettei molempien lastemme tarvitse hakea terveyttä vierailta mailla, vaan että tyttömme on terve ja rivakka. — Rudolf-raukka! hausempi tietysti olisi hänelle, jos hän saisi terveenä ja voimissaan elää ihmisten ilmoilla. Silloin voisi hän saada jotain hyötyä siitä hengen kehitykselleen.

— Tahtoisitko sinä lainata rahoja talon kiinteistöä vastaan Rudolfin ulkomaan matkan tähden, vaikkei se olisikaan tarpeellinen hänen terveydelleen?

— Ihan varmaan! Se on selvää, — siinä tapauksessa, jos sellainen matka olisi hyödyllinen hänen kasvatukselleen. Enkö tekisi mitä uhrauksia tahansa lapseni vastaisen menestyksen tähden? Kunnotonhan isä olisin muuten.

— Nyt tulemme taas kasvatuskysymykseen. En voi auttaa, että minun mielestäni tytöt kärsivät suurta vääryyttä. Sillä aikaa kuin vanhemmat ponnistelevat viimeisiin saakka, hankkiakseen pojilleen täydellisen sivistyksen, niin saavat tytöt tyytyä muutamiin vähäpätöisiin tieteen muruihin, olkoon heillä sitte kuinka hyvä pää tahansa. Se on väärin, ja siinä ajatuksessa minä pysyn.

— Sinä olet kummallinen, Hanna! Minä en ymmärrä, hitto vieköön, yhtään mitä sinä tarkoitat nurinallasi ja noilla "tieteenmuruillasi". Olemmeko tosiaankin laiminlyöneet Gerdan kasvatuksen? Eikö hän ole käynyt tyttökoulua alusta loppuun saakka, ja lisäksi kiitoksella ja kunnialla? Sitte on hän päälle päätteeksi saanut tuntia kielissä ja soitannossa ja kaikessa mahdollisessa — kumminkin — niin, vähintään tuhannen markan arvosta. Minä olen kustantanut tyttärelleni hienomman kasvatuksen kuin moni rikkaampi isä tyttärilleen, tahdon sinulle sanoa, eikä kukaan voi tulla sanomaan, että minä olisin ollut hänestä huolimaton taikka väärin tehnyt kummallekaan lapsistani.

Kapteeni nousi, kävi kiivaasti muutamaan kertaan lattian ja seisattui akkunan eteen, katsella tuijottaen ulos pimeälle kadulle. Hetkisen aikaa oli hiljaista. Rouva oli jälleen tarttunut kutimeensa. — Ei kukaan voi sanoa, että sinä olet väärin tehnyt tyttärellesi, rakas Otto! kävi hän vihdoinkin tyyneästi puheesen. Gerda on todellakin, kuten sanoit, saanut paremman kasvatuksen kuin monen rikkaamman tyttäret, enkä minä puhukkaan erittäin hänestä, mutta minun ajatukseni on, että tyttöjen sivistys ylipäänsä on hyvin niukka poikiin verraten.

— Niukka!

Kapteeni kääntyi akkunasta ja lähestyi vaimonsa eteen.

— Niukka! Mitä tahdot sinä sitte minun tekemään? Pitääkö minun hankkia opettaja-joukko antamaan heille tuntia ja työntää heille suuria rahamääriä? Jos minä olisin rikas, voisi se juuri tapahtua, jos se huvittaisi häntä, mutta sinä tiedät, että minun täytyy lainata rahaa Rudolfin ulkomaanmatkaa varten. Mistä minä ottaisin sitte varoja hänen lukutuntiinsa? Ja sitten? Mitä hyötyä siitä sitten olisi? Ottaisiko hän ylioppilastutkinnon, vai mitä? Ja mitä se sitten pyhittäisi? Gerda on, jumalan kiitos, kaunis tyttö. Onni voi olla suotuisa meille, niin että hän pääsee hyviin naimisiin. Mitä hän tekisi sitten ylioppilastutkinnolla? Ei, jos minä olisin rikas, niin lähettäisin hänet johonkin talouskouluun ulkomaille. Se olisi oikeen terveellistä hänelle, sillä hän on liian vähän taloudellinen.

— Sitä et saa sanoa, Otto! Silloin teet Gerdalle väärin. Kuinka hyvä hän on auttaessaan minua kaikella mahdollisella tavalla, sekä käsitöissä että vaatteitten silytyksessä ja kaikessa.

— Niin, niin, ymmärretään! Mutta kaiken tuon hän tekee vaan uskollisuudesta sinuun ja huojentaakseen sinun vaivojasi. Hän tekee sitä ilman mitään intoa, sen näkee kyllä selvästi, sillä hänellä ei ole ollenkaan taloudellista luonnetta, mikä kuitenkin on kaikkein tärkein tyttölle, — varsinkin köyhälle tyttölle.

— Luuletko sinä sitten, että hän talouskoulussa, vieraalla maalla, innostuisi enemmän talousaskareihin, kuin kotonaan, omaa äitiänsä auttaessaan?

— Niin, arvellaan kyllä, ettei parempaa koulua sillä alalla voisi löytyä, kuin oma koti ja työskenteleminen äidin valvonnan alla, mutta sinä et teekkään täyttä totta hänen ja hänen toimiensa kanssa, vaan sinä huhdot ja työskentelet itse vaan, että hän saisi istua aikasin aamusta myöhään iltaan saakka nenä noissa siunatuissa kirjoissaan. Talouskoulussa saavat sitä vastoin oppilaat luvan määrätyillä tunneilla tehdä kaikki ne askareet, jotka kuuluvat oppijaksoon. Siellä opitaan järjestykseen, ja se ei voi vahingoittaa Gerdaa.

— En minä usko sittenkään, että työntöä voidaan opettaa, jos se puuttuu ihmisen luonnosta.

— Ah, loruja, rakas Hanna! Tyttö on vaan pilaantunut tuosta kirotusta lukemisesta ja mietiskelemisestä, joka kestää päivät ja yöt läpeensä. Hän tarvitsee raikasta ilmaa. Siinä kaikki. Saat nähdä, että kuin hän on oleskellut maalla muutaman viikon ja käynyt maitokamarissa ja karjapihassa Anna-Marian kanssa ja ottaa osaa hänen käytännöllisiin toimiinsa, niin on hän unhoittanut kaikki kirjarepaleensa, vanhat filosofinsa ja mitä sojua se lieneekään, kuin hän uneksuu koko pitkäisen aikansa, ja tulee kotiin reippaana, talouden hoitoon ihastuneena tyttönä.

— No, sittenhän ei tarvita ollenkaan talouskoulua, naurahti rouva Ivarsson.

— Ei, sitä minä toivon, sillä kuten tiedät, niin minulla ei ole varaa lähettää häntä kauemmaksi pois.

Puolisoiden puhe keskeytyi hetkiseksi. Rouva kutoi sukkaa, ja kapteeni käveli edestakaisin.

— Hyvin kummallista on sittenkin, ryhtyi edellinen viimein puheeseen, etteivät tytöt voi saada samaa sivistystä kuin pojat, tulla ylioppilaiksi niinkuin hekin ja lukea ja opiskella niin paljon, kuin heillä on siihen halua ja kykyä, koska Herramme on varustanut heidät samalla ymmärryksen lahjalla ja yhtä hyvällä kyvyllä kuin pojatkin. Juuri sitä asiaa olen minä hyvin usein mietiskellyt. Minä tiedän itsestäni, millainen halu minulla oli lukemiseen nuorena, kuinka minä valvoin monta valoisaa kesäyötä lukemalla veljeini kirjoja ja kuinka minä kadehdin niitä, jotka saivat tulla ylioppilaiksi ja valita, minkä tien vaan halusivat.

— Mutta silloin tapasimme toisemme vanhimman sisaresi häissä, ja sinä rakastuit minuun ja tulit pieneksi sieväksi vaimokseni ja silloin sinä heitit koko tietelemisen siksensä ja sinua huvitti paljon enemmän puuhata kodissasi, huolitella ukkoasi ja kasvattaa lapsiasi, etkä kertaakaan ole sen jälkeen kaipaillut korkeaoppisuutta. Eikö minulla ole oikein, Hannaseni?

Kapteeni taputti vaimoansa hartioille ja katsahti hellästi hänen silmiinsä, mutta hänen katseessaan kuvautui samalla suurta itserakkautta ja itseensä tyytyväisyyttä. Tämä vastasi tuohon lemmeikkäsen silmäykseen, mutta salaisesti pääsi huokaus hänen rinnastansa.

— Tosin olen ollut onnellinen kanssasi, Otto! paljon onnellisempi kuin ansaitsen, mutta en ole koskaan voinut tukehuttaa haluani enempään tietoon, kuin minulla, paha kyllä, nyt on, ja niinkuin minä ennen surin itseni tähden, suren minä nyt tyttäreni tähden.

— Mitä tahdot sinä sitten, rakas Hanna, ja Gerda ja te kaikki, jotka istutte suremassa onnetonta asemaanne? Tahdotteko te tulla ylioppilaiksi, vai kuinka? Ja mitä sitten? Jos vaimo vaan istuu kiinni

kirjoissaan eikä vähintäkään pidä lukua, kuinka askareet ja lapset hoidetaan, kuinka hupaisen sinä tosiaankin luulet miehelle olevan sellaisen kodin?

Rouva Ivarsson naurahti surumielisesti. Hänen sydämessään kaikui kysymys: onko sitten naisen korkein tarkoitus, laiminlyömällä oman henkensä vaatimukset, ainoastaan koettaa hankkia miehelle hupaisuutta? mutta hän ei lausunut sitä suotta ärsyttääksensä tuittupäistä herraansa ja puolisoansa, joka ei kuitenkaan koskaan myöntäisi sen oikeutta.

Hän sanoi:

— Mutta minä en ymmärrä, minkätähden nainen ei voi tulla kelvolliseksi perheenäidiksi, vaikka hänellä onkin perinpohjainen sivistys. Eihän tiedot koskaan vahingoksi ole. Miehestä voi tulla kunnan maanviljelijä tahi hän voi ryhtyä mihin käytännölliseen toimeen hyvänsä, vaikka hän onkin oppinut. Se lisää päinvastoin hänen arvoansa. Mutta että naisen täytyy olla taitamattoman, tullaksensa kelvolliseksi perheenemännäksi, se on todellakin hyvin kummallista!

— Kuka sitte sanoo, että hänen pitää oleman taitamattoman? Minä en suinkaan tahdo kieltää tytöltä kelvollista koulusivistystä, sovitettu hänen sukupuolensa mukaan, enkä hienoa kasvatusta, jos hän kuuluu säätyluokkaan, jossa se on tarpeellista. Ja minun mielestäni nais-sivistys on todellakin nykyään niin oivallinen, kuin vaan toivoa sopii. Se ei juuri voi olla parempi. Toisin oli ennen maailmassa. Silloin olivat, naisten tiedot kurjalla kannalla. Moni ylhäisenkään perheen tytär ei saanut edes opetella kirjoittamaan. — Se oli todellakin surkeata!

— Kyllä niin, mutta siihen aikaan pidettiin se riittävänä naisille. Ja jos joku silloin rupesi puhumaan sellaisesta kasvatuksesta, kuin tytöt nyt saavat, niin olisi se katsottu suurimmaksi tuhmudeksi, aivan samalla tavalla kuin nykyään, jos on kysymys niiden tieteilemisestä.

— Rakas Hanna! Älä vertaile järkeä ja kiihoittuneita mielikuvituksia, mahdollista ja mahdotonta toisiinsa. Kukin asia erikseen! — Sinä olet imenyt Gerdan aatteita, vaikka sinun pitäisi ymmärtäväisenä äitinä vastustaman niitä. — Kelvollinen, perheenemäntä, joka on ollut ylioppilas! Ha, ha, ha! Niin, sitä ihmettä tahtoisin nähdä! — Miehen laita on vallan toinen. Hän voi olla kuinka oppinut tahansa ja kuitenkin hoitaa velvollisuutensa. Mutta jos nainen, joka on ollut ylioppilas, joutuu naimisiin, niin ylenkatsoo hän kaikki taloudelliset velvollisuudet ja hyödylliset toimitukset. Ne ovat liian yksinkertaisia hänen korkeaoppisuudelleen. Nainen on liian heikko, rakas Hanna! antautuakseen monelle haaralle yhtä haavaa. Sentähden pysyköön hän kutsumuksessaan, älköönkä ruvetko yrittämään mieheksi päästä, sillä ei se kuitenkaan onnistu koskaan.

Rouva Ivarsson naurahti.

— Niin tyhmän en luule kenenkään naisen olevan, sanoi hän. Mutta puhuaksemme vakaasti, ajattelen minä, että todellisesti sivistyneen miehen pitäisi olla paljoa onnellisemman naisen rinnalla, joka on samalla sivistysasteella kuin hän itsekin, kuin jos hän sen sijaan olisi yhdistetty alhaisemmalla kannalla olevan henkilön kanssa, joka ei ymmärtäisi häntä eikä voisi vaihettaa ajatuksia hänen kanssansa.

— Sitä ei vaadi kukaan ymmärtäväinen mies vaimoltaan, olkoon hän kuinka sivistynyt tahansa. Hän tietää, että tällä on maailmansa hänessä, ja mies rakastaa ja kunnioittaa häntä yhtä paljon jo siitä syystä, jos hän muutoin on rakastettava ja uskollinen vaimo. — Ei, rakas eukko! koko tuo naiskysymys, jota minä puolestani sieluni ja sydämeni pohjasta kammoksen, on paljasta mielettömyyttä, joka ensiksi on pöllähtänyt muutamien vanhojen neitosten aivoihin. — — —

— Eipäs niinkään, kyllä niitä on miehiäkin, jotka puolustavat naisen oikeuksia.

— Miehiä, jaa! Uh! Ilvehtijöitä, jotka pilkkaavat naisten herkkäuskoisuutta ja nauravat heidän selkänsä takana. Ei, rakas ystävä! On olemassa ikivanha sääntö, jonka luonto itse on määrännyt ja jota me ihmiset emme voi kumota, se sääntö kuuluu: naisen maailma on kodin maailma. Mitä siihen lisätään, se on pahasta.

Kapteenin äänessä oli jonkunlainen iloinen, päättävä mahti, ikäänkuin hän olisi arvellut lausuneensa ratkaisevan tuomion koko jutusta.

— Mutta ne naiset sitten, jotka eivät koskaan joudu naimisiin?

— Niin, se on heidän oma syynsä!

Kapteeni pyörähti korollaan.

— Kuinka sinä taidat sanoa niin, Otto! Tiedäthän sinä, että löytyy paljon enempi naisia maailmassa kuin miehiä.

— No entä sitten! He voivat antautua johonkin naiselle, sopivaan toimeen, esim. tulla opettajattariksi, sillä siihen nainen kieltämättä on hyvin sopiva. Ja ylipäänsä on: tähän aikaan koko joukko toimia, kirjoitustöitä virkaloitoksissa, sähkösanoma-palvelusta ja muita sellaisia, jotka ovat avoimet naisille.

— Mutta jotka miehet muutama vuosi sitten pitivät yhtä sopimattomina naisille, kuin he nyt hylkivät heidän pitemmälle edistymistensä sivistyksen ja itsenäisyyden tiellä, vastasi heleä ääni ovelta, ja nuori Gerda, joka hetkinen sitten oli jättänyt huoneen, astui jälleen sisään, avoin kirje kädessä.

Huoneesta lähdettyään oli hän sulkeutunut kammioonsa, kuin hän kuuli isänsä haluavan pitää kaksi tyttöä eikä poikaa ollenkaan, koska se tulisi huokeammaksi; tämä lause oli kohdannut hänen sydäntään kuin polttava pistos.

— Kaksi tyttöä, eikä poikaa ollenkaan! kertoi hän mielikarvauksella itsekseen. Kaksi tyttöä, niin, kolme, neljä, viisi tyttöä eivät maksaisi niin paljon kuin yksi ainoa poika. Mitä tarvitsee tyttö? Mitä maksaa hänen kasvatuksensa? Ei mitään! Poika olkoon minkäläinen pölkkyä, minkäläinen laiskuri tahansa, tyttö muka ei koskaan lahjakas, niin häneen kuitenkin tupataan tietoja, — tyttö saa jäädä taitamattomuuteensa. Hän onkin vaan tyttö ja pääasia on että hän oppii "taloutta" tehdäkseen elämän miehellensä hupaiseksi. Minä tunnen isän ja muitten miesten saarnat sillä alalla. Minä osaan ne ulkoa.

Neitonen otti kirjan hyllystä, istui pöydän ääreen, väänsi lampun suuremmalle, aukaisi kirjan merkin kohdalta ja oli pian niin vaipunut lukuunsa, että hän näytti unhoittaneen kaiken muun.

— Oi! äännähti hän äkkiä, kohottaen päätänsä, leuka puristettua nyrkkiä vasten. Oi! minkätähden en minä saa juoda tieteen syvästä lähteestä? Minkätähden en saa, kuten Rudolf, kuunnella valistuneitten opettajain ääntä? Jos minä olisin niin onnellinen, en minä tuhlaisi kallista aikaani hänen laillaan turhuuteen. Oi, ei! Minä käyttäisin joka ikisen hetken päivästä ja yön levon lisäksi, ammentaakseni tietoja ja tunkeutuakseni syvälle tieteen salaisuuksiin. Oi, Jumalani! Minkätähden en minäkin saa omistaa kaikkea sitä kaunista ihmeellistä, mitä ihmistutkimus ja ihmisnero on keksinyt ja luonut? kuitenkin, kukas estää minua? Enkö minä voi kotona täällä yksinäisessä kammiossa lukea kaikkia Rudolfin kirjoja läpi? — Toista kuitenkin on kehittää sieluansa salaisuudessa ikäänkuin synnin teossa, toista taas saada vapaasti omistaa aikansa tieteille, saada käydä oppisaleissa ja hyödyttää maailmaa saavutetuilla tiedoillaan. Tätä onnea nauttii Rudolf ainoastaan sen tähden, että hän on nuorukainen, — ja kuinka vähän hän siitä välittää!

Syvän katkeruuden väreet kävivät hänen nuoruuden voimaa uhkuvilla huulillaan. Neitonen pisti kätensä kiharaan tukkaansa ja hänen vaaleanruskeat, kirkkaat silmänsä tuijottivat kolkosti hänen kalpeista, säännöllisistä kasvoistaan.

— Neiti, viisi penniä! kuului samalla palvelustytön ääni ovelta. Postimies on tuonut neidille kirjeen.

— Minulle?

— Niin, niin, Ruotsista — hän sanoi.

Gerda koetteli kiireissään taskuansa ja ojensi rahan tytölle, joka tuota pikaa toi hänelle kirjeen. Nähtyään päällekirjoituksen kävi hänen otsallaan hieno värähdys. Hän mursi kiireesti sinetin, ja silmäillessään sisällystä muuttui hänen ilonsa miltei tuskalliseksi riemuksi. Iloinen toivon hymy oli hänen huulillaan ja hän kiiruhti vanhempainsa luo, mutta silloin kuuli hän ovelta kapteenin viimeiset sanat ja vastasi niihin:

— Minä olen saanut kirjeen Emma Wallströmiltä! jatkoi hän.

Tämä oli ollut Gerdan koulukumppani ja he, ollen kouluajalta uskolliset ystävykset, olivat kirjevaihdossa keskenään vielä sittenkin, kuin hänen vanhempansa, — isänsä oli ruotsalainen insinööri, — olivat muuttaneet takaisin Ruotsiin, jossa he asuivat Upsalassa.

— Emma kirjoittaa ottaneensa ylioppilastutkinnon loistavilla arvolauseilla ja alkavansa syksyllä jatkaa opintojansa. Hän on antaunut kasvatustieteen alalle. Hän sanoo, että minä suvella voisin valmistautua tutkintoon ja lupaa lähettää seuraavassa kirjeessä ilmoituksen vaatimuksista. — Ja jos äiti ja isä suostuvat siihen, niin tulisin syksyllä Upsalaan ja saisin asua Wallströmin luona, kaikkiaan viidestäkymmenestä kruunusta kuukaudessa. Se ei ole mitään kallista, se! Sehän on vaan seitsemänkymmentä markkaa. Sanokaas, eikö se käy päinsä?

Gerdan kädet vapisivat niinkuin hänen äänensäkin ankarasta mielenliikutuksesta. Hän oli kalpea. Näkyi koko hänen olennostaan, että nykyinen hetki oli hänestä tärkeä käännekohta hänen elämässään, sillä siitä riippui äärettömän paljon. Äiti katseli häntä hartaalla, surunsekaisella osanotolla.

— No, äiti ja isä! Mitäs te sanotte?

— Minä sanon, vastasi kapteeni, että se on haaveksimista ja hulluutta. Minä en todellakaan tiedä, kuinka sinä, Gerda, ymmärtäväinen tyttö, voit tuoda esiin sellaisia lapsellisuuksia. Sinä olisit valmis jättämään äitisi, joka niin hyvin tarvitsee sinun apuasi, valmis matkustamaan toiseen maahan, kuluttaaksesi aikaasi toimissa, joista sinulla, hitto vieköön, ei ole vähintäkään hyötyä, muuta kuin vaan maksavat isällesi suuret rahat. Tiedäthän rakas lapsi! että minä en ole rikas, vaikka minulla on tämä pieni kaupunginkartano ja eläkerahani. Se ei ole toden totta paljon perheen elättämiseksi, ja voitthan myös ymmärtää, että veljesi kasvatus on maksanut kauniit rahat, ja nyt juuri olen minä hänen tähtensä pakoitettu — — —

Rouva Ivarssonin viehättävä, rukoileva silmäys keskeytti kapteenin lauseen. Äidin katse oli pyytänyt isältä, ettei hän juuri tällä hetkellä haavoittaisi tyttären sydäntä, mainitsemalla uhrausta, jota taas oltiin valmis tekemään pojan puolesta, vaikka hänen sisareltansa kiellettiin hänen sydämensä hartain toivo, hänen enimmin oikeutettu vaatimuksensa, kiellettiin hänen hengenvoimainsa ja taipumuksensa kehittyminen.

Syvä hiljaisuus vallitsi useita minuuttia. Kapteeni käveli edes takaisin. Rouva kutoi, ajatuksiinsa vaipuneena, sukkaa, silloin tällöin katsahtaen: tyttäreen, joka seisoj pöydän vieressä, kirkkaassa lampun valossa, liikkumattomana kuin kivipatsas, molemmin käsin nojaten pöydän syrjään, rypistynyt kirje kourassa ja hänen katseensa, josta kaikki elo oli äkkiä sammunut, oli toivottoman synkkä ja hänen kasvonsa kalpeat kuin kuolleen.

— Mutta, isä! alkoi hän vihdoin sekavalla äänensoinnulla. Kuinka voit sinä olla niin julma? Olenhan minä sinun lapsesi, niinkuin Rudolfikin ja minä olen maksanut sinulle niin vähän häneen verraten ja tehnyt niin paljon hyötyä kotonani, jota hän ei koskaan ole tehnyt.

— Ethän sinä aio tahtoa, vastasi kapteeni kiivaasti, että hän, joka on mies, auttaisi äitiäsi keittiön liedellä tahi istuisi neulomassa? Hänestä, jos hän saa elää, on vastaedes oleva hyötyä muulla paljon arvokkaammalla tavalla. Kullakin on kutsumuksensa täällä maailmassa, ja naisen kutsumus on utteruudella ja innolla antautua taloustoimiin. En koskaan, rakas Gerdani! suostu tuohon järjettömään pyyntöösi, en! Siksi pidän minä sinusta todellakin liian paljon ja olen liian varova sinun vastaisesta onnestasi. Muista se!

— No, älkäämme nyt niin suorastaan päättäkö asiata, rakas Otto! kävi rouva Ivarsson lempeästi välittämään. Me emme ole vielä ennättäneet miettiä sitä.

— Miettiä! Mitä tarvitsee asiata miettiä, joka on kerrassaan luonnoton? Siitä tehdään heti päätös, siinä se.

— Minä iloitsin niin sanomattomasti, — minä toivoin! — — — kuiski Gerda vapisevin huulin, ja kyynelvirta juoksi hillitsemättä hänen poskilleen.

Kapteeni katseli häntä jonkun aikaa, lähestyi ja laski kätensä hänen käsivarrelleen ja sanoi;

— Malta mielesi, tyttöni! Tuohan on vaan lapsellisuutta — — — — —

Mutta tyttö ei kuullut häntä. Hän väisti hänen koskettamistaan, painoi kirjeen silmiänsä vasten ja jätti huoneen, kovasti nyyhkyttäen.

Äidin silmät, jotka katselivat hänen jälkeensä, olivat täynnä kyyneliä.

— Tyttö-raukkani! sanoi hän. Tiedätkös, Otto! Ehkä minullakin äitinä ollen on sanottavana, minun mielestäni et sinä tee oikein Gerdalle. Minä rakastan Rudolfia sanomattomasti, niin, ehkä paljoa enemmän kuin sinä, sillä isän tunne ei voi koskaan helleydessä vertoja vetää äidin tunteille, enkä minä ole aina lukuunottanut hänen vikojaankaan, jota minä välistä olenkin katunut, ja olen sydämellisesti iloinnut kaikista uhrauksista, mitä olemme voineet tehdä hänen hyväkseen, — mutta Gerdaa minä rakastan yhtä paljon kuin häntä, ja minun mielestäni me emme saa niin suoraa päätä hyljätä hänen ainoaa toivoansa, joka koskee koko hänen elämänsä onnea, koska emme ole kieltäneet Rudolfiltakaan mitään, emme suurta emmekä pientä.

Rouva Ivarsson oli puhunut vakavalla mielimurheella ja hän kohotti lujan katseensa kapteeniin, joka lähestyi hänen eteensä ja näytti malttamattomana odottavan loppua hänen lauseestaan.

— Enkö minä ole sinulle sanonut, alkoi hän, että Rudolf tulevaisuudessa on monin kerroin korvaava sen, mitä olemme hänelle tehneet; mutta Gerda — jos minä nyt myöntyisin hänen naurettaviin oikkuihinsa ja lähettäisin hänet opiskelemaan Upsalaan, — opiskelemaan Upsalaan! Kuinka voi viisas ihminen puolustaa sellaista mielettömyyttä! — ja jos minä luovuttaisin useita satoja, niin, ehkäpä

tuhansia markkoja hänen päähänsä pöllähtäneitten oikkujen takia, — mitä saakelin hyötyä, — en muuta voi sanoa, — siitä sitten olisi? Mikä hänestä sitten tulisi? Lääkäri vai lakiniekkako, vai pappi, vai mikä? vai mahtaisiko hän tulla kotiin vihittynä viisaustieteen maisterina vai tohtorina ja alkaisiko hän sitte sinun kanssasi puuhata talonaskareissa, vai aikoisiko hän mennä naimisiin ja ripustaisi laakeriseppeleensä ja tohtorihattunsa lastenkamarin seinään, tahi jollei hän joutuisi naimisiin, niin hakisiko hän opettajattareksi, vai kirjuriksi virkalaitoksiin? Ajatteles nyt, mitä hyötyä hänellä on maisterina olemisestaan! — Ei, rakas eukko! Ajatteles vaan järjen kannalta. — Voin vakuuttaa sinulle, että minä pidän molemmat lapseni yhtä rakkaana, ja että molempain menestys on hartain toivoni, ja juuri sentähden en voi sallia semmoista, mikä pikemmin olisi heidän onnettomuudekseen kuin onnekseen, Gerda matkustaa suvella veljeni luo ja antaa raittiin maaseutuilmun puhalttaa houreet päästään. Ja nyt en tahdo enää kuulla puhuttavan koko Upsalanmatkasta.

Hieno punerrus nousi rouva Ivarssonin poskille.

— Jos minun käytettävänäni olisi varoja, sanoi hän, niin saisi Gerda kumminkin matkustaa sinne, ainakin koetteeksi joksikin ajaksi. Mutta, sen pahempi, — — —

— Sen pahempi on sinun perintösi, eukkoseni, tässä talossa, joka monta vuotta on antanut suojaa päämme päälle, niin että sinä et voi tuhlaata sitä hullutuksiin.

— Talohan pitäisi kumminkin kiinitettämän Rudolfin matkarahoja varten.

— Minun mielestäni pitäisi äidin olla iloinen, että edes jollakin tavalla voidaan hankkia varoja niin tärkeää tarkoitusta varten, kuin lapsensa terveyden parantamiseksi.

— Varmaan minä sen teenkin, mutta sinä tiedät, yhtä hyvin kuin minäkin, että Rudolfissa itsessä on syy heikkoon terveyteensä; Gerda sitä vastoin on elänyt ahkerana ja hiljaisena kotona.

— Kaunis vertaus! Nuorukaisen elämänlaatu on ja täytyy olla aivan toinen kuin tytön, muuten ei hänestä miestä koskaan tulisi. Mutta se on asia, jota te, naiset, ette koskaan voi, ettekä tahdo, käsittää. Rudolfilla on luonnostaan heikko ruumis. Ja jos hän olisikin ollut vähän varomaton, niin ei sinun mielestäsi ole ollenkaan meidän velvollisuutemme kykymme mukaan koettaa auttaa hänen terveytensä ja voimiansa entiselleen? Mutta sinä se käsität asian oikein naisten kannalta. Gerda on, Jumalan kiitos, terve, mutta jos hän vaan olisi sairas ja henki ja terveys vaarassa, niin epäilemättä minä uhraisin viimeisen roponi, mutta hullutuksiin en anna penniäkään.

— Kyllä meillä voisi olla keinoja kuluttaa vähän terveekin tyttäremme puolesta ja antaa Gerdan ainakin yhden talven olla Ruotsissa. Kuulithan itse, ettei se tulisi kalliiksi ja voisithan ottaa vähän suuremman lainan, kuin kuitenkin talo kiinnitetään, niin että hän saisi vähintään neljännen osan siitä, mitä tarvitaan Rudolfin laskuun. Tuhannessa markassa olisi kylliksi hänelle talvikuukausiksi Upsalaan. Kuka voi tietää, mitä keinoja tulisi toiseksi vuodeksi. Jos on päiviä, on keinojakin.

— Niin, silloin minä olen jo ehkä kuollut, ja sinä saat itse vallita omaisuuttasi niinkuin halajat, yltyi kapteeni. Kyllä se on sentään taivaan onni teille, naisväki, että me, miehet, olemme peräänkatsomassa sekä teitä, että teidän rahojanne, niin ettette saa tuhlaata niitä, niinkuin teitä vaan itse haluttaa.

— Sinä unhotat, rakas Otto! innossasi kaikki ne miehet, jotka ovat hävittäneet vaimonsa ja lastensa ja sisariensa perinnön ja osuuden.

— Niin no! ne ovat huonoja miehiä. Kuka niistä puhuu? Tahi myös ovat he käyttäneet rahat kauppatoimiin ja keinotteluihin, joita eivät naiset ymmärrä ja joitten onnistumattomuus ei ole miesten syy. Minua et sinä voi kuitenkaan moittia mistään sellaisesta. Loput unhotat sinä, eukkoseni! — ne lukemattomat, vaimot, jotka ovat kurjuuteen miehensä saattaneet.

Kapteeni alkoi taas kävellä.

— Tuskin ovat ne niin monilukuisat, kuin ne miehet, jotka ovat toimittaneet vaimonsa ja lapsensa maantielle.

Rouva Ivarsson pani hitaasti kutimensa kokoon ja nousi ylös.

— Se on ja jää, jatkoi hän, minun mielipiteekseni, että poika ja tyttö ovat saman arvoiset sekä hengen että ruumiin puolesta.

Hän jätti peräkammion ja meni tyttärensä huoneeseen. Siellä oli pimeä.

— Gerda, oletko sinä täällä? kysyi hän.

Rouva Ivarsson oli vähän hämmästynyt. Mihin oli tyttö joutunut kovassa mielenliikutuksessaan?

Mutta silloin havaitsi hän pimeää lasia vasten ihmisvartalon liikkumatonna nojaavan pöytään. Hän lähestyi ja laski hellästi kätensä tytön hartioille. Tämä vavahteli nyhkytyksistä.

— Gerda, oma lapseni! Malta mielesi! Eihän ole mitään onnettomuutta tapahtunut. Älä ole niin tulinen. Kaikki voi tulla vielä hyväksi. Isälläsi on omat mielipiteensä ja hän on kovin itsepintainen, — sen minun täytyy sanoa, vaikka hän on sinun isäsi, mutta hän on myös sydämellisen hyvä ja pitää sinut hyvin rakkaana, siitä voit olla varma.

— Hyvä! Rakas! kuiskasi tyttö käheällä äänellä. Ei se ole mikään hyvä isä, eikä se rakasta lastansa, joka polkee sen koko elämän onnen, sen tulevaisuuden, jalkainsa alle.

— Hiljaa, hiljaa, rakkaani! Sinä et tiedä, mitä puhut. Sinä olet niin liikutettu. Ei saa lausua sillä tavalla vanhemmistaan.

Gerda vaikenä ja nyhkytti vielä ankarammin kuin ennen.

— Oma tyttöseni! jatkoi äiti. Minä en tiedä, mitä minä tahtoisin uhrata, jos minulla olisi jotain uhrattavaa, täyttääkseni sinun toiveesi. Jos asia minusta riippuisi, niin ei varmaankaan olisi mitään esteitä pyrintöjesi tiellä. Mutta, näetkös, isä tarkoittaa sinun parastasi omalla tavallaan. Ja ole varma siitä, että hän antaisi sinun seurata taipumustasi, jos hän voisi ajatella, että sinä muuten todellakin tulet onnettomaksi.

— Eikö hän sitä sitte näe? Eikö hän sitä sitte käsitä? Gerda kohotti sitte kiivaasti päätänsä. Täytyisikö minun sitte ampua otsaani, vaiko heittäytyä järveen, että hän saisi silmänsä auki?

Hän puhui kiihkeällä innolla kesken nyhkytystään.

— Rakas lapsi! Sinä teet minun onnettomaksi, tuolla tavalla puhuessasi.

— Niin, äiti! Se ei vahingoita, jos sinä, jos isä, jos te kaikki, saatte maistaa vähän onnettomuutta myös. — Sinä, äiti! sinä olet myös heikko raukka —

— Hiljaa, Gerda, hiljaa! Sinähän puhut äidillesi.

— Sinä olet orja, etkä uskalla pitää omaa tahtoasi. Ha! Jos minulla olisi mies, ja hän tahtois omavaltaisesti määrätä minun lasteni onnen ja onnettomuuden, silloin hän saisi nähdä, että hänellä on naisen, äidin kanssa tekemistä, eikä minkään nöyrän palvelijattaren.

— Lapsi, lapsi. Mitä tahdot sinä minun tekemään? Minä en voi niin mitään, kuin hän on lausunut järkähtämättömän tahtonsa.

— Ja miksi niin? Eikö ole se vähäinen omaisuus, joka on tässä kodissa, eikö huone, jossa asumme, ole sinulle kuuluvaa? Sinä olet itse sanonut, että se on ostettu sinun perinnölläsi. Tahdotko sinä sitte olla ilman sanan valtaa huoneessasi? Etkö sinä voi sanoa: minä tahdon, ja sen pitää tapahtuman, niinkuin minä tahdon, aivan niinkuin isäkin sanoo? Eikö kaikki ne rahat, jotka ovat tuhlatut Rudolfin kasvatukseen ja huvituksiin, ole juuri olleet sinun omaisuuttasi. Minkätähden et sitte voi uhrata vähäistä osaa siitä tyttäresi kasvatukseen?

— Rakas, lapsukainen! Kuinka voit sinä puhua noin ymmärtämättömästi? Sinä tiedät aivan hyvin, että isä kaikki hallitsee. Eihän minulla, vaimo kuin olen, ole mitään oikeutta päättää siitä vähästä, mikä meillä on. Samoin isä yksin päättää lapsistakin, niinkauan kuin he ovat alaikäiset.

— Kurjaa! huohti Gerda. Mutta Rudolf, hän on täysi-ikäinen, hän, lisäsi hän kovemalla äänenpainolla, ja hänen tahdostaan riiputte te siis molemmat.

— Sinä olet äreissäsi, Gerda! Kuitenkin täytyy minun antaa tällä hetkellä sinulle anteeksi.

Rouva Ivarsson vaipui muutamaksi minuuttia ajatuksiinsa, käsi tyttären hartioilla. Sanat, että poika muka hallitsisi vanhempia, olivat hänelle katkeraa totuutta.

— Lapsi! sanoi hän viimein, vetäen tytärtä luoksensa. Minä olen tekevä sinun puolestasi kaikki, mikä on minun voimassani, vaikka siitä tulisi riita isäsi kanssa, niin raskaalta kuin se tuntuukin minusta. Minun tähteni ei pidä olla sinulla syytä valituksiin. Ja vaikka en onnistuisikaan saamaan toivomuksiasi täytäntöön, niin älkäämme kuitenkaan menettäkö rohkeutta. Ethän sinä oikeastaan kadota mitään, vaikka sinä vähän odotatkin. Sinä olet vielä hyvin nuori ja omistat koko joukon tietoja ja aina voit enemmän kehittää niitä. Kaikki pojat eivät suorita ylioppilastutkintoa sinun ijälläsi. Minä ajattelin: voihan tulla parempia aikoja. Jos on päiviä, kyllä keinojakin.

Isä voi kuolla ja silloin saamme me vapaan vallan!

Tämä ajatus lensi nopeasti kuin salama läpi Gerdan sielun. Samassa silmänräpäyksessä karkoitti hän kuitenkin tuon kammottavan tuumansa, ja anteeksiantamuksen huokaus pääsi häneltä huomaamattansa Jumalan puoleen.

Tosiaankin saattaa usein ihmismieleen juolahtaa mitä kummallisimpia vihan tunteita paraita ystäviäkkin vastaan, mutta se tapahtuu tavallisesti vaan ärtyneessä mielentilassa. Kumpikin on vakuutettu olevansa oikeassa. Kenessä siis vika? Toisessa tai molemmissa.

— Minkätähden sinä istut pimeässä, oma ystäväiseni? kysyi rouva Ivarsson. Sytytä lamppusi, kuivaa kyöneleesi, tyttöni! ja ota kirjasi ja lue. Kyllä kaikki vielä muuttuu hyväksi. Minä uskon, että isä myöntyy, kuin meillä vaan on kärsivällisyyttä.

Gerda totteli. Hän sytytti lamppunsa ja koetti näyttää rauhalliselta, joka kuitenkin oli vaikeaa, sillä itku tahtoi väkisinkin tulla.

— Se on hyvin kummallista, sanoi hän lamppua sytyttäessään, että niin yksinkertainen ja luonnollinen asia kuin lasten halu saada sivistystä voi vaikuttaa taistelua ja riitaa heidän ja vanhempain kesken. Se ei olisi ihmeellistä, jos isä olisi sellainen henkilö, joka yleensä halveksisi ja vastustaisi lastensa hengenviljelystä, kuten monet vanhemmat tekevät, mutta tähän olisi valmis uhraamaan, en tiedä mitä kaikkia, Rudolfin kasvatukseen. Mutta minä, minä se en ansaitse pienintäkään uhrausta, vaikka minulla on yhtä hyvä pää kuin Rudolfillakin, niin, ehkä parempikin, — ja tuhannen kertaa suurempi halu tieteisiin kuin hänellä, — ja miksi tämä vääryys? Niin, sentähden, että minä olen — tyttö.

Neitonen puristi huulensa yhteen, ja hänen sydämensä oli katkeruutta täynnänsä.

Äiti katseli häntä surullisesti.

— Ei! sanoi hän itsekseen. Tämä ei käy laatuun. Tästä pitää tulla loppu.

Hän pyyhkäsi hiukset tyttärensä otsalta, suuteli häntä poskelle ja jätti huoneen, johon Gerda jäi synkkiin mietteisiinsä kumaraisiin kirjansa yli, kääntämättä siitä lehteäkään. Viimein nosti hän päänsä ripeästi. Hän näytti tehneen jonkun päätöksen. Otti pöytälaatikostaan postipaperi-arkin ja alkoi kirjoittaa kirjettä. Hän ilmoitti ystävättärellensä, Ruotsiin, synkät toiveensa, puhui lujasta aikeestaan, olla rohkeuttaan kadottamatta ja lupasi pian seuraavassa kirjeessä antaa tietoja ystävättarelleen asiain laidasta.

Rouva Ivarsson oli sillä aikaa lähtenyt keittiöön, ja kapteeni huoneesensa. Kuin vanhemmat ja tytär pari tuntia myöhemmin kohtasivat toisensa illallispyödyssä, ei kukaan heistä lausunut sanaakaan asiasta, josta tänä ehtona oli niin kiivaasti keskusteltu. Kaikki näyttivät hyvin vakavilta, eikä kukaan puhunut paljon mitään.

— Rudolfia ei kuulu tulevan kotiin illalliselle tänä ehtona, sanoi kapteeni.

— Ei, siltä näyttää, tuumasi rouva Ivarsson.

Gerda ei maininnut mitään, mutta isä vilkasi häneen äkkiä, melkein arasti, terävällä katseellaan, joka näytti sanoneen:

— Hän on ulkona lukutoimissaan.

Heti, kuin ateria oli loppunut, katosi tytär takaisin huoneesensa. Kapteeni oli pistänyt piippuunsa ja istunut keinutuoliin, ja rouva Ivarsson istui lampun ääreen ja alkoi parsia poikansa sukkaa.

— Itse nyt näet, alkoi kapteeni, keskeyttäen pitkän äänettömyyden. Itse nyt näet, minkälaiseksi ne houreet tekevät Gerdan. Sen sijaan, että hänen pitäisi olla kotonaan iloinen ja hupainen tyttö, niinkuin muutkin tyttäret, on hän nyreä ja synkkä ja näyttää oikein vihaiselta. Pidätkö sinä sellaisen käytöksen kauniina ja sopivana tyttärelle, iäkkäitä vanhempiansa kohtaan?

Rouva Ivarsson ei vastannut heti. Mutta sanoi sitte:

— No, minkä sinä pidät syynä hänen suututtavaan käytökseensä?

— Luonnollisesti ne tyhmit mietteet, jotka hän on saanut päähänsä.

— Mutta olethan sinä, niin paljon kuin mahdollista, koettanut karkoittaa niitä hänen päästään. Mikä on syynä, ettei se ole onnistunut?

— Se, että sinä pidät; yhtä hänen kanssaan ja revit alas, mitä minä rakennan.

— Tahi pikemmin, rakas ukko! rakennan, mitä sinä revit, sillä jollen minä olisi lohduttanut ja kehoittanut häntä kärsivällisyyteen ja toivoon, niin katkeruus ja epätoivo myrkyttäisivät hänen elämänsä.

— Niin, sinä olet jo lapsuudesta saakka pilannut hänet, hellimällä ja suosimalla hänen haaveellisia aatteitaan. Kyllä hyvin uskonkin, että nyt on vaikea saada häntä järjelliseksi.

— Tiedätkös mitä, Otto? Rouva Ivarsson laski pois kutimensa. Minä tahdon sanoa sinulle, että minä olen tehnyt peruuttamattoman päätöksen. Tytön mieltä ei saa katkeroitaa, eikä hänen tulevaisuuttaan pilata sinun itsepäisyytesi tähden. Hän ei ole mihinkään vikaan syypää, ei tahdo mitään huonoa eikä moitittavaa, jota meidän velvollisuutemme olisi kieltää häneltä. Hänen ainoa toivonsa on hankkia tietoja, eikä meillä ole oikeutta estää häntä siitä. Ja sentähden sanon sinulle, että minun tahtoni hänen äitinänsä on se, että hän saa seurata haluansa ja matkustaa Ruotsiin. Minun on vaikeaa, mutta teen sen kuitenkin lapseni tähden, muistuttaa sinua, että tämä pieni omaisuus, joka meillä on, on perintö vanhemmiltani, ja minulla on oikeus ainakin vähäistä osaa käyttää siitä. Enhän minä ole koskaan tehnyt vastaväitöksiä, kuin on ollut kysymys Rudolfin tarpeista. Ja sentähden on se nyt minun vakaa päätökseni, että kuin sinä otat tuon lainan talon kiinnitystä vastaan, niin otetaan se niin suuri, että Gerda saa tuhannen markkaa, muuten — — —

— Muuten?

— Muuten kiellän minä suostumukseni kiinnittämiseen, sillä ilman sitä, ei tule koko lainasta mitään, sen sinä tiedät.

Kapteeni katsoa tuijotti rouvaansa, kuin mitäkin ihmettä.

— Niin, sepä oli kaunista äidin rakkauden kerskaamista, kuin tahdot tehdä mahdottomaksi poikasi aiotun matkan, jonka sinä tiedät lääkärin sanain mukaan olevan ihan välttämättömän hänelle. Niin, sellaisia ovat naiset! lisäsi hän, halveksivaisesti naurahten.

— Sinä erehdyt, Otto! Minä en suinkaan tahdo panna esteitä Rudolfin matkan tielle. Silloinhan olisin varsin luonnoton äiti. Minä tahdoin vaan pakoittaa sinua antamaan vähäisen osan summasta Gerdalle. Minä sanon sinulle, että se on vaan itsepintaisuuttasi, ei mitään muuta, kuin sinä vastustat hänen toivomustaan. Kuinka monet vanhemmat, joilla ei ole suurempaa omaisuutta kuin meillä, kuluttavat suuret rahat tyttäriinsä, antaen heidän harjoitella soitantoa ja maalaustaidetta ulkomailla? Onko se hyödyllisempää, se, kuin antaa tytön perehtyä tieteissä, kuin hänellä kerran on siihen halua ja kykyä.

— Mutta se on tavallista! vastasi kapteeni kiivaasti ja pontevasti. Ja se sopii tytölle, mutta matkustaa yliopistoon ja tulla ylioppilaaksi, se ei sovi hänelle sinä ilmoisena ikänä, sanon minä! Ja minun tyttärestäni ei pidä tulla mikään ihmisten pilkka, enempää kuin muittenkaan.

— Onko se sinun viimeinen sanasi, Otto?

— Niin, se se on!

— Vai niin! No, sitten ei tule mitään talon kiinnittamisestä.

— Vai niin!

Kapteeni nousi tuoliltaan ja lähti huoneesta sanaakaan sanomatta.

Vielä kauvan, myöhään iltaan, istui rouva Ivarsson yksin lampun valossa sukankutimiseen. Välistä vaipui työ hänen polvilleen, ja hän itse joutui syviin, surullisiin ajatuksiin, välistä lakkasi hän kokonaan kutomasta ja kuunteli jotain eteisestä, mutta kuin ei ketään tullut, ryhtyi hän jälleen yksitoikkoiseen tehtäväänsä. Hän odotti poikaansa. Kello löi yksitoista, löi kaksitoista. Yhä vielä istuu äiti yksinään valvomassa. — Ja pienessä kammiossaan istui tytär kumaraisissaan, ahkerasti kirjoittamassa muistiinpanoja paksuun vihkoon. Synkeys hänen kasvoistaan oli kadonnut. Hieno punerrus peitti hänen kalpeat poskensa, silmänsä loistivat innostuksesta, kynä liikkui kiitävällä nopeudella paperilla. — Mutta sisällä huoneessaan makasi kapteeni koisaten vuoteella.

Vihdoin, kuin kello oli lyönyt puoli yksi, narisi ulko ovi ja joku koperoitsi eteisen lukkoa. Rouva Ivarsson astui ylös, kiiruhti kuulumattomin askelin eteiseen ja aukaisi oven.

— Rudolfiko siellä on? kuiskasi hän.

— Olen niin! vastasi kova, vähän epävarma ääni. Oletko sinä vielä ylhäällä, äiti? Mitä tuhmuetta se on? Onhan minulla avain itselläni.

Pitkä haamu astui eteiseen, riisui hitaasti päällysnuttunsa ja heitti sen tuolille, josta se luikui alas

lattialle. Rouva Ivarsson pani oven lukkuun, otti takin lattiasta ja ripusti sen vaatenaulaan. Hattu päässä meni poika hänen edellensä peräkamariin.

Rudolf Ivarsson oli pitkä, hoikka, nuori mies, tarkoin muodin mukaan puettu. Hänen hienot, vaaleat kasvonsa, suurine sinisilmineen ja valkeine viksineen, olivat kopean ja itserakkaan, vaikk'eivät tosin ilkeän näköiset, ja hänen nuorukaismuodossaan ilmestyi jonkinlainen sairasmainen velttous, tällä hetkellä enemmän silmiinpistävä kuin tavallisesti, sillä hän näytti olleen, ei oikeastaan juovuksissa, mutta kuitenkin hyvin väsynyt liian paljosta illan-huvituksesta. Hän asetti hattunsa pianon kannelle ja etsi taskustaan nenäliinaa.

— Onko sinulla nenäliinaa, äiti? En voi käsittää, mihin omani on joutunut. Ah! se jäi varmaan paltoon taskuun.

Hän lähestyi ovea.

— Ei, odotappa! Älä mene kolistelemaan ovia, sanoi rouva Ivarsson painuneella äänellä. Minä tuon sinulle nenäliinan.

Hän meni ja palasi heti jälleen, ja antoi nenäliinan pojalle, joka oli istunut keinutuoliin.

— Missä sinä olet ollut koko illan? kysyi hän, pannen työnsä kokoon.

— Alkaako nyt kuulusteleminen?

— Ei, ei ollenkaan, mutta älä puhu niin kovasti, — isä makaa. Minä kysyin vaan muuten, kuin sinä lupasit tulla kotiin illalliselle.

— No, entä sitten? Eihän se niin tärkeitä ollut. Minä tulin menneeksi teatteriin parin ystävän kanssa, ja sitte me olimme illallisella. Ei siinä sen pahempaa.

— Sinun ei pitäisi olla ylhäällä niin myöhään, Rudolf! Sinä tiedät kyllä, ettei se tee sinulle hyvää.

— Oh, ei se ole vaarallista! Se ei tee mitään, joko minä valvon tai makaan, niinkauvan kuin minä olen kotona. Ainoa, mikä minua auttaa, on lämpimämpi ilmanala. Päinvastoin makaan minä puolen yötä saamatta unta ja kieriskelen ja hikoan, kuin minä menen aikasin vuoteelle. Jos minä sitävastoin väsyttän itseni oikein perinpohjin ja panen maata vähän myöhempään, niin minä nukun kuin porsas. Thure Jullin, hyvä ystäväni, lääkärin oppilas, mainitsi juuri illalla, että minun pitäisi matkustaa niin pian kuin mahdollista, ja heti suoraa päätä lähteä Siciliaan. Minä tahtoisin juuri tietää, tokko isä on ryhtynyt mihinkään rahapuhuihin? Minun täytyy aamulla puhua hänen kanssaan täydellä todella asiasta.

Rudolf haukoitteli oikein sydämmen pohjasta ja nojautui, silmät kiini, keinutuolin selkälautaan.

— Mene nyt maata! Nyt ei kumminkaan ole liian aikainen minun mielestäni.

— Ei! — Minä tunnen todellakin itseni väsyneeksi. Ajatteles, että huvissakin voi tulla väsyneeksi, niin, vieläpä väsyneemmäksi kuin työssä. Minä olen monta kertaa tehnyt sen havainnon.

Rudolf nousi ylös.

— Hyvää yötä, äiti!

— Hyvää yötä, rakas Rudolf! Tulenko minä sytyttämään kynttiläsi?

— Oh, ei se ole tarpeellista! Minä voin kyllä itse löytää sekä kynttilän että tulitikut.

Haukotellen lähti Rudolf peräkamarin viereiseen, makuusuojaansa.

Rouva Ivarsson katsahti hänen jälkeensä, huoahhti, otti lamppunsa ja meni sänkykamariinsa ja laskeutui vihdoinkin levolle vaikka sydämmensä oli surua täynnä.

Seuraavana aamuna keskustelivat isä ja poika kauan aikaa kahdenkesken isän makuuhuoneessa, mutta raha-asioista ei kapteeni virkannut mitään vaimolleen, vaikka söivät yhdessä suurusta, Rudolfin lähdettyä kaupunkiin sisarensa seurassa, jonka äiti oli lähettänyt muutamille ostoksille. Matkalla alkoi Rudolf keskustelun, ja sanoi:

— Olethan kuullut vanhemmilta, että minä matkustan ulkomaille?

— Sinä? En, siitä en ole kuullut sanaakaan.

— Niin, ja jotenkin pian. Lääkäri on sanonut sen olevan ihan välttämättömän tarpeellisen minun terveydelleni. Minä matkustan yhtä päätä aina Siciliaan saakka. Oi, miten haluan päästä sinne kauas

etelään ja oikein perinpohjin lämmitellä ja nauttia! Siellä tahdon tulla oikein uudeksi ihmiseksi.

Gerda oli käynyt tavallista kalpeammaksi veljen puhuessa. Hänen huulensa puristuivat kovasti yhteen, mutta alas painuneet silmäluomet estivät katseen ilmaisemasta, mitä hänen sydämessään piili.

— No, rakas sisar! Näyttää siltä, kuin ei sinua ollenkaan huvittaisi, että minä saan mennä sinne kauas, virkistämään uupuneita voimiani. Siinä et tekisi sisarellisesti. Minä odotin sen sijaan saavani nähdä sinun sydämmellisesti iloitsevan hyvästä uutisestani.

— Mistä sinä saat rahoja matkallesi? Sehän ei maksa vähää? kysyi vihdoin Gerda, painuneella äänellä.

— Ooja! Tarkoin laskettuna tarvitsen minä tosin pari tuhatta markkaa. Se riippuu ylimalkaan kokonaan siitä, kuinka pitkän ajan minä tulen viipymään siellä. Ja isä on kyllä niin, hyvä että hän hankkii minulle varoja. Ukko lainaa, ymmärrettävästi, sillä eihän hänellä ole puhdasta rahaa enempää kuin muutama sata markkaa, ja ne tarvitsette te täällä kotona. Hän oli myöskin niin hyväntahtoinen, ettei hän mutkitellut eikä epäröinyt vähintäkään, vaan piti asian ihan luonnollisena, kuin sen kerran lääkäri oli määrännyt. Me puhuimme siitä jo tänä päivänä, ja nyt on päätetty, että minä lähden kumminkin jo neljäntoista päivän kuluessa tahi kesäkuun alussa. — No, sinä et sano mitään!

Sisarukset olivat käyneet oikotietä, läpi puiston, joka oli lähellä heidän kotiansa. Ei ketään ihmistä näkynyt yksinäisillä käytävillä. Gerda seisattui ja katseli veljeä säihkyvin silmin.

— Minä sanon, vastasi hän, että kyytiä sinun pitäisi saaman ja sitte lähetettämän maalle auran kurkeen tahi merille näkemään vaivoja, Se olisi varmaan parempi parannuskeino heikkoon terveyteesi, kuin tuo Sicilianmatka. Kurja raukka sinä olet, Rudolf! Etkö ole oleskellut yliopistossa viisi vuotta, suorittamatta ainoatakaan tutkintoa? Rahamäärät, joita on kulutettu sinuun, olet sinä käyttänyt turhiin, usein kelvottomiinkin, tarkoituksiin ja olet peittänyt heikkojen vanhempiesi silmät kerskauksillasi ja valeillasi. Ja vaikka sinä itse olet turmellut terveytesi, niin otat sinä ihan röyhkeästi vastaan vanhempaisi uhraukset, saadaksesi matkustaa etelään ja tulla jälleen siellä terveeksi, etkä osoita edes kiitollisuutta heidän hyvydestään. Nyt olen minä ensimmäisen ja viimeisen kerran suoraan sanonut ajatukseni.

Rudolf joutui aivan hämilleen, kuin hän oli kuullut Gerdan odottamattomat sanat, eikä ensin saanut kiukultaan sanaa suustaan.

— Sepä oli oikein sisarellista, kaikki tuo! kuului hänen vapiseva äänensä vihdoin, kuin hän oli tointunut. Ja niin kauniisti ja naisekkaasti sitten! — Minä kiitän nöyrimmästi! Halvin palvelianne, neiti Ivarsson!

Hän nosti ilkkuvan; kohteliaasti hattuansa, käänsi Gerdalle selkensä ja meni hänen luotaan nopein askelin katsomatta edes ympärilleen. Neitonen seiso i muutaman hetkisen liikkumatta, vilkasi vielä veljeänsä vihaisella katseella ja lähti menemään.

Parin tunnin kuluttua palasi Gerda kotiin asiansa toimitettua, mutta Rudolfia ei näkynyt koko päivänä talossa. Vasta myöhään yöllä tuli hän kotiin, ja tiuskoi äidilleen, joka taas oli valvonut odottamassa häntä. Hän oli juovuksissa, selitti, "että hän oli tullut siihen ikään, ett'ei hän tarvinnut mitään lapsenhoitajaa, vaikk'ei sitä hänen äitinsä ahtaine "naiskäsitteineen" muka koskaan oppisi tajuamaan, ei, vaikka tulisi sadan vuoden vanhaksi," meni huoneesensa ja paiskasi oven kiini.

Seuraavina päivinä oli nuori herra hyvin vähän kotona, sanoi vanhemmillensa syyksi lukutoimensa ja "jäähyväispidot" kumppanien kesken ja karttoi varsinkin päivällisaikaa kotona, ettei hänen tarvitsisi olla sisarensa silmäiltävänä, sillä tämän sanat, vaikka hän alinomaa yrittikin röyhkeällä halveksivaisuudella unhoittaa ne turhanpäiväisinä naisten loruina ja lapsellisena kateutena, kuitenkin vaikuttivat alinomaa hänen pohjalta turmeltumattomassa sydämessään tuskallisen levottomuuden ja nöyryytyksen tunteen. Hän kysäsi ehdottomasti itseltään, eikö hän mahtanut nauttia monin kerroin enemmän kotinsa varoja, kuin hänen ahkera, vaatimaton sisarensa. Mutta tähänän olikin vaan tyttö, ja hän nuorukainen! Eikä hänen kasvatuksensa maksa samaa kuin pojan, ja nuorukaisen elämä onkin järjestetty varsin toisella tavalla kuin tytön, ja sillä on suurimmallakin säästäväisyydellä tarpeita, jotka eivät tule hänelle ollenkaan kysymykseen. Nämät olivat ne viisaat lohdutusperusteet, joilla hän alinomaa hillitsi sydämensä äänen, mikä tuon tuostakin kuiskasi:

— Eiköhän sisaresi mahda sentään olla tavalla tai toisella oikeassa?

Päivät vierivät, mutta kapteeni ei lausunut sanaakaan rouvalleen lainasta ja kiinnityksestä. Vanha herra oli ainoastaan, tavattoman vähäpuheinen ja joskus vaimonsa ja tyttärensä läsnäollessa tuli hän lausuneeksi "holhonalaisista miehistä" ja "ankarista naisista," jollaiset lauseet rouva Ivarsson piti heidän viimeisestä vakavasta keskustelustaan johtuneina.

Viikko oli siten kulunut. Rouva Ivarsson varusteli kiireesti pojan matkatarpeita. Hän neuvoi hänelle koko joukon uusia liinavaatteita, jossa työssä Gerda häntä autteli neulomakoneella. Hän auttoi pesussa, kiilloitti ja silitti vaatteita, kutoi ja parsi sukkia ja tarkasti pojan jotenkin huonosti hoidettua vaatevarastoa, tämä sitä vastoin, kotona käydessään, näytti pitävän kaikkia näitä puuhia niin luonnollisina, etteivät ne edes ansaitsisi sydämellistä kiitoksen sanaa.

Vihdoin, toista viikkoa jo kuluttua rouva Ivarssonin viime keskustelusta miehensä kanssa, sanoi hän, kuin tämä istui päivällisen jälkeen keinutuolissa polttaen piippua:

— No, rakas Otto! Kuinka nyt on rahojen laita? Matkustaako Rudolf vai kuinka? —

— Tietysti hän matkustaa?

Kapteeni laski keinutuolin taaksepäin hitaasti ja puhalsi paksun savupilven.

— Entä laina sitten? Koska sinä sen asian toimitat?

— Se on jo toimitettu. Rahat ovat kaapissa tuolla sisällä.

Kapteenin ääni oli jotenkin ystävällinen. Siinä oli huomattavana ainoastaan jonkunlaista teeskennelyä välinpitämättömyyttä.

Rouva Ivarsson pudotti hämmästyksestä työnsä ja katseli hetken ajan mieheensä, niinkuin olisi jotakin tahtonut häneltä kysyä, mutta tämä ei ollut huomaavinaanakaan hänen katsettansa, vaikka kyllä huomasi.

— Kuinka sait sinä kiinnityksen sitten?

— En minä olekaan lainannut mitään kiinnitystä vastaan.

— Mutta minä en ymmärrä!

— Minä lainasin rahat takuuta vastaan, enkä huolinut koko kiinnityksestä, kuin asia kävi muutenkin päinsä.

Kapteeni puhui aina vaan samaan levolliseen tapaansa, ihan välinpitämättömästi, niinkuin olisi keskusteltavana joku jokapäiväinen seikka, joka ainoastaan liikutti häntä eikä olisi ollenkaan sopinut olemaan yhteisenä puheenaineena puolisoitten kesken.

Rouva Ivarsson tunsi katkeruudella, että häntä pidettiin järjettömänä olentona, jonka ajatukset ja toiveet eivät muka olleet mistään arvosta. Hän oli hetken vaiti. Viimein sanoi hän:

— Ne ovat, ymmärtääkseni, asioita, joihin minun ei tule mitään. Anna anteeksi uteliaisuuteni, rakas Otto!

Hän ryhtyi jälleen työhönsä näennäisesti rauhallisena. Niin katkeralla äänellä ei kapteeni vielä koskaan ollut kuullut vaimonsa puhuvan heidän kuudenkolmatta vuotisen avioliittonsa ajalla. Rouva Ivarssonin sydäntä karvasteli kovasti. Hän istui työhönsä kumartuneena. Niin kauvan kuin heidän avioelämänsä oli vierinyt tyyntä, loivaa uraansa myöten, jossa ei ainoatakaan kiveä löytynyt, oli se näyttänyt sekä hänestä itsestään, että muistakin hyvin onnelliselta, aivan sopusointuiselta. Mutta nyt, kuin vihdoinkin loukkauskivi oli sattunut tielle, ja heidän hiljainen elämänvirtansa syöksyi alas tuntemattomaan syvyyteen, nyt läikkyi väkivaltaisesti sen kirkkaat aallot ja kiehuivat ja kuohuivat niin mustina, kuin ei niistä enää koskaan voisi kuvastua kirkas sinitaivas. Vihdoinkin oli tullut molempain puolisoitten välille kiivas, äkkiarvaamaton taistelu, joka riisti heidän elämältään hupaisen rauhan, ja saattoi tuon luottavaisen ja uskollisen puolison katkeralla tuskalla huomaamaan, että se sopusointu, joka oli hänen autuutensa, ei ollutkaan kotilieden, "ikuinen tuli", joka palaisi yhtä rauhallisena ja kirkkaana auringonpaisteessa kuin rajuilmassakin, vaan ainoastaan keho soihtu, joka valaisi niin kauniisti rauhassa, mutta sammui ensimmäisessä myrskytuulella, huomaamaan, että hän ei ollut puoliso, jumalallisen ja järjellisen säädännön mukaan puolisonsa vertainen, vaan että hänen miehensä piti hänen vaan järjettömänä, holhonalaisena olentona, heikkona orjana, jonka ajatus ja toivo olivat vähärvoiset. Ja kapteeni Ivarssonia olivat kuitenkin niin hyvin hänen vaimonsa kuin koko maailmakin pitäneet aviomiesten mallina.

Tuo ilo oli monta vuotta elähyttänyt rouva Ivarssonia, mutta kuin hän nyt niin julmasti luottamuksessaan pettyi, tuntui hänestä kuin joku hänen sydänjuuriinsa kasvanut side olisi ratkennut, ja sydän vuotaisi verta, aivan kuin se tahtois kuiviin juosta.

Pitkä äänettömyys seurasi. Kapteeni keinui keinumistaan ja poltteli piippuansa omissa mietteissään, ja rouva Ivarsson neuvoi melkein koneellisella innolla. Hänenkin ajatuksensa olivat kaukana työstä.

Syvää hiljaisuutta häiritsi ainoastaan vanhan keinutuolin yksitoikkoinen natina. Ei kukaan, joka tällä hetkellä olisi osunut astua tuohon kodikkaaseen huoneeseen, ijäkkäiden puolisoitten luo, olisi voinut aavistaa, että juuri täällä, tässä huoneessa joku silmänräpäys ennemmin oli lausuttu muutamalla, näennäisesti niin tyynellä ja jokapäiväisellä sanalla, ehkä ikuisiksi ajoiksi kahden sielun ero, jotka enemmän kuin neljänneksen vuosisataa olivat uskollisesti olleet yhdessä.

Kapteeni nousi viimein ylös ja meni huoneeseensa. Rouva Ivarsson istui työssään, kunnes hämärä esti häntä jatkamasta. Silloin nousi hän ja lähti tyttärensä huoneeseen, jossa hän laskeutui vuoteelle, mutta ei nukkunut, vaan oli pitkällään, kädet pään takana, ja katseensa kirkkaissa, ajattelevissa silmissään oli aivankuin hän olisi tarkastellut etäisiä maailman oloja.

Äiti lähestyi tyttärensä, laskeutui polvilleen hänen vuoteensa viereen ja painoi, puhjeten ankaraan nyyhkytykseen, harmaantuneen päänsä lapsen rintaan.

— Äiti! mitä sinulta puuttuu? kysyi Gerda liikuttuna. Mitä on tapahtunut?

Useita minuuttia kului ennenkuin äiti ankarassa mielenliikutuksessaan voi vastata kysymykseen. Hän itki elämänsä, sydämensä, pyhintä onnea.

— Lapseni! Lapsi raukkani! Meitä orjaraukkoja! kuiskasi hän viimein ja kertoi tyttären sydämen ääressä, hänen syliinsä suljettuna, sen, jota hän ei, jos hän olisi ollut katolilainen, olisi virkannut ripitystuolillakaan. — Hän kertoi rakkaudestaan puolisoonsa, luottamuksestaan häneen, monivuotisesta avio-onnestaan, kertoi niistä taisteluista, joita hän oli saanut kokea tyttärensä tulevaisuuden huolesta, tuskallisesta tappiostaan, joka oli rikki reväissyt vanhan rakkauden siteen.

Gerda kuunteli äidin kertomusta ja liittyi häneen vielä lujemmin. Pimeä hämähärsä esti äidin näkemästä synkeyttä, joka laskeutui kuin syysö tyttären kasvoille, hänen kirkkaille silmilleen. Vihan syys-sumua itsevaltaisen isän tuomio vaan levitti lapsen lämpimään, raittiiseen sydämeen. Gerda vihasi nyt sekä veljeään että isäänsä, vihasi heitä oikein sydämensä pohjasta, vaikka ei hän sitä sanoiksi lausunut. Äiti ja tytär, nämä kaksi maailman silmissä niin onnellista naista, olivat tuossa liittyneinä toistensa sydämeen ja huokailivat etu-luulojen ja miehen itsevaltiuden vääryyttä, he olivat vaan kaksi, meidän vapaan, valistuksen aikakautemme miljooneista orjista.

Ei rouva Ivarsson eikä Gerdakaan lausuneet kapteenille enää sanaakaan tyttären Upsalamatkasta. Molemmat naiset täyttivät hiljaa, kuin tavallisesti, tehtävänsä ja kapteeni oli lempeä perheenisä, kuten ennenkin. Mitä hyödyttikään enää mainita tuollaisia vähäpätöisiä perheselkkauksia, joita tapahtuu kaikissa avioliitoissa, mutta jotka eivät mitään merkitse, jos niiden kanssa menettelee ymmärtäväisen miehen tavalla? Hän oli näyttänyt, että hän oli "isäntä talossaan" ja sillä oli loppunut tuo pieni lasten leikki, jolla hänen ymmärtämätön vaimonsa ja haaveellinen tyttärensä olivat huvitelleet itseänsä. Mutta tuo rikkiviisas isäntä talossaan oli liian sokea näkemään kylmää loistetta puolisonsa surullisissa silmissä ja tyttärensä synkkää katsetta. Ja vaikka hän olisi jonkun kerran huomannutkin jotain sellaista, niin ei hän ollut siitä millänsäkään, arveli niiden vaan olevan varjoja, jätteitä noista äsken tapahtuneista eripuraisuuksista, jotka kyllä kirkastuisivat, kuin vaan ei osoittanut niille mitään huomiota.

Rudolf lähti kuin lähtikin matkalle. Jäähvyäiset olivat sangen hellät äidin ja isän, mutta jotenkin kylmät sisaren puolelta. Toukokuun lopussa sanoi kapteeni eräänä päivänä päivällispöydässä:

— Minä sain tänään kirjeen Fredrikiltä. Hän ja Anna-Maria lähettävät sydämellisiä terveisiä ja sanovat, että Gerda on tuhansin kerroin tervetullut koska hyvänsä, ja mieluummin niin pian kuin mahdollista. — Näetkös, tyttöseni, jatkoi hän, kääntyen tyttäreeseen, minä kirjoitin joku aika takaperin Fredrik-sedälle ja pyysin, että sinä saisit mennä sinne muutamaksi viikoksi. Sinä olet työskennellyt niin ahkerasti koko talven sekä käsitoissa että talousaskareissa ja vaivannut itseäsi lukemisella, jota sinä aina ajattelet, että pidän välttämättömänä, että saat vähän levähtää ja nauttia maaseutuilmaa. Sinä oletkin viimeisinä aikoina ruvennut näyttämään kauhean kalpealta. Laita nyt pian itsesi kuntoon!

Kuinka isälliseltä, kuinka hyvää tarkoittavilta kuuluivat nämä sanat ja se ääni sitten, jolla ne lausuttiin!

— Kuinka voisni jättää äidin yksin? kysyi Gerda.

— Oi, rakas lapsi! Sitä ei sinun tarvitse huolehtia. Äiti oli niin hyvä ja sanoi jo kauvan sitten, kuin me asiasta keskustelimme, että hän kyllä vähäisen ajan voipi auttaa itse itseään, kuin sinä vaan saat mennä maalle vähän virkistymään. Ja minä tahdon kysyä: kuinka sinä olisit voinut jättää äitiä yksin, kuin sinä tahdoit matkustaa Upsalaan ja viipyä siellä koko vuoden?

Gerdan katse tuli tavallista synkemmäksi.

— Silloin en olisi lähtenyt kotoa levähtääkseni ja huvitellakseni, vastasi hän vakavalla äänellä.

Kapteeni olisi mielellään vastannut jotain, mutta hän ei löytänyt sanoja, ja oli siis vaiti.

— Minä kirjoitan sitten sedälle, että sinä tulet aivan heti? kysyi hän pöydästä noustua.

— Niin, jos isä niin kääsee.

— No! Enhän minä nyt kumminkaan kääsee, virkkoi vanha herra ärtyneellä äänellä. Minä tarkoitin hyvää esitykselläni, mutta joll'et sinä tahdo lähteä, niin jääköön se. Sinulla on vapaa tahtosi luonnollisesti.

Katkera hymy vetäytyi Gerdan huulille.

— Minä mukannun kokonaan isäni tahtoon. Isä tahtoo, että minä lähden, ja siis minä matkustan sinä päivänä kuin isä määrää.

— Päivän saat itse määrätä.

— Miksi niin? Isä on hyvä ja määrää kaikki. Minä mukaannun.

Hän kiitti vanhempia ruoasta ja jätti huoneen.

Kapteeni katseli hänen jälkeensä.

— Hänelle tekee hyvää päästä pois sisä-ilmasta, mumisi hän, ja meni vastaamaan veljensä kirjeeseen.

Pappilassa, Gerdan sedän luona, kului kaunis suvisydän-aika hupaisesti. Kirkkoherran molemmat nuoremmat pojat, ylioppilaat, olivat olleet kotona jo kuukauden alusta saakka, ja juhannuksen ajaksi oli myös vanhin poika, maisteri, joka oli sanomalehden toimittaja eräässä suurenlaisessa maaseutukaupungissa, ottanut loma-aikaa kuukaudeksi, saadakseen levähtää kotonansa maalla. Sitä paitsi oli pappilassa kaksi tyttäretä, hilpeää ja iloista, punaposkista imeä, jotka muutama vuosi sitten, olivat käyneet tyttökoulua lähimmässä kaupungissa ja jotka, ollen varsin tyytyväiset tietomääräänsä ja elämän asemaansa, eivät ollenkaan havainneet kalpean, vakavan, vähän kankean pääkaupunkilais-serkkunsa synkkämielistä asemaansa nurkumista eivätkä hänen palavaa haluansa korkeampaan vaikutukseen, kuin mitä kodin yksitoikkoiset askareet tarjosivat hänelle. Päin vastoin ylistelivät he serkkunsa onnelliseksi, hän kun sai oleskella pääkaupungissa, ja ottaa osaa sen huvituksiin, ja se tuntui heistä varsin kummalliselta, kuin hän kerran oli sanonut kaipaavansa erään toiveen täyttymystä. Mutta Gerda kantoi surulliset ajatuksensa ja kaipauksensa itsekseen, sillä ensi silmäyksellä havaitsi hän, etteivät hänen; serkkunsa, joita hän ei ollut nähnyt sittenkuin lapsena, voineet paraimmalla tahdollansakaan käsittää hänen sielunsa elämää. Hän koetti siis kohdella heitä yksinkertaisella ystävyydellä, voidakseen synnyttää heissä vastavaikutusta, ja he tulivatkin, huolimatta heidän vastakkaisista luonteistaan, ennen pitkää rakkaiksi ystäviksi, sillä Gerdan selvä, voimakas luonne, teki syvän vaikutuksen tyttöihin. Kuin hän oli oleskellut pari viikkoa sedän talossa, niin alkoikin raitis ilma ja maan askareet elähtää hänen mieltänsä. Hän ei ollut enään niin vähäpuheinen, hänen poskensa saivat verevämmän värin; iloinen nuoruuden ääni kaikui yhä useammin hänen huuliltansa, ja hän otti osaa yhä suuremmalla ilolla töihin ja huvituksiin kuin ennen. Jos tuo hyvä kapteeni olisi nyt nähnyt tyttärensä, niin olisi hän varmaan ollut itse tyytyväisyys ja hieronut käsiänsä sekä iloinnut siitä, että hän oli hoksannut lähettää tyttären maalle parantumaan opin houreista. — Gerda tosin oli pannut matkalaukkuunsa muutamia historiallisia ja viisaustieteellisiä kirjoja, mutta niitä avattiin enään aniharvoin. Ei ollut juuri aikaakaan siihen. Eihän voinut lämpimänä, ihastuttavana suvipäivänä sulkeutua huoneesen kirjan ääreen ja illoilla oltiin niin väsyneitä, ettei mistään lukemisesta voinut tulla puhettakaan. Gerda oli kahdenkymmenen vuoden ikäinen, ei ollut koskaan ennen elämässään oleskellut vapaana ja joutilaana maalla, nuoruus siis vaati osansa.

Juhannusehtooksi oli pari ylioppilasten ystävää läheisestä kaupungista ja pruustinnan sisar, leskirouva tyttäreineen, kutsuttu vieraille. Ilta oli hupainen. Tanssittiin kukkaisrii'un ympärillä pihassa. Laulettiin, laverreltiin ja naurettiin. Kuka on tuo solakka, vaaleapukuinen tyttö, joka, nuoruuden ilohymy huulilla ja ruusut poskilla, leijailee tanssin hyörinässä ruohopermannolla, kauniin nuorukaisen käsi vyötäisillä? Voiko se olla Gerda? Kyllä siinä on hänen kasvonpiirteensä, mutta missä synkkä katse hänen säihkyivistä silmistään, missä kolkko varjo hänen hymyileviltä kasvoiltaan? Syysyö oli haihtunut juhannusauringon paisteessa. Ja hänen vieressään oleva kihara- ja vaaleatukkainen, kirkassilmäinen, uljas nuori-herra oli maisteri Leonard Ivarsson, pastorin vanhin poika, sanomalehden toimittaja, Gerdan serkku. Oli laulua, oli naurua, iloa ja tanssia. Kaksi nuoruuden kukkaa, Gerda ja Leonard, kuiskasivat valoisana juhlayönä, tuoksuviiden sirenipensasten suojassa toisilleen viehättävän salaisuuden, joka ei kuitenkaan kauan kätöksä pysynyt, sillä ennenkuin nuorukainen myöhempänä kesällä lähti kotoa, vietettiin siellä iloinen juhllisuus, johon kapteeni Ivarssonkin rouvineen tuli, Gerdan ja Leonardin kihlaus.

— Näetkös nyt, äiti! sanoi kapteeni, ilosta säteilevin silmin. Näetkös nyt, että minulla oli oikein! Tämä

oli jotain parempaa kuin Upsalanmatka, uskon minä! Nyt joutuu Gerda oikeaan asemaansa.

Myöskin rouva Ivarsson iloitsi ja toivoi, että hänen tyttärensä rakkauden autuudessa ja onnellisessa avioliitossa saisi täyden korvauksen pettyneestä halustansa päästä osalliseksi tieteen aarteisiin; mutta hän muisti samalla kuinka suuresti hän oli rakastanut omaa miestänsä, millä iloisilla toiveilla hän hänen kanssaan oli käynyt vihkituolille ja kuusikolmatta vuotta elänyt onnellisena hänen rinnallaan, ja kuitenkin oli tämä onni ollut vaan hairaus, halpamainen orjuus, sillä hänen puolisonsa ei ollut koskaan oikeastaan pitänyt häntä henkisenä vertaisenaan, ei koskaan myöntänyt hänelle samaa ihmisarvoa kuin itselleen. Sen olikin hän ihan selvään nähnyt ja tuntenut tuona kauheana, unhottumattomana hetkenä, jolloin hänen sydämensä pyhä side katkesi ja jolloin hänen onnensa tähti putosi taivaalta. Ajatteles, jos Gerda saisi kestää saman julman koetuksen avioliitossaan! Kuitenkin Leonardilla oli laajempi sivistysmäärä kuin vanhalla kapteenilla, ja hän kuului nuorempaan sukupolveen. Hän näytti niin ylevämieliseltä ja innokkaalta kaikissa asioissa. Ehkä ymmärsi hän paremmin, kuin tuo vanhus, totuuden ajan pyrinöissä naisenoikeuksien saavuttamiseksi. Hellä äiti koetti masentaa surettavia kysymyksiä, iloisilla toiveilla. Kuitenkin hiipi se ajatus usein esiin, että ehkä olisi ollut parempi, jos Gerda olisi saanut uhrata elämänsä tieteille.

Häät piti pidettämän jouluna. Nuorella Leonardilla oli tosin yksinkertainen, mutta kuitenkin turvattu toimeentulo sanomalehden toimittajana, ja hän kiiruhti nyt pientä kotiansa asettamaan kuntoon, mutta menetteli siinä tarpeettoman tuhlaavaisesti, josta hänen morsiamellaan ja vanhemmillaan ei ollut aavistustakaan ja velkaantui jo varustaessaan kotinsa niin muhkeaan sisustukseen kuin mahdollista. Morsiantaan näytti hän jumaloivan. Melkein joka päivä sai tämä häneltä pitkät kirjeet, joissa purkautui hehkuvassa runomuodossa rakkauden kaipuuta ja rakkaudentoiveita ja suuria ajatuksia elämän tärkeimmistä kysymyksistä. Gerda oli onnellinen. Voimakas ja kiihkeä, kuten kaikki hänen tunteensakin, oli hänen rakkautensakin, ja hänen luottamuksensa rakastettunsa hengenjalouteen ja uskollisuuteen oli luja kuin kallio. Hän tosin oli kuullut äitinsä surullisen elämäkerran, mutta että hän omassa avioliitossaan voisi tulla samaan kohtaloon, se ajatus ei juolahtanut hänen mieleensä. Ääretön eroitushan oli hänen isänsä, tuon vanhan, pintapuolisesti sivistyneen, ahdasmielisen entisen soturin ja nuoren, runsaslahjaisen ja perinpohjin sivistyneen, korkea-aatteellisen sulhon, kannan välillä, ja tämä eroitus oli takauksena siitä, ettei hänen koskaan olisi pakko tulla osalliseksi äidin tuskastuttavaan kokemukseen. Miten onnellinen olikaan tyttönen, tuossa kuin hän, salavihkainen hymy huulilla ja tajuamaton loiste ennen niin synkissä silmissä, paljoa kiihkeämmällä innolla, kuin mitä hän koskaan ennen oli osoittanut tieteissä, nyt työskenteli antimiensä valmistuksessa! Leonardin ihastuttavat kirjeet olivat hänelle tuhansin kerroin kalliimmat, tuhansin kartoin opettavammat kuin kaikki ne paksut, yksitoikkoiset kirjat, vanhat historioitsijat ja viisaustieteilijät, jotka nyt saivat olla kokonaan hyljättyinä kirjakaapissa. Kuinka paljon ihanampi oli hänen oman sydämensä tarina kuin kertomukset kaikista maailman historian sankaritoista, ja todellista viisautta, niin, avainta viisauden salaiseen kaikkein pyhimpään, sitä ei löytynyt noiden vanhojen filosofien kuivissa kirjoituksissa, vaan rakastavan nuorukaisen kirkaissa silmissä. Syysyön sumut, kuten jo mainitsimme, olivat hälvenneet kesäauringon säteistä. Viha isää ja veljeä vastaan oli kadonnut Gerdan riemuisasta sydäimestä, kuin inhoittava, mieletön harhaluulo. Tarjosihan elämä autuuden, nautinnon paljoa runsaamman kuin kaikkien tiedon aarteitten omistaminen voisi lahjoittaa. Miksi vihastuisi hän sitte isäänsä, joka oli kieltänyt häneltä vähempiarvoisen, kuin hän kerran oli voittanut kalliimman? Ehkä se olikin korkeamman voiman sallimus, että hän kielsi hänen matkustamasta Upsalaan, sillä jos se olisi tapahtunut, niin hän ehkä ei koskaan olisi kohdannut Leonardia. Hän rukoili Jumalalta anteeksi pahat tunteet, joita hänessä oli ollut isää kohtaan, ja lupasi kahdenkertaisella uskollisuudella sovittaa nurjamielisyytensä. Entäs Rudolf? Niin, tosin oli hän veltto, mutta olihan hän hänen oma, ainoa veljensä, ja oli aina ollut hyvä ja ystävällinen häntä kohtaan. Eikö hän ollut silloinkin ihan julma, kuin hän suuttui siitä, että tämä sai matkustaa ulkomaille, etsimään parannusta heikolle terveydelleen! Sydämensä uhkuvassa helleydessä ja onnessa kirjoitti hän lämpimän, melkein tuskallisen hellän kirjeen veljelle, joka sattumalta oli pohjois-Italiassa, koska lääkärit kielsivät hänen juuri pahimpana suvikuumana menemästä etelämmäksi. Hän tosin ei saanut mitään vastausta tähän kirjeeseen, vaan ainoastaan sivumennen terveisiä ja kiitoksen ystävällisestä kirjoituksestaan eräässä Rudolfin kirjeessä isälleen.

Ja Ivarsson ukko taas, kuin hän näki tyttärensä muuttuneen hilpeän käytöksen, ja tuli tietämään hänen katuvaisten mielihartautensa, vaikkei se sanoissakaan ilmaantunut, käveli huoneessaan, voittoriemusta tyytyväisenä ja hänen katseensa ja hymynsä näyttivät alinomaa sanovan:

— Katsos, kuinka oikein minulla oli! Mutta meillä miehillähän on aina oikein. Emmekä me ole pahoja, joskin me, naisten omaksi hyödyksi, ohjaamme heitä heidän haaveellisissa hullutuksissaan, emmekä anna heidän menetellä oman mielensä jälkeen, sillä muutenhan jouduttaisiin suorastaan hukkaan.

Vähää ennen joulua vietettiin Gerdan häät. Rudolf ei tullut, kuten vanhemmat ja sisar toivoivat, kotiin juhlapäiväksi, vaan kirjoitti ainoastaan muutamia ystävällisiä onnentoivotus-riviä Gerdalle ja isälle kirjeen, jossa ilmoitti, että lääkärit olivat kehoittaneet häntä viipymään yli talven Italiassa, jonka tähden

hän sydämellisesti pyysi "hyvää isäänsä" lähettämään hänelle vähäisen rahalisän — noin kaksi tuhatta markkaa. Ukko Ivarsson närkästyi vähän tähän kirjeeseen. Hän oli toivonut saavansa nähdä jälleen poikansa terveenä ja reippaana ja päälle päätteeksi oli hän jo talon kiinnitystä vastaan ottanut tyttären myötäjäisiä varten lainan, kaksinkertaisesti niin suuren, kuin olisi ollut tarpeeksi hänen Upsalanmatkalleen, — mutta nythän olikin kysymyksessä myötäjäiset! Eikö jokainen oikein ajatteleva isä mielellään tekisi uhrausta sellaista tarkoitusta varten? Ukko närkästyi, kuten sanottu, Rudolfin kirjeeseen, mutta mitäs oli muuta tehtävänä, kuin suostua lääkärien määräykseen ja lähettää rahat pojalle.

Gerdan häitä aiottiin viettää hyvinkin komealla tavalla. Ivarssonin perhe kuin oli sangen säästäväisesti elänyt, vierasvaraisesti ottanut vastaan tuttavvia, harvoin pitänyt mitään suuremmissa pitoja, niin pidettiin kohtuullisena viettää ainoan tyttären häät niin loistavasti kuin mahdollista. Mutta kuin Rudolfia ei ollut kotiin odotettavana, kuten toivottiin, juhlahetkeksi, niin piti kapteeni sopimattomana panna toimeen mitään suurempia pitoja. Rouva Ivarsson oli heti valmis suostumaan tähän mielipiteeseen, koska hän oli aivan kyllästynyt noihin ulkonaisiin huvituksiin, sitten kuin sisällinen ilo hänessä oli sammunut, ja Gerda, jonka vakaa luonne ei edes hänen morsiusilossaan muuttunut, oli kokonaan tyytyväinen siihen, että tuo aiottu komea juhlallisuus vaihdettaisiin yksinkertaisiin päivällishäihin. Onnellisuudestaan ja ensimmäisen rakkautensa ihastuksesta säteilevänä kävi Gerda yksinkertaisessa villapukimessaan, myrttisepele tummakutrisessa päässään ja häilyvä huntu ympärillään, rakkaansa rinnalla vihkituolille ja vannoi lupauksensa, täydellisesti vakuutettuna tulevaisuutensa jaloimmasta onnesta.

Mukana äitinsä hartaat siunaukset ja isän sydämelliset onnentoivotukset, seurasi Gerda puolisoaan heidän uuteen kotiinsa, jonka kallisarvoinen sisustus suuresti hämmästytti häntä ja siellä äskennaineet viettivät häiriintymättömässä autuudessaan vuoden, jonka lopulla nuori rouva lahjoitti puolisolleen pojan, ja pienokaisen kastejuhlassa oli Gerdalla ilo vieraana tervehtää vanhempiansa ja veljeään, joka sillä aikaa oli tullut kotiin ja esiintyi sisarelleen komeana, pitkäpartaisena maailman miehenä, mutta kasvonsa olivat vielä veltomman ja kalpeamman näköiset, kuin kotoa lähteissään. Oleskeleminen eteläisessä ilmanalassa ja ulkomaan lääkärien määräykset näyttivät olleen tehottomat hänen kivulloisuuteensa. Hän oleskeli nyt koko talven joutilaana kotona. Viimein sanoi hän, ettei hän huonon terveytensä tähden saattanut jatkaa opintojaan ja että hän mieluummin tahtoi ruveta maata viljelemään. Hän uneksui saavansa vuokrata suurenlaisen maatilan ja sen toivon hän aina lausui vanhempainsa kanssa keskustellessaan. Vihdoin keväällä ilmaantuikin hänelle tilaisuus siihen. Muutamia penikulmia pääkaupungista oli nimittäin talo vuokrattavana. Ivarsson ukko lähti asianomaisen luo poikansa puolesta. Nuorta Ivarssonia pidettiin sievänä ja rehellisenä nuorukaisena. Häntä säällittiin heikon terveytensä takia, koska se pakoitti hänen lopettamaan opintonsa. Tiedettiin, että hänen isällään oli vähäinen omaisuus, niin ett'ei tarvittu pelätä mitään tappiota. Jos poika joutuisi pulaan, niin isä kyllä auttaisi häntä. Ivarsson-ukkoa pidettiin kerrassaan kunnollisena ja luotettavana miehenä. Rudolf sai siis vuokran kohtuullisilla ehdoilla. Isä ja hänen vanha ystävänsä, varakas ylhäinen virkamies, rupesivat takausmiehiksi.

— "Veljesi on nyt päättänyt ruveta maanviljelijäksi," kirjoitti kapteeni tyttarelleen. "Ja tätä päätöstä pidän minä varsin viisaana. Hänen, paha kyllä, ylen heikko terveytensä, huononisi huononemistaan liiallisesta lukemisesta, ja kuin hän vihdoin olisi valmis käymään virkamiehen tielle, voisi se kentiesi olla kokonaan murtunut. Raitis elämä ja vapaampi toiminta maalla vahvistaisivat sen sijaan, siitä olen vakuutettu, hänen voimiaan ja tekisivät hänestä pian oikeen reippaan miehen."

Rudolf muutti vuokratilalleen ja alkoi tutkia maanviljelys-kirjallisuutta, sillä käytännölliseen maanviljelemiseen oli hän luonnollisesti täydellisesti perehtymätöin, eikä hänessä tähän toimeen suinkaan ollut mitään todellista, vaan ainoastaan luuloteltua intoa. Nuoresta Rudolfista, joka oli luonnostaan vähälahjainen henkisessä suhteessa, vaikka ei alkuansa mikään sielunvammainen, olisi voinut tulla vakaan kasvatuksen kautta lujamielinen ja ahkera mies, mutta nyt, hemmoittelevan kohtelun kautta, mikä oli tullut lapsuudesta asti hänen osakseen, oli hänestä tullut veltto laiskuri; hänen tylsä sielunsa, jossa ihmisluonnon rikkaruohot vapaasti olivat saaneet kehittyä, ei voinut innostua mihinkään maailmassa. Koko nuoruuden innostus, se tahdon voima ja itsetunnon ylevyys, jotka mahdollisesti olisivat voineet kehittyä tässä puutteellisessa hengessä, olivat nyt kokonaan sammuneet tuossa, yleisen tavan mukaan tuomitaksemme, hyväsydämisessä, kunniallisessa ja oivallisessa miehessä. Rudolf alkoi tehdä suuremmissa muutoksia ja parannuksia tiluksen hoitamisessa, eroitti vanhoja kelvollisia palvelijoita ja koetti kaikkiin saada uusmuotisen järjestyksen, mikä tosin olisi voinut olla sangen hyödyllistä ymmärtäväisemmän ja kokeneemman henkilön johdossa. Muutoksista oli luonnollisena seurauksena ainoastaan suuret rahakulungit, paljoa suuremmat, kuin mitä talo tuotti. Se olikin kaikin puolin liian pieni, voidakseen kestää nuoren vuokraajamme äkkipikaisia, suuriaikeisia parannuksia, ja sitä paitsi tämä ensimmäinen vuokravuosi antoi säännöttömän hoidon takia niukemman sadon kuin koskaan ennen vanhain haltijain aikana. Kuin jotkut vanhemmat pitäjän maanviljelijät huomauttivat Rudolfia tästä, vastasi hän vaan pöyhkeästi, että täytyyhän sellaisena ensimmäisenä

uudistusvuotena antaakkin tulon mennä hukkaan ja saada näennäinen tappio, mutta tämä muka olisi välttämättömyys, jota vanhan ajan maanviljelijät eivät voisi käsittää, ja seuraukset ajanmukaisista parannuksista ilmestyisivät monenkertaisena voittona tulevaisuudessa. Nuori Rudolf teki vaan velkaa, voidakseen ajanmukaiset parannuksensa panna täytäntöön. Hänen isänsä, jonka varallisuus oli koko joukon suurempi kuin se rahasumma, mitä hän oli takuussa, rupesi taas takaamaan näitä velkoja ja kehoitti veljensä, provastin, tulemaan toiseksi takausmieheksi, sillä entinen takuumies ei myöntynyt ollenkaan enää tulemaan, kuin häneltä sitä ystävällisesti kysyttiin.

Nuori Rudolf-herra koetti pysyä kelpo miehen maineessa. Hän seurusteli ahkeraan pitäjän nuorten rikasten kartanon herrain kanssa, joitten joukossa oli pari hänen ylioppilas-kumppanejaan, matkusteli usein kaupunkiin, pani toimeen metsästysseurueita, piti komeita juoksijahevosia, jotka maksoivat kauniit rahat, ensiksikin ostaa ja sitten vielä ruokkia talliin kauroilla, häntä ylimalkaan suosittiin ja ylisteltiin vierasvaraiseksi isännäksi, hupaiseksi seuraveljeksi, "peijakkaan kohteliaaksi" pojaksi, oikein reima mieheksi.

Vuokran maksuaika joutui myöskin käsille. Isä Ivarsson sai vieraaksi poikansa, joka keskusteli hänen kanssaan kahdenkesken. Siitä oli seurauksena se, että kapteeni jälkeen puolenpäivän, sitten kuin Rudolf oli lähtenyt kaupunkiin, ilmaisi vaimolleen, että oli välttämätöntä ottaa uusi: laina talon kiinnitystä vastaan, johon tämä tyynesti suostuikin.

Kapteeni sai rahat. Ensimmäisen vuoden vuokra maksettiin. Kaikki oli selvillä, ja Rudolf sanoi tyytyväisenä vanhemmilleen:

— Tämä ensimmäinen vuosi on ollut vähän tukalanlainen, Mutta sehän on luonnollista. Talossa oli niin kirotnun paljon uudestaan järjestämistä, nykyajan järjellisimpien vaatimusten mukaan. Mutta tulevana vuonna, toivoakseni, ei minun tarvitse luottaa isän apuun, vaan päinvastoin, jollei aavistamattomat vastukset ehkäise laskujani, maksan tämän velan isälle.

— Rudolfista tulee kyllä kelpo mies maanviljelyksessään. Kuulitkos, että hän jo seuraavana vuonna aikoo maksaa, mitä minä nyt luovutin hänen puolestaan? sanoi kapteeni tyytyväisyydestä muhoillen rouvalleen, kuin poika oli poistunut.

— Hyvin paljon rahaa on häneltä kumminkin mennyt tänä vuonna, arveli rouva Ivarsson. Jos hän tarvitsee joka vuosi yhtä paljon maanviljelykseensä, niin ei siitä pitäisi tulla suuria velansuorituksia.

— No sinä nyt puhut kuin naiset ainakin! Mitä sinä ymmärrät sellaisista asioista? Minun mielestäni ei pitäisi puhuman asioista, joita ei käsitä, mumisi kapteeni.

Toisena vuonna kävi samoin kuin edellisenäkin. Rudolf eli suurellaisesti ja jatkoi parannuspuuhiaan, joiden täyttämisen hän jätti erään nuoren, ruotsalaisen voudin rajattomaan mielivaltaan, sillä hän itse oli antautunut yksinomaisesti seuraelämän huvituksiin. Kun kapteeni kerran moitti häntä tällä tavalla käyttäymästä, vastasi hän:

— Rakas isä! Minä olen aivan rauhassa, saatuani tämän miehen taloon. On paljon parempi, että minä jätän koko hoidon miehelle, joka on perehtynyt maanviljelyyn, kuin että minä itse hutiloitsisin toimissa, jotka kuitenkin ovat enimmäkseen minulle vieraat. Ja Nilsson on erittäin taitava mies alallaan. Minulla onkin rajatoin luottamus hänen ehdoituksiinsa, ja jos niitten toimeenpano maksaakin vähän alussa, niin onpa voitto sitä suurempi. Hän on esimerkiksi laskenut, että suuri suonviljely, jota kaikki ihmiset pitävät vaikeana ja niin hiton kalliina, että se kolmessa vuodessa korvaisi kaikki, mitä se nyt kuluttaa. Hän on sen numeroilla todistanut.

— Niinpä niin! arveli kapteeni, kyllähän se on hyvä, kuin vaan kaikki käy onnellisesti.

Toinen suurenlainen yritys, johon vouti neuvoi isäntäänsä, oli se, että ostettaisiin puutavaraa. Oli juuri se aika, jolloin metsän hakkaaminen oli täydessä vauhdissaan. Tämä oli ehdotus, joka enemmän kuin mikään muu miellytti toimeliasta Rudolfia. Hän tulisi ainoalla tenho-iskulla uppo rikkaaksi. Isä varoitti häntä kiirehtimästä siinä yrityksessä, tahi ryhtymästä siihen suuressa mitassa, koska voi aavistaa, että turmiota tuottava seisaus ennemmin tai myöhemmin tulisi puutavarain markkinoilla, — saman varoituksen sai Rudolf ylipäänsä muiltakin tahoilta, — mutta hän nauroi vaan ja sanoi, että vanhat olivat tottuneet maailman alusta epäilemään nuorten yrityksiä, ja että ihmiskunta, jos se aina olisi kuullut vanhuuden varovaisia neuvoja, vielä olisi paratiisin aikuisella kannallaan. Mutta sanotaanhan raamatussakin, ett'ei ihminen sielläkään totellut varoittavaa ääntä, vaan tahtoi koettaa onneaan omalla vastuullaan, ilvehti Rudolf.

— Niin, ja sentähden tuli synty myös maailmaan, vastasi rouva Ivarsson.

— Mitä vielä! Vanhoja satuja, joita papit ja profeetat ovat keksineet, pelottaakseen tuhmaa kansaa ja vetääkseen heitä nenästä, mutta niihin ei tartu viisaat ihmiset. Naiset ylimalkaan ovat sellaisia, että he

pysyvät tuossa vanhassa taikauksessa ja aina näkevät siinä jonkun korkeamman opettavaisen merkityksen, kuin me miehet sitä vastoin ripeästi käymme elämään ja seuraamme terveen järjen ääntä. Mutta sehän onkin ihan luonnollista ja anteeksi annettavaa. Se seuraa naisen ja miehen erilaisesta luonnosta, erilaisesta kasvatuksesta ja asemasta maailmassa. Kuin hänen piirinsä on paljon rajoitetumpi kuin meidän, ja hän ei ole pakoitettu pitämään elämää todellisena, kuten me, niin on itse selvää, että hän istuu miettimässä haaveksittua maailmaansa, sillä aikaa, kuin me teemme työtä hänen eteensä. Hän on kaunista, mutta samassa heikkoa sukupuolta, sitä ei voi auttaa.

— Mitä sukupuolta te sitten olette, miehet?

— Me olemme voimakasta sukupuolta, selitti Rudolf, ylvästelevä hymy huulilla.

Rouva Ivarsson katseli totisesti, melkein sääliväisesti, viisaasen, "voimakkaasen" poikaansa, joka tuossa istui niin mukavasti nojallaan keinutuolissa, pitäen hienoilla käsillään sivupuista ja puhallellen hyvänhajuista savuja hienosta sikaristaan. Päällänsä oli tummansininen hännystakki, vaalea huivi kaulassa ja jalokivillä koristettu sormus pikkulillissä, eikä hän näyttänyt ensinkään reippaalta maanviljelijältä, vielä vähemmin "voimakkaan" sukupuolen jäseneltä, vaan mitä raukeammalta katukeikarilta.

— Älä sano naisista, että he ovat heikommat astiat, hymyili Ivarsson-ukko sohvan nurkastaan. Tiedäthän, että he alkavat tutkia tieteitä nykyään.

— Niin, samoin kuin Gerda nyt tutkii, ha, ha, ha!

Kapteenista tuntui pila äärettömän hauskalta, ja hän nauroi tukehtuakseen, mutta rouva Ivarsson meni sanaa sanomatta hiljaa huoneesta.

— Katsos, "äiti," hän ottaa aina pahakseen, kuin sanankin vaan lausuu naisten opinnoista, sanoi ukko, katsellen rouvansa jälkeen. Hän on niin lapsellinen, että hän aina vielä huolehtii, kuin Gerda ei saanut seurata naurettavaa oikkuansa ja tulla ylioppilaaksi. Kyllä kai, se olisi ollut juuri viisaasti, se! kuin vaan ajattelee, kuinka onnellinen tyttö nyt on avioliitossaan. Hän on saakelin kunnan poika, tuo Leonard!

— Nyt täyttää hän kumminkin kutsumuksensa, tuumasi herra Rudolf. Nainen ylioppilaana, miesten kumppanina yliopistossa, — ei, se on ja pysyy tapahtumatta, — hyi, piru vie! Sehän on ihan vastoin naisen luontoa, vastoin sitä viattomuuden ja kainouden pyhyyttä, jonka pitää häntä verhoaman ja jota paitsi hänellä ei ole mitään arvoa, saarnatkoon he mitä tahtovat naisen oikeuksista.

— Juuri niin ajattelin minäkin. Naisen maailma on kodin maailma.

— Luonnollisesti!

— Odotas, isä! sanoi Rudolf, kuin hän vanhempia hyvästijättäessään taputti kapteenia hartioille. Älä parjaa metsäkauppoja. Minä tiedän kyllä, mille kannalle asetun, ja kuin tämä vuosi on kulunut, heitän minä hiiteen koko vuokraukset ja ostan itselleni oman talon.

— Pojassa on kumminkin paljasta neroa, niin hento kuin hän onkin, tuumaili kapteeni, kuin Rudolf oli istunut pieneen, komeaan rekeensä, tarttunut ohjiin ja nyökäisten akkunaan, jossa äiti seiso, pyörähti ulos portista tulisella hevosellaan.

Kuinka täytti herra Rudolf Ivarsson tarkoituksensa ihmisenä ja maanviljelijänä? Miks'ei, oivallisesti! Hän teki parannuksia ja hautasi tuhannen toisensa jälkeen vuokraustiluksen sammalsoihin, joitten viljelyksessä isännöitsijä, joka oli herransa koko käytöksestä päättänyt hänen olevan upporikkaan, kummasteli vaan, ett'ei niin suurellinen ja hieno henkilö, kuin herra Rudolf Ivarsson, hankkinut omaa tilusta, vaan tyytyi vuokratiloon. Kerran, kuin isännöitsijä lausuikin tämän kummastuksensa, vastasi Rudolf:

— Minun aikomukseni onkin ostaa maatilan, mutta minä tahdoin ensiksi vuokratilalla koettaa, onko minulla taipumusta maanviljelykseen ja perehtyä toimeen.

Tämä oli isännöitsijästä hyvin viisaasti ajateltu ja puhuttu.

Rudolf osti joukon metsäosuuksia ja käytti kymmenittäin päivämiehiä puitten hakkuusen. Metsäpalstain hinnasta annettiin vekseliä. Keväällä alkoi uitto ja samassa kallis oikeuden käynti uittomiesten laittomasta menettelystä. Puutavara saapui vihdoon pääkaupunkiin ja ladottiin lautatarhoihin. Nyt olivat ne saatavat lastatuiksi laivoihin ja myydyiksi ulkomaille. Tämä kävi kuin tanssi "hyvien ystävien" avulla ja välityksellä, mutta he kiskoivat vaivansa palkinnoksi vähintään puolen voitosta ja viettelivät tuon nuoren, rikkiviisaan toimintamiehen, jonka kerskailevan herkkäuskoisuuden ja sokean ymmärtämättömyyden he kyllin huomasivat, menettämään toisen puolen rohkeisin kaupparyityksinsä, joista he korjasivat koko voiton, kuin sitä vastoin Rudolf jonkinlaisella

hämmästyksellä näki äsken niin täydet kätensä tyhjinä. Mutta he taas kokemuksen vakuuttavalla voimalla selittivät hänelle, että sellaiset onnen vaihtelut ovat aivan välttämättömät vähänkin suurenlaisissa yrityksissä, ja ett'ei tarvitse ollenkaan peljestyä, vaan tulisi ainoastaan yhä rohkeammin käydä eteenpäin. Näitä neuvoja Rudolf totteli liiankin mielellään, ollen niinmuodoin pelkäämätöin oppilas korkeammassa asioimiskoulussa. — Seuraus tästä oli, että nuori maanviljelijä eräänä päivänä keväällä, tosin kyllä pitkän ajan kuluttua vuokranmaksupäivästä, oli isänsä luona ja puhui vakavan ja välinpitämättömän näköisenä laveista toimistaan, ja aivan veljellisellä tuttavuudella, kuten täysi-ikäisen pojan sopii suopean isän kanssa, ilmoitti hän olevansa sattumalta rahapulassa ja kysyi, eikö isä voisi auttaa häntä "pinteestä" tuolla "kirotulla vuokralla." Mitään vaaraa ei voisi ollenkaan tulla kysymykseen. Hänellä oli aivan tilapäinen puute puhtaasta rahasta, joka kyllä pian olisi poistettu, kuin voitto suuresta kaupparytyksestä, joka sattumalta oli niellyt kaiken rahan, lankeisi ulos. Siis, tahtoisiko ukko tehdä hänelle tuon pienen avun, korkoa ja edullista korkoa vastaan, ymmärrettävästi?

— Sinä antaut liian laveisin yrityksiin, rakas Rudolfini! Sen olen minä aina sanonut ja sanon nyt taas, tuumaili Ivarsson-ukko, otsa synkkänä.

— Laveisin yrityksiin! Mitä vielä! Kuinka moni on paljon suuremmissa toimissa ja panevat alttiiksi monin kerroin enemmän kuin minä, ja ovat kuitenkin aivan rauhalliset tulevaisuudestaan.

— Niinpä niin! Ne ovat rikkaat henkilöt. Heillä on varaa kärsiä tappioitakin.

— Rikkaat henkilöt? Niin kyllä! mutta he panevat koko omaisuutensa kaikissa tapauksissa kerrassaan alttiiksi. Juuri heidän suuremmat tulonsa saattavat heidät antaamaan suuriin yrityksiin, jolloin he voisivat yhtä helposti joutua tappioon, kuin minäkin, — jos välttämätöntä olisi.

— Niin, niin! — Mutta minä pysyn siinä, mitä sanoin, että sinä nimittäin teit siinä varomattomasti, alottaessasi metsäkaupat ja kaikki muut kalliit yritykset ja parannuksesi talossa samalla kertaa. Kuka kiittää sinua siitä, että olet haudannut useita tuhansia markkoja toisten maahan?

Rudolf käveli edes takasin huoneessa, vilaisten tuon tuostakin halveksivaisesti, mutta samassa sääliväisesti, vanhaan isään, joka ei ymmärtänyt enää nuoruutta.

— Toisten maahan! Kunniahan on hoitaa "toisten maata" ajanmukaisella ja tunnollisella tavalla! Eikö se merkitse mitään isän mielestä? Ja mitä taas tulee minun muihin yrityksiini, niin silloin on paras kerrassaan ruveta talonpojaksi jollekin kurjalle maatilalle jos pelkurimaisesti pakenee jokaista satunnaista vastusta, niitä vähänkin laajalliset kauppatoimet välttämättömästi tuottavat. Joka ei mitään uskalla, se ei mitään voitakaan. Mutta sitä en voi kieltää, että jos välttämätöntä apua ei ole saatavissa tukalina hetkinä, niin voi koko asema auttamattomasti sortua, ja silloin ollaan hukassa.

Rudolf kumarsi päänsä, rypisti kulmakarvansa ja vihelteli hiljoilleen, kädet taskussa astuskellen edes takaisin. —

— Kuinka suuren summan sinä tarvitsisit nyt sitte? kysyi kapteeni vihdoin.

Rudolf pyörähti ympäri ja jäi isän eteen.

— Ennen kaikkia vuokrarahan. Ja sitten pari metsävekseliä, jotka ovat maksettavat muutaman päivän kuluessa, kumpainenkin kolmentuhannen arvoinen, — siis kaikkiaan kaksitoista tuhatta markkaa. Mitäs tuo summa oikeastaan on? Ei mitään, kuin sen vaan omistaisi!

— Eikö sinulla ole siis ollenkaan puhdasta rahaa itselläsi?

— Kyllä, pari sataa markkaa, mutta se on luonnollisesti sama kuin ei mitään.

— Niin, sen ymmärtää se, joka käyttelee ainoastaan suuria summia, muistutti kapteeni, vähän närkästyneellä ja kärsimättömällä äänellä. Viimeisellä kerralla, kuin olit kaupungissa, jatkoi hän, puhuit sinä suuresta voitosta, jonka sinä olit saanut viimeisestä puukaupasta. Joihin on se rikkaus joutunut, kun sinä nyt taas olet rahan puutteessa?

— Kuinka, lempo vieköön, isä saattaa olla noin yksinkertainen? Isähän tietää, että minä olen suurissa kauppatoimissa ja voi kuitenkin kysyä mihin rahat ovat joutuneet! No, olenhan minä luonnollisesti, kuten jo mainitsin, pannut rahat liikkeesen, sitä paitsi maanviljelystyöt, metsän valmistua ja puitten uitto ja oikeuden käynnit ja kaikki muut pahuukset, jotka aina välttämättömästi seuraavat suurenlaisia kauppatoimia, ovat nielleet melkoisia summia.

Rudolf pyörähti koroillaan ja jatkoi astelemistaan.

— Minä ajattelin vaan, ett'ei sinun nyt, kuin maksupäiväsi lähestyi, olisi sopinut tehdä itseäsi tyhjäksi rahasta. Niin paljon ajatusta pitäisi voivan vaatia ymmärtäväiseltä ihmiseltä.

Rudolf pysähtyi ihan isän eteen.

— Kuuluu, kunniani kautta, ettei isä ole mikään toimimies!

— Ei! en olekkaan, mutta minusta lapsikin voisi ymmärtää sen järjettömäksi, kuin luovutaan tarpeettomasti rahoista, juuri kuin tiedetään, että tullaan niitä ennen pitkää tarvitsemaan.

Rudolf polki hiljaa hermostuneen kärsimättömyydestä hienolla saappaallaan permantoon.

— Jaha! Minä tunnen tuon! Vanhan tavan ijankaikkista laulua! Luopua rahoistaan tarpeettomasti! — Eikö olisi mielettömyyttä, kysyn puolestani, — mielettömyyttä, kuin on tilaisuus panna rahansa liikkeesen, joka varmuna voittona antaa summan takaisin nelin, — vieläpä viisin kertaisesti, — silloin sen sijaan pistää rahat laatikkoon ja säästää niitä pientä hyödytöntä maksua varten, joka lankee useita viikkoja myöhemmin, — kuin on keinoja muulla tavalla hankkia tämän maksun? — Sehän olisi suorastaan hullujen tapaista! — Mutta yhtä mahdollista, kuin ottaa otava taivaan kannelta, on teidän, vanhojen, päähän saada mahtumaan, että kauppatoimissa välttämättömästi täytyy syrjäyttää pienempi korko suuremman tieltä, jos tahdotaan saada vähänkin suurempaa voittoa ja laventaa asioita. Ei! Teidän periaatteenne on, että pitäisi koko ikänsä istua jossain sopessa ja kätkeä samaan ahtaasen piiriin muutamat rahakolikkonsa, sen sijaan kuin pitäisi olla rohkeutta käyttää niitä hedelmää tuottavaksi siemeneksi. Jos kaikki olisivat seuranneet teidän mielipiteitänne, niin ei ainoakaan ihminen maailmassa olisi saanut kokoon varallisuutta.

— Olis kyllä! Moni vanhain mielipiteitten ihminen on koonnut varallisuuden, ja suurenkin päälle päätteeksi.

— Niin, mutta uskomattomilla, elinajan kestävillä ponnistuksilla! He ovat uhranneet koko aikansa, kaappiakseen kokoon, sanasta sanaan, kaappiakseen kokoon rikkauden, joka nykyajan yksinkertaisella, rohkeammalla ja valistuneemmalla tavalla, kauppayrityksiä harjoittamalla, voidaan hankkia parissa vuodessa, jopa usein yhdessä hetkessä, ainoalla, hyvin lasketulla iskulla. He ovat, käyttäakseni vertausta, leikanneet joka korren erikseen, kuin sitä vastoin nykyään niitetään viikatteella.

— Kuka on sinulle opettanut koko tuon rikkiviisaan toiminta-filosofian?

— Oma, terve järkeni, luonnollisesti. Nehän ovat niin itse tiettyjä ja selviä asioita, että yksinkertaisimmankin pitäisi voiman käsittää niitä.

— Senpä tähden minä käsitänkin ne vallan hyvin, vieläpä paremmin, kuin luuletkaan, rakas Rudolf! — Ja minä pelkään, että sinun kauppaystäväsi ja hyvät veljesi, jotka houkuttelevat sinua heittämään rahasi heidän suuriin yrityksiinsä, lopuksi vetävät sinua nenästä ja korjaavat sekä omansa että sinun tulosi.

— Minä annan anteeksi sanat, joilla isä solvasi miehiä, joitten kunniaa ja luotettavuutta ei ole vähintään epäilemistä, minä kuin pidän sellaiset lauseet suorana seurauksena isän vanhanaikaisista mielipiteistä, mutta minä pyydän saada olla kuulematta vast'edes sellaista puhetta ihmisistä, joita minä pidän ystävinäni. — Mutta, palataksemme asioihimme, — onko minulla mitään apua odotettavana isältä, vai eikö? —

— Sanos minulle, — mistä tahtoisit sinä minun ottamaan rahoja, niin mielelläni kuin tahtoisinkin auttaa sinua?

— Mistä? Eikö isällä ole tämä talo, joka maksaa vähintäänkin kolmin kerroin tuon tarvittavan summan? Mikä estää ottamasta lainaa talon kiinnitystä vastaan? Olenhan minä lapsi ja perillinen, ja siis minulla on osani myös, toivoakseni. Äläkä koskaan pelkää, että minä aion hävittää isää tahi ketään muutakaan. Jos minä pääsen selville tästä pulasta, niin lunastan, minä velkani ja maksan kuinka suuren koron isä vaan tahtoo vaatia.

— No, no, no! Kuka puhuu koroista lasten ja vanhempain kesken? Mutta, katsos, minulla on velvollisuuksia myös äitiäsi ja sisartasi kohtaan.

— Isä saa olla täydellisesti levollinen ja lisäksi varma siitä, että minä kyllä olisin voinut saada apua ystäväiltäni, jos minä olisin sanankin lausunut, mutta minusta on mieluisampaa kääntyä omaisiini.

Aivan kuin eteväkin toimimies, ei Rudolf pitänyt tarpeellisena mainita, että hän oli kääntynyt muutaman ystävänsä puoleen, saadakseen tuon "mitättömän summan," mutta saanut sen sijaan tyytyä vaan erittäin ystävälliseen kieltoon, tietysti sillä selvällä syyllä, että ystävät, kuten hän itsekin, osuivat olemaan ihan satunnaisessa, mutta kuitenkin "kirotussa rahapulassa."

— Niin, niin! tuumasi Ivarsson-ukko. Kyllähän se on parasta, kääntyä sukulaisiinsa, kuin sattuu olemaan ahtaalla. — Ja sinä voit ymmärtää, että minä autan sinua aivan mielelläni, kuin se vaan on minun vallassani ja joll'eivät toiset, joista minä olen edesvastuussa, kärsi mitään vahinkoa.

Isä ja poika jatkoivat vielä hetken aikaa ystävällistä keskusteluaan, jossa jälkimäisen onnistui kumota edellisen kaikki arvelut ja täydellisesti tehdä hänet vakuutetuksi toiveittensa toteutumisesta ja lupauksiensa varmuudesta. Ja samana päivänä, kuin Rudolf oli pois mennyt, esitti kapteeni rouvalleen, että talo kiinnitettäisiin uudestaan.

— Se on ikävää, lopetti hän, mutta mitä ei tekisi lastensa tähden?

Rouva Ivarssonin tyyni katse muuttui tuliseksi.

— Niin kyllä! vastasi hän, vähän vapisevalla äänellä. Mutta eikö Gerda sitte ole myöskin sinun lapsesi? Ja miten tylästi kielsit häneltä tuon vähäpätöisen tuhatmarkkaisen, vaikka näit hänen palavan halunsa, hänen surunsa?

— Kas niin! Olemmeko nyt taas noissa entisissä hullutuksissa! Kuin tyttö jo useita vuosia on ollut onnellinen vaimo, niin tulet sinä vielä tuomaan esiin hänen lapsellisuuksiaan, jotka hän itse jo kauan aikaa on unhottanut, siitä voit olla varma, ja minä iloitsen sydämeni pohjasta, että minä ymmärsin oikeaan aikaan tehdä lopun koko hassutuksista. Teidän, naisten, laita on kummallinen, kuinka voitte te höpistä kaikellaista roskaa. Se on, ymmärrettävästi, anteeksi annettava, sillä teillä ei ole mitään tärkeämpää ajateltavana. Mutta sen minä sanon sinulle, Hanna! Nyt en tahdo enää ainoatakaan kertaa kuulla puhuttavan koko tuosta ylioppilas-jutusta, ja tähän se jääköön!

Rouva Ivarsson oli tullut kuolon kalpeaksi. Kauan pidätetty, syvä tuska tuli näkyviin täydessä väessään hänen silmistään, jokaisesta kasvonpiirteestä, hänen vapisevista käsistään.

— Koska nyt on viimeinen kerta, kuin tahdot kuulla puhuttavan asiasta, niin tahdon minä myöskin lausua ajatukseni siitä viimeisen kerran, sanoi hän ankarasta mielenliikutuksesta vapisevalla äänellä.

Kapteeni olisi mielellään tavalliseen, suopeaan holhoojan-tapaansa kieltänyt vaimoansa lausumasta mitään enempää asiasta, mutta tämän hiljaiselle olennolle tavatoin mielenliikutus, joka ilmestyi hänen sanoissaan, äänessään ja koko ulkomuodossaan, herätti hänen huomiotansa ja jonkinlaisella hämmästyneellä uteliaisuudella odotti hän äänettömänä ja tuijottavin silmin jatkoa hänen sanoihinsa.

— Missä olen rikkonut häntä vastaan, josta hän voi moittia minua? kysyi hän itsekseen. Jos kukaan on ollut hyvä mies, niin se olen ollut minä!

— Minä en puhu enää mitään Gerdan toivosta päästä Upsalaan, jatkoi rouva Ivarsson. Voihan tapahtua, että niin on hyvä, kuin nyt on. Hän on vapaasta tahdosta itse valinnut kohtalonsa. Mutta ei ollut puhetta mistään naimisesta, kuin sinä kielsit apusi hänen opintoihinsa, muista se! Joll'ei rakkaus Leonardiin ja avioliitto hänen kanssaan olisi lahjoittanut iloa ja onnea hänelle, niin olisi sinun kova itsepintaisuutesi tehnyt hänen onnettomaksi koko elinajakseen. Vanhempaini jättämästä perinnöstä tahdoin ottaa tuon pienen summan; jonka Gerda olisi tarvinnut. Sinusta tuntui luonnollisesti tunnottomalta, kuin minä mainitsin tätä asiaa, mutta eihän se ole sopimattomampaa, jos nainen kerran muistuttaa, mitä hän on tuonut pesään, kuin sekään, että miehet alinomaan kerskaavat pitävänsä vaimosta huolta. Ehkä sinäkin olisit valmis väittämään elättäneesi minua, vaikka kolmas osa perinnöstäni meni nuoruuden velkaksi maksamiseksi?

Kapteenin kulmakarvat vetäytyivät kokoon. Hän käänsi päänsä ja potkasi kärsimättömästi sohvapöydän jalkaan.

— Kiitos, kiitos rakas Hanna!

— Ja kuinka teet sinä nyt, Otto? Sinä kielsit Gerdalta ropoisen siitä, joka oikeuden mukaan kuului hänelle, ja nyt sinä uhraat kaikki varamme Rudolfin hullumaisiin yrityksiin ja teet Gerdan perinnöttömäksi hänen tähtensä. Eikö, omatuntosi nouse sellaista menetystapaa vastustamaan?

— Ja sinä luulet, kävi kapteeni säihkyvin silmin ja vapisevin huulin puheesen, että Rudolf tahtois hävittää sisarensa! Te, naiset, ymmärrätte vaan vähän miehen kunniantunnosta. Te voitte uskoa omain poikainne olevan kunniantomia raukkoja sentähden vaan, että te ahtaalta näkökannaltanne ette voi käsittää miehen vaikutusalaa ettekä hänen tarvettaan luoda itselleen muista riippumaton asema. Yhtä varmaan kuin minä elän tällä hetkellä, yhtä varmaan olen minä vakuutettu siitä, että Rudolf kerran täydellisesti, vieläpä korkoin kanssa, jos niin vaaditaan, on suorittava, mitä meidän nyt täytyy lainata hänelle, voidakseen alkaa tiensä, ja ett'ei sinun eikä Gerdan eikä kenenkään muunkaan tarvitse kärsiä vähintäkään hänen tähtensä.

— Jumala sen suokoon. Mutta minä tahtoisin mielelläni tietää, mistä hän paraimmalla tahdollansakaan mahtaa saada rahoja sen lainan maksamiseen, jonka sinä nyt tahdot hänelle ennakolta antaa, jos hänen ratansa menee edelleenkin alaspäin samoin kuin se on alkanutkin.

— Menee alaspäin! Niin ei ole ajateltavakaan, saada teitä, naisia, näkemään missään asiassa nenänpäätänne kauvemmaksiksi, eikä ymmärtämään, että suuresta jotakin lähtee. Jos toimimies tarvitsee sattumoilta jonkun rahasumman, niin on hän jo muka häviön tiellä, ja jos nuorukainen viettää vähänkin iloista ja surutointa elämää, lopettaakseen nuoruuden raivoansa ja tullakseen todelliseksi mieheksi, niin huudatte te heti, että hän on langennut, kevytmielinen raukka, kadotettu olento, ei kenenkään kunniallisen naisen rakkauden arvoinen.

— Tytöt eivät tarvitse koskaan tuollaista raivon aikakautta tullakseen ihmisiksi, vaan jos he käyttäytyvät vähänkin varomattomasti, niin ryöstetään heiltä kunnia ja arvo, ja heidän maineensa on koko elämäniäksi tahrattu.

— Minä luulen, että sinä olet hulluna, Hanna! — Onhan helvetinmoinen eroitus pojan ja tytön välillä.

— Niin, tosiaan, "helvetinmoinen" eroitus se näyttää olevan.

— Mitä! — Niin, ethän sinä vaan tahdo väittää, että pojan tulisi elää tytön lailla? Mitä saakelia, — en voi paremmin tulla ja sanoa, — pitäisikö hänestä sitte tulla maitoporsas, nunna, joku kuunpaisteinen kuva! Mutta jos tyttö eläisi nuorukaisen tavalla, niin se ei kävisi laatuun, langennut hän olisi, kuten sanoit. Etkö käsitä sitä?

— En.

— Vai niin! se kunnostaa järkeäsi.

— Minä en käsitä, että se kasvatusta, joka on välttämätön ennenkuin nuorukaisesta tulee todellinen mies, että se voi tehdä työstä langenneen naisen, enkä myöskään sitä, että se hyve ja puhtaus, jota vaaditaan työltä, on turmiollinen nuorukaiselle. Sitä filosofiaa en minä ymmärrä.

— Vai niin! etkö ole lukenut vielä niin paljon korkeaaoppisen tyttäresi filosofiallista kirjastoa? Kyllä luulen löytäväsi sen opin myöskin siellä, sillä se on ollut olemassa jo maailman alusta.

Kapteeni käveli kiivaasti muutaman kerran edes takaisin lattiaan.

— Joko nyt loppui jankkaamisesi? sanoi hän, seisahdettua vaimonsa eteen. Tahni jos sinulla on enempää sanottavaa, niin sano se nyt kerrassaan, että sitte tulee rauhakin. — Kuinkas on kiinnityksen laita? Kaikesta tuosta, mitä sinä nyt latelit, voisi päättää sinun kieltävän, luullakseni! Sinä saat tosin suojella tyttäresi etua, niin ett'ei hän joutuisi maantielle kehnon veljensä kautta. Niinkuin hän nyt muka istuisi polttavassa leivän puutteessa, kuin hänellä on sellainen mies kuin Leonard, joka hänestä huolen pitää! Tahni tahtooko hän varmuuden vuoksi ottaa äidinperintönsä jo hänen vielä eläessään, ettei isä ja veli vaan sitä hävittäisi?

Ärtyneen tyrannin solvaavalta ivalta tuntui kapteenin viimeiset sanat.

Rouva Ivarssonin silmät täydyivät katkerilla kyynelillä nähdessään tämän miehen, joka oli ollut hänen sydämelleen kallis, jonka toiveita ja tahtoa hän oli niin iloisesti totellut, jonka luonteen hän oli kuvaillut niin jaloksi koko sen ajan, kuin he olivat yhdessä eläneet aviopuolisoina, nähdessään hänet nyt edessään, halpamaiseen vihaan syttyneenä hänen rehellisistä sanoistaan, ja kuullessaan nuo turhamaiset herjaavat sanat hänen huuliltaan.

— Kiinnitä mitä vaan haluat. Hallitsethan sinä kumminkin kaikki, sanoi hän. Et sinä, eikä kukaan muukaan saa sanoa, että minä olen pannut esteitä poikani tulevan menestyksen tielle. — Minä sanon nyt kerrassaan sinulle kaikki: älä kysy vast'edes minun suostumustani. Mitä minä merkitsen? Minä olen vaan holhuunalainen, mitään merkitsemätön orja. — Kerran luulin vielä, että minulla järjellisenä ihmisenä on sananvaltaa minulle kuuluvaan omaisuuteen, ja äitinä uskoin itselläni olevan vallan tehdä jotain tyttäreni hyväksi, ja panemalla jonkun ehdon, ennenkuin suostuin kiinnitykseen, tahdoin hankkia sen kautta Gerdalle tuon vähäisen rahamäärän, minkä hän olisi tarvinnut, mutta silloin sinä järjestit asian, kysymättä minun suostumustani, ett'ei vaan sinun tahtosi olisi riippuvainen niin alhaisesta olennosta kuin vaimosi, ja kuin minä kysyin kuinka asian laita oli, niin sain huolettoman, vaillinaisen vastauksen, aivan kuin minä olisin ollut palvelia ja puheena olisi ollut asia, joka ei ollenkaan minua liikuttanut. Ja kuitenkin riippui siitä lasteni onni ja menestys. — Sinä hetkenä, Otto! katkesi monivuotinen rakkauden side sydämessäni. Minä en ollut puoliso, vaan palvelijasi, ja sinä tiedät, että minä olen elänyt siitä päivästä huoneessasi orjana, ja siksi jään. Mitä Jumala on eroittanut, ei ihminen voi yhdistää.

Rouva Ivarsson lähti hitain askelin huoneesta, johon hänen puolisonsa jäi tuijottamaan hänen jälkeensä. Lopuksi hän alkoi astella edestakaisin, pää rinnalla ja kädet seljän takana, tupakkapiippu sormissa.

Kummallisia sanoja ne olivat, mitä hänen vaimonsa oli lausunut! Hänen, joka aina oli pitänyt heidän avioliittoonsa onnellisimpana, sopusointuisimpana ja malliksi sopivimpana, mitä voitiin ajatella! Ja hänkään ei koskaan liene ollut mikään kohtuuton mies. Ei, kunnian ja arvon kautta! Sellainen ei hän koskaan ole ollut. Hän oli rakastanut ja kunnioittanut vaimoansa, kuten tunnollisen miehen tulee ja sopii, ja tämä tosiaan ansaitsikin sen! — Ja nyt tämä hokee sitä alinomaa, kuinka hän oli vähäisellä laillisella vallallaan, jota luultavasti paremmat miehetkin usein käyttävät vaimoansa vastaan, kohdellut häntä, kuin tämä väänteli ja käänteli asioita, joita ei ymmärtänyt, ja tämä muka oli niin syvältä loukannut häntä, niin syvältä, ettei hän enää siitä hetkestä saakka pitänyt itseään hänen vaimonaan. Se muka sitten oli syynä!

Kapteeni seisahtui akkunan eteen. Hänen piippunsa oli kauan sitte sammunut ja hajamielisenä laski hän sen kukka-astiaan. Kauan seisoi hän mietteisiin vaipuneena, ne tulivat aina syvemmiksi ja syvemmiksi. Monenlaisia olivat hänen ajatuksensa, ne kävivät pitkässä rivissä läpi hänen sielunsa. Hänestä tuntui toinen ajatus synnyttävän vastustamattomasti toisen ja lopuksi asettuvan hänen eteensä ja tarkastelevan häntä vakailta katseillaan.

Kapteenista tuntui, niinkuin hän ei enää olisikaan perheensä haltija, sillä niin vaikutti häneen vaimonsa odottamaton puhe. Hän menetti kaiken luottamuksen itseensä. Hänen, joka aina oli ollut niin hellä ja järjellinen aviomies, niin tunnokas isä, hänen täytyi nyt nähdä vaimonsa riistävän häneltä rakkautensa ainoastaan sen tähden, että hän oli menetellyt kuin isäntä talossaan. Vaimo oli siinä tehnyt pahoin. Hänen naisekas itserakkautensa oli loukattu, siinä koko asia. Hänellä väärin oli. Hänhän oli *mies*, pää. Hän oli oikeassa, pannessaan tahtonsa voimaan, huolimatta vaimostaan ja lapsistaan ja käyttäessään kodin varoja. Mutta sanotaan myös, että mies ja vaimo ovat *puolisot*. Kuinka voi toinen sitte olla hallitseva ja toinen hallittava? Eivät he ole puoliset sillä tavalla. Mutta vihkisanoissakin mainitaan, että vaimon pitää miehellensä alamainen oleman. Ja sen pitäisi varmaan olla Jumalan sana. Niin kyllä, mutta silloin eivät he olisikaan puoliset, vakuutti jokin sisällinen ääni. Hehän ovat vaan herra ja palvelija. Mutta eiköhän mainita raamatusta tuosta alamaisuudesta? Kuinka olet sinä nyt niin ihastunut raamatun sanaan, sanoi ääni taas, sinä joka et juuri koskaan ole pitänyt väliä, mitä siellä on? — Niin kyllä, siten käy meidän, ihmisten! Kun raamatun sana tuntuu meissä vastaavan itsekkäitä toiveitamme ja mielipiteitämme, silloin me sitä suosimme mielellämme. — Mutta vaikka jotain sellaista olisikin raamatusta, niin sanoo järki, ett'ei voida olla puoliset, jos toisen tulee hallita, toisen totella. Puolisoittenhan täytyy olla samanarvoiset, vai kuinka? Niin, mutta puolisoita ei olla kuitenkaan. Miehellä on alansa ja vaimolla myös. Ulkonainen, käytännöllinen, päättävä, hallitseva toimi, se on edellisen ala. Taloudellinen, lempeä, rakkaudellinen, hoitava taas on jälkimmäisen asia. Eikö sillä tavalla ole tasapainoa? — Oi, miten kekseliäs on ihmisten itsekkyyks! Eikö se ole etevä asianajaja! — Kapteeni tunsu itsensä niin rauhalliseksi. Oli aivan kuin raskas taakka olisi pudonnut hänen sydämmeltään. Hän oli aivan oikeassa ja oli ihan tarkoin käsittänyt asemansa. Hänen vaimolleen ei ollut tapahtunut millään tavalla vääryyttä. Jalompi osa, korkeampi kutsumus olivat hänen. Miksi oli hän sitte tyytymätön? Minkä tähden pitää hän itseänsä halveksittuna? Kapteeni tunsu sydämmensä oikein huojennetuksi ja sielunsa ylennetyksi avioliitto-kysymyksen ratkaisemisesta, jonka hän oli keksinyt. Vaimolleen oli uskottu paljon arvokkaampi tehtävä avioliitossa. No hyvä, muistutti tuo kiusoittava, sisällinen ääni, jos niin on, täytyisihän hänellä olla sama arvo kuin miehelläkin, vieläpä korkeampikin, sillä eihän anneta alemmalle olenolle jalompaa tehtävää. Se sotii kaikkea järkeä vastaan. Ja jos hänellä on korkeampi arvo, jalompi tehtävä, niin ei voida häntä estää päättämästä talon varoista, ja lasten kasvatuksesta. — Tämä totuus koko uhkaavassa voimassaan selveni kapteenin rehellisessä, puolueettomassa sydämessä, joka kuitenkin tahtoi uinailla perityissä ennakkoluuloissa. Silmänräpäyksessä selveni hänelle monta vuosisataa kestänyt hairaus avioliitossa ja yhteiskunnassa. Ja tälle hairaukselle oli hän uhrannut vaimonsa rakkauden, tyttärensä henkisen kehityksen! — Kaksi tuntia seisottuaan ikkunassa miettimässä kääntyi hän, meni huoneeseensa, sulki oven ja itki katkerasti.

Nyt tahdomme katsoa, kuinka on Gerdan laita. Hän oli ollut naimisissa puoli neljättä vuotta. Hänen pikku poikansa oli saanut sisaren, joka nyt oli muutaman kuukauden vanha. — Olivatko nämät vuodet lahjoittaneet nuorelle vaimolle onnea? Oliko hän nauttinut maallisen autuuden suloa ja tuntenut henkensä ja sydämensä halut ja toiveet tyydytetyiksi tällä nautinnolla? Jälestäpäin saamme nähdä! Hän rakasti jäntevän henkensä koko voimalla ja innolla sitä miestä, joka oli voittanut hänen rakkautensa, sitä miestä, jonka hengessä hän oli toivonut löytävänsä täyden vastineen sielunsa unelmiin ja vastauksen sen tutkiviin kysymyksiin. Tämän miehen omistaminen, jokapäiväinen yhdessä olo hänen kanssaan olivat hänen hurmaava autuutensa, jossa hän huolitteli henkeänsä, koko olentoansa, kuin paratiisin lähteellä. Ja Leonard kohteli nuorta vaimoansa kaikella hellyydellä, mikä voi löytyä eloisassa, kuusikolmatta vuotiaassa miehessä, kohteli jumaloivalla ihastuksella sitä puolisoa, jonka hän oli vapaasta tahdostaan valinnut. Hänen taitonsa, hänen halunsa tieteisiin hämmästyttivät ja ihastuttivat häntä. Gerda oli täydellisesti onnellinen avioliitossaan ensimmäisen vuoden.

Toisena vuotena oli asian laita sama, vaikka ensimmäinen autuuden huumaus alkoi haihtua. Leonard oli hellä, iloinen, rakastettava, mutta hän vietti paljon enemmän aikaa ulkona kotoa, kuin edellisenä

vuonna. Hän kutsui aina useimmin ja useimmin tuttuja kotiin luoksensa, välistä päivälliselle, välistä illalliselle, jolloin hän oli Gerdasta yhtä erillään, kuin jos hän olisi ollut kotoa poissa. Hän seurusteli alinomaan vieraitten ihmisten kanssa. Milloin oli se tai se ystävä kutsunut hänet luoksensa, milloin hän taas jonkun hengenheimolaisen kanssa sopi erittäin hyvin yhteen mielipiteissä, ja kuin hänen nuori puolisonsa sellaisissa tapauksissa, menemättä levolle, oli istunut valveilla, odottamassa häntä kotiin, lausui hän melkein moittivasti, puoleksi välinpitämättömästi, tyydyttömyytensä tuollaisesta "romanttisesta lapsellisuudesta," kuten hän sanoi, ja kielsi hänen olemasta huolissaan hänen tähtensä, vaikka hän jonkun kerran viipyisikin poissa myöhään yöhön, ja kehoitti häntä vaan rauhallisesti menemään levolle, sillä hän "kadottaisi vaan kauneutensa," sellaisella tarpeettomalla valvomisella. Sellaiset sanat olivat tuskan pisto Gerdan sydämeen. Eikö hän sitte ollut mistään muusta, mistään korkeammasta arvosta puolisolleen, kuin olla vaan kaunis hänen silmissään? Eikö hän ymmärtänyt, että hänen rakkautensa se oli, joka kehoitti hänet luopumaan levosta ja odottamaan häntä kotiin tulevaksi, ett'ei hän arvelisi itseään kohdeltavan välinpitämättömästi, ja ett'ei hänestä tuntuisi koti tyhjältä ja autiolta, kuin kaikki makaavat unen helmassa? Ja minkä tähden hän etsi vieraita ystäviä, heidän kanssansa haastellakseen? Minkä tähden hän puhui aina yhä harvemmin hänen kanssaan aatteista, jotka liikkuvat hänen mielessään, ja kuin Gerda välistä johti keskustelun ajatuksen ja tietojen alalle, minkä tähden hän kuunteli niin välinpitämättömästi hänen puhettaan, vaihtoi keskusteluaineen ja alkoi puhelemaan jokapäiväisistä, arvottomista asioista? Eikö hän ollut kasvanut ollenkaan tämän henkiseksi puolisoiksi? Kyllä sentään! hän tunsu olevansa juuri se, mutta Leonard ei huolinut antaa hänen lausua jaloimpia, lämpimämpiä tunteitaan ja ajatuksiaan, ja jos hän jonkun kerran lausui, kuunteli tämä, kuten sanottu, hajamielin hänen sanojaan, antaen hänelle joskus ystävällisen lavertelevan vastauksen, joka usein osoitti selvästi, että hän oli väärin käsittänyt vaimonsa ajatukset. Seuraus tästä oli, että Gerda aina enemmän ja enemmän kätki rikkaan henki-elämänsä itseensä. Kirjat, jotka olivat hänen ilonsa ja henkinen ravintonsa vanhempainsa luona ja jotka hän oli tuonut mukanaan uuteen kotiinsa, otettiin jälleen esille kaapistaan, ja nuori vaimo alkoi uudestaan pitkinä yksinäisinä hetkinä, kuin hänen miehensä viipyi ystäväinsä seurassa, etsiä suruissaan virkistysjuomaa runojen ja tietojen lähteestä.

Sanotaan, että naisen rakkaus, kuin se valloittaa hänen sydämensä, on hänelle kaikki kaikessa, täyttää kaikki hänen tarpeensa, kaikki hänen toiveensa ja siihen yhtyy kaikki muutkin hänen halunsa ja unelmansa. Me vastaamme, että rakkaus todellakin on korkein ja voimallisin tunne, mikä ihmissydämessä voi olla ja myönnämme, että nainen etupäässä on kutsuttu tämän pyhän tulen vartijaksi, mutta myöskin älyn tuli, yhtä hyvin kuin mikään muukaan jalo sielunvoima, on Jumalan lahja, kallis ja katoamaton sellaisenaan, jos ei ihminen itse, kuten, paha kyllä, moni onnetoin tekee, koeta haudata sitä elävältä. Joskin rakkaus on ihmishengen korkein elonmerkki, niin ei suinkaan luoja tarkoitus ollut, että muut jalot voimat pitäisi tukahuttaman sen kaikkivoivalla vallalla. — Ei! kaikkien voimiemme tulee muodostaa sopusointuisan kokonaisuuden, niitten tulee vaikuttaa omaksi kehitykseksemme ja jalostuttamisksemme, kanssaihmissämme iloksi ja onneksi; ja rakkauden tulee olla henkielämämme sielu, pyhä henki, joka elähtävänä ja kirkastavana voimana tunkee koko olentomme joka soluun. Siinä ihmisessä, olkoon hän mies tai nainen, joka on saanut älyn ihanan lähteensuonen omakseen, ei voi tätä suuntaa tukahuttaa, ei voi se kuihtua auringonpahteisina kuumina päivinä ei myöskään surun jäätävän talven alla. Niin oli myöskin Gerdan laita. Vaikka vanhat ystävät, kirjat, morsiusilon juhlapäivinä olivatkin unhotetut, niin kuitenkin monta kertaa hän sittemmin suloisimmassa onnessaankin, ihastuksen kaipuulla muisteli noita hyljätyitä rakkaitaan, ja ne olivat hänestä kallis, kätkeyty aarre, mikä joka hetkenä oli hänen nautittavanaan ja sen omistaminen teki hänen maallisen onnensa vielä rikkaammaksi. Ja kuin ensimmäinen autuuden kesäpäivä alkoi mennä mailleen, silloin otti hän noina pitkinä hetkinä, jotka hänen puolisonsa vietti vieraisissa ystävänsä, ja sitten kuin hän oli unen helmaan tuuditellut lapsensa, omat pienokaisensa, jotka päivän yksinäisyydessä laverruksillaan tenhosivat pois kaikki kaipauksen ja synkkämielisyyden pilvet hänen sydämeästään, — silloin otti hän kirjansa ja tunkeutui rakkaudessa jalostuneen, selvätajuisan henkensä avulla palavassa innossaan tietojen viehättäville aloille ja hän omisti itselleen sen ilon, sen runsaan henkisen ravinnon, minkä tämä toiminta lahjoitti hänelle yksinäisyyden hetkinä, karkoitti kokonaan pois sen kärsimättömyyden ja katkeruuden, joka muutoin olisi anastanut hänen sydämensä ja osoittautunut hänen käytöksessään, mutta nyt hän sitä vastoin voi, tyyni, omantakeisen voiman tunne koko olennossaan, ystävällinen rauha kasvoissaan, ottaa vastaan viipyvää puolisoansa tervetulleena kotiin. Syy vaimonsa iloiseen ja lempeään käytökseen, katseisiin ja sanoihin, oli täydellinen salaisuus Leonardille, vaikka ei niin olisi tarvinnut olla, jos hän totisella rakkauden innolla olisi tarkasti huomionsa ottanut hänen sielunjänteveytensä ja elämäntapansa. Nyt hänestä näytti tässä miellyttävässä käytöksessä vaan ilmestyvän oikea naisellisuus, joka hänet teki niin hempeäksi hänen silmissään. Rikaslahjainen Leonard ei ymmärtänyt kaikessa viisautessaan puolisoansa, koska hän, kuten niin monta tuhatta muutakin, sekä selvä- että sekavajärkistä miestä, itse sitä huomaamattaan, oli soentunut ja paatunut ikivanhoissa ennakkoluuloissa, jotka jo useassa tapauksessa ovat tulleet osaksi ihmisluontoa. Hänelle ei koskaan juolahtanut mieleen, että nainen voisi ajatusten alalla olla hänen vertaisensa, käsittää hänen aatteitaan ja omiensa kautta herättää uusia hänessä, vaikka jonkun kerran lienee hauskaa "kiusan vuoksi" keskustella naisen kanssa oppineista asioista, oikeastaan vaan koetellakseen ja tutkiakseen häntä kuin mitäkin luonnon ilmiötä, ja kuullakseen naisen käsitystä

asioista, jotka hänen luonteelleen ja oikealle alalleen muka ovat aivan vieraat. Hän ei tullut edes ajatelleeksikaan, että hänen poissaolonsa kotoa tuskastuttaisi Gerdaa. Pitäisihän hänen kyllä ymmärtämän ett'ei mies, varsinkin hänen toimessaan, voinut sulkeutua vaimoineen huoneeseen, vaan täytyi oleskella ihmisten kesken. Olihan hänellä lapsensa huvina ja taloudelliset askareet toimena, silloin kuin hänen "jonkun kerran" täytyi olla poissa. Että hänellä vaimonsa luona olisi voinut olla runsaampi hengen ravinto, kuin ystävien joukossa, se ajatus ei koskaan juolahtanut hänen mieleensä. Tämä tosin oli erinomaisen lahjakas nainen, mutta kuitenkin ainoastaan "nainen", eikä hänellä siis ihan luonnollisesti ollut sellaista kasvatusta ja kirjatietaoa, että hän voisi seurata hänen ajatusjuoksuaan ja oppimääräänsä. Hänellä ei ollut vähintäkään aavistusta siitä, että Gerda vietti yksinäiset hetkensä lukemisella ja että hän henkensä viljelemisellä varjeli sydämensä raskasmielisyydestä ja kärsimättömyydestä. Päinvastoin, kuin hän jonkun kerran katsahti hänen kirjakaappiinsa, ajatteli hän itsekseen, että hänen tietohalunsa oli kyllä haihtunut, kuin hänellä oli hellempää ja naiselle kalliimpaa huvia saatavana. Niin naisten aina käy, ajatteli hän, ja sehän on ihan luonnollista. Heillä on oma velvollisuutensa ja meillä, miehillä, on omamme.

Siten oli aika kulunut näinä vuosina. Ei mitään ulkonaista häiriötä, ei mitään onnettomuutta ollut kohdannut Gerdaa eikä hänen kotiaan. Leonardin tulot eivät tosin olleet liian suuret, mutta kuitenkin ne riittivät heidän kohtalaiseen elintapaansa, ja Gerda ei vähintäkään aavistanut, että hänen miehensä oli tehnyt suuremmoisen velan naimisensa jälkeen, mutta sehän oli vaan luonnollista. Henkilö hänen toimessaan ei voinut elää kuin luostarissa. Hänen täytyi seurustella ihmisten kanssa, ja se maksoi aina vähän, ajan mittaan. Maailman kunnioitus kadotetaan, jos eletään saiturina, ja se vahingoittaa tulevaisuudenkin. Hänen vaimonsa ei tarvinnut kuitenkaan tietää, että hän oli velkoja tehnyt. Naiset eivät ymmärrä sellaisia välttämättömyyksiä. Hän kyllä ajan pitkään hankkisi parempia tuloja ja sitäpaitsi olihan Gerdalla odotettavana perintö vanhemmiltaan. Hyvä ja ystävällinen puoliso oli Leonard aina vieläkin, hän näytti erittäin rakastavan lapsukaisiaan ja vietti leikkimällä ja lavertelemalla heidän kanssaan harvalukuiset jouto-hetkensä. Vaimoansa muisti hän hedelmillä, makeisilla sekä osti hänelle silloin tällöin jonkun uusimman tuotteen kaunokirjallisuuden tai soittotaiteen alalla, hänen huvitukseksi sillä ajalla, kuin hänen "joskus" täytyi jättää hänet yksikseen. Kaupungissa pidettiin nuorta sanomalehden toimittajaa ja hänen puolisoaan onnellisen parin esikuvana, siellä he kävivät käsi kädessä; uljas ja hymyilevä oli Leonard ja hän katseli lempeän suojelijan näköisenä kauniiseen vaimoonsa, jonka uinailevasta katseesta pilkoitti sisällinen rakkaus, kuin se sattui hänen puolisoonsa tahi lapsiinsa. Siinä oli rakastava pari, tuumailtiin, ja moni kaupunkilaisvaimo, joka arveli itsellään olevan syytä moittia miestänsä yhdestä tai toisesta syytä, vetosi useinkin maisteri Ivarssoniin, hän kuin oli oikea rakastettavan miehen malli.

Oliko Gerda todellakin onnellinen? Kyllä? — Hän tosin tunsu syvällä surulla, että, hänen puolisonsa ei ymmärtänyt häntä, kuten hän oli toivonut, mutta hän rakasti häntä kyllin suuresti, ollakseen kuitenkin onnellinen, ja hänen rakkauden ja tieteen valossa yhä enempi kypsä henkensä oli opettanut hänelle sen viisauden, jota hänellä ei ollut nuoruuden kokemattomuudessaan, että nimittäin kaikki eivät voi ajatella ja tuntea samalla tavalla, vaan kukin niiden lahjain mukaan, jotka hänelle suodut ovat, ja että paljon hyveitä ja etevyyksiä voi olla ihmisessä, vaikka hänellä onkin toinen käsite elämästä, toiset pyrinnot kuin meillä itsellä. Hän oli oppinut käsittämään ihmispersonallisen pyhyden, oppinut ymmärtämään, että jokaisen ihmisen velvollisuus itseään ja ihmiskuntaa kohtaan on olla veltosti alistamatta sisällistä elämäänsä ja henkisiä voimiaan jonkun toisen olennon vaikutuksen alaiseksi ja niinmuodoin olla uhraamatta omaa itsenäisyyttään jonkinlaiseksi arvottomaksi lisäksi, vaalistuneeksi kiertokasviksi jonkun hallitsevan olennon hyötyisän rungon ympärille, vaan sen tulee itsenäisesti kehkeytyä siksi, miksi luoja on hänet määrännyt. Hän ymmärsi koko tuon suloisen vapauden ja siunauksen sellaisesta pyrinnot, ymmärsi sen sopusoinnun, joka syntyy siitä, kuin tätä pyrintöä elähyttää rakkauden pyhä voima ja joka tekee kaksi avioliitossa yhtynyttä puolisoa, niinkuin koko ihmiskunnankin, yhdeksi kauniiksi lujaksi kokonaisuudeksi, joka kaikin puolin täyttää määrätyn tarkoituksensa.

Niin ajatteli ja tunsu Gerdan yksinäisillä hetkillä työskentelevä, valossa ja totuudessa aina korkeammalle pyrkivä henki. Hän oli niin lujasti vakuutettu puolisonsa luonteen jaloudesta, hänen kutsumuksensa mukaisesta työstään, ettei hän hetkeäkään epäillyt, että he molemmat, jos kohta kumpikin omalla alallaan, kulkivat elämän korkeinta tarkoitusta kohden ja olivat toisilleen täysin kelvolliset. Nyt ymmärrämme, kuinka Gerda voi olla niin perin onnellinen, vielä kauankin sen jälkeen kuin lempiviikkojen herttainen aika alkoi haihtua, ja vaikka hänen puolisonsa niin monta kertaa laiminlöi kodin ilot, olemalla ulkona seuraelämässä ja huvituksissa.

Sillä välin jatkoi Rudolf kolmantena vuokravuotena suuremmoisia maanviljelys- ja kauppatoimiaan, jotka enimmäkseen olivat "kauppamatkoja" kaupunkiin ja muihin seutuuihin, jossa hänellä oli joku vanha, hyvin aikaan tuleva ystävä lukuajoilta, joka avoimin sylin vastaanotti entisen iloisen kumppanin ja pidätti häntä jonkun viikon kerrassaan metsästysmatkoilla, peliseuroissa ja muissa vähäisissä, hauskoissa nuorenmiehen huvituksissa, ja sen aikaa tuo taitava isännöitsijä kotona hautasi summan

toisensa jälkeen kokeissaan. Kuin tämä kolmas vuosi oli loppuun kulunut, sai kapteeni Ivarsson taaskin vieraaksi poikansa, jolla tällä kerralla oli tuotavana paljon tärkeämpi esitys omaksi ja vanhempainsa hyödyksi, kuin koskaan ennen. Isä Ivarsson oli kuin olikin vielä tämänkin kerran pakotettu auttamaan häntä hiukan tuolla "kirotulla vuokra-rahalla," joka sitte, niinkuin ukko sanoi, oli "suorastaan järveen heitettyä rahaa, noina ensimmäisinä vuosina, koska huonosti hoidetun talon kuntoon asettaminen nielasi kaiken sen tuotteet ja paljon enempi sen lisäksi."

Päivällispöydässä esitti hän vanhempien mietittäväksi erään "tarkoin punnitun" ja "aivan hyväätarkoittavan" ehdoituksen, jonka hän oli huomannut "kaikin puolin sangen edulliseksi," että nimittäin isä myisi tuon "vanhan lahonneen kaupunkitalon, joka vaan tuottaisi tarpeettomia huolia ja muutenkin se tulisi perinpohjin korjattavaksi tuottaakseen vähääkään isännälleen," — ja että vanhemmat tulisivat asumaan hänen luokseen maalle.

— Menee kaikki hiiteen, kuin on talous ja sitte vielä maatalous ilman emäntää, selitti Rudolf. Se vanha neitsy, joka minulla siellä on, lienee tosin hyvä paikallaan, mutta hänen itsepäisyytensä on minun kiusani, kuin minä kumminkin olen hänen isäntänsä, ja hän palvelija. Ja muutenkin: en minä juuri voi taata häntä. Varsin toista on, kuin on omainen, joka hoitaa kaikki. Sinä olet vielä riipeä, äitiseni! Eikö sinua haluttaisi tulla talooni emännöitsijäksi? Siinähan olisi sinulle jotain toimintaa. Mitä sanot ehdotuksestani, äiti?

— Hm! sanoi rouva Ivarsson hämmästyneenä sellaisesta esityksestä ja vaikea olikin hänen ajatella täydellistä mullistusta niissä elämän tavoissa, joihin hän niin monen vuoden kuluessa oli tottunut, mutta toiselta puolen, kuin pää-asiallisin kohta, itse ydin hänen elämänsä onnessa, oli murtunut, hänen ja puolisonsa välinen rakkauden side katkennut, ja kuin hänen ennen niin hupainen, rakas kotinsa näytti hänestä niin tyhjältä ja hävitetyltä, vaikka ei kukka-astiakaan ollut muuttanut paikkaa, ja hän tässä kodissa oli vaan entisen puolisonsa palvelija eikä vaimo, vaikka maailma yhä edelleenkin piti heitä vanhan avioparin mallikuvana; kuin tämä muutos kaikessa synkeydessään tuli hänen mieleensä, näytti hänestä kaikki muut käänteet hänen elämässään tämän jälkeen kuitenkin vaan pikkuseikoilta. Pikemmin tuntui hänen surulliselle sydämelleen virkistävältä ja lieventävältä, saada kokonaan unhottaa vanhan kodin sekä ilosine ja katkerine muistoineen, ja tulla uusiin oloihin ja uuteen toimintaan. Myöskin piti hän erittäin edullisena pojan taloudelle, jos hän ottaisi sen käsiinsä, ja hän tahtoikin ilolla uhrata vanhuutensa voimat lapsensa eduksi.

Äidinrakkaudelle omituisella, vahvalla luottamuksella toivoi hän yhä vielä, huolimatta kaikista vastoinkäymisistä, mitä jo oli kärsitty, poikansa kypsyvän vihdoinkin ymmärtäväiseksi mieheksi, ja toivoi hänelle onnellista tulevaisuutta, ja vaikka hän eläisikin vielä häiritsemättömässä onnessaan vanhassa kodissa, niin ei hän olisi sentään hetkistäkään epäillyt jättää sitä, kuin hän vaan olisi tiennyt jollakin tavalla voivansa edistää lapsensa tulevaa onnea. Muuten ymmärsi hän sangen hyvin, kenenkään sitä sanomattakaan, että kaupungintalo oli myytävä rahan hankkimista varten vuokran maksamiseksi tälläkin kerralla, sillä se suuri voitto ei ollut vielä langennut, jonka Rudolf toivoi saavansa kaupasta, mihin hän oli kuluttanut tulonsa, ja joka edelleenkin yhdessä hänen tuhlaavan elämäntapansa ja hurjien maanviljelys-yritystensä kanssa nielasi kaikki, mitä puukauppa tuotti. Kaikki tämä kävi parissa minuutissa rouva Ivarssonin ajatusten läpi, samalla kuin hän taas tuns katkeraa tuskaa ajatellessaan, kuinka vähäinen osa kodin varoista oli uhrattu tyttäreen, kuin poika sitä vastoin oli saanut nauttia melkein kaikki, eikä siitä runsaasta kylvöstä kuitenkaan näyttänyt tulevan niin mitään näkyviin. Mutta olihan Rudolf hänen ensin syntynyt rakastettu lapsensa, huolimatta kaikista niistä tuskista, mitä hän oli tuottanut hänelle, ja kentiesi kaikki kääntyisi vielä paremmaksi kuin voitiin aavistaakin, kuiskasi toivo äidinsydämessä.

Rouva Ivarsson suostui siis muuttamaan poikansa luo. Kapteenin ja Rudolfin välillä oli asia ja valmiiksi puhuttu. Alettiin valmistautua matkalle vanhasta kodista. Rudolf sai puolestaan vähäisen lykkäysaikaa vuokran maksussa, koska hänen isänsä oli takuussa siitä, sillä tiedettiin, että ukko Ivarssonilla, vaikka hän jo oli antanut kauniit rahat poikansa puolesta, kuitenkin vielä oli kylläksi jäljellä lunastaakseen tämänkin sitoumuksen. Kaupunkitalo ilmoitettiin myytäväksi. Kuin sen asema oli erittäin edullinen ja kun siihen sitä paitsi kuului suuri ja hyvä tontti, sopiva uusille rakennuksille, tuli joukko ostajia ja kapteenin onnistui saada hyvät rahat siitä, niin että hänellä, sitten kuin Rudolfin vuokratuotto oli erotettu, oli muutama tuhat jäljellä, jotka hän pani pankkiin tyttärensä laskuun siinä vakaassa päätöksessä, ett'ei hän liikuttaisi ropoakaan siitä pojan tähden, joka jo oli saanut yllin, kyllin. Kapteenilla, samoin kuin hänen vaimollansakin, oli se iloinen toivo, että nuorukaisen talous ja toimet tulisivat vallan toiselle kannalle kuin vanhemmat muuttaisivat hänen luokseen. Myöskin luulivat näkevänsä vilahduksen pojan uskollisuudesta siinä, kuin Rudolf toivoi heidän kotiutuvan hänen luokseen, mutta se kuitenkin oli erehdys, sillä Rudolfin esitys tuli vaan hänen rahapulastaan ja tarkoituksena sillä oli, että talon myyminen auttaisi häntä siitä.

Toukokuussa muutettiin maatilukselle, jossa Rudolf antoi koko toisen puoliskan päärakennuksesta vanhempainsa asunnoksi, sittenkuin hän tuhlaavaan ja kopeilevaan tapaansa suurilla kulungeilla oli

korjauttanut sen ja laitattanut sellaiseen sisustukseen, että se olisi kelvannut vaikka komeimmaksi kaupungin asumukseksi. Se herätti vanhuksissa, varsinkin äidissä, suurta tyytymättömyyttä ja tuotti hänelle itselleen hyväntahtoisia nuhteita, jotka taas sytyttivät hänen vihaansa. Hän sanoi vanhempiaan säädyttömiksi poroporvareiksi, kuin he voivat ruveta moittimaan hänen tarkkaa huolellisuuttaan, valmistaessaan heille hupia ja mukavuutta, ja ensimmäinen päivä kuin vanhemmat olivat uudessa kodissa, pilvinen ja sateinen päivä, tuntui kummankin puolisen tyytymättömyyden kautta kahta vertaa synkemältä sekä vanhemmille että pojalle. Rouva Ivarsson ajatteli surusydämin, yöllä valveilla maatessaan ja kyneleillä kastellen päänalustaan, että se oli huono merkki vanhempien tulevaisen oloon pojan huoneessa, kuin ei ensimmäinen päivä hänen kattonsa alla kulunut rauhassa, ja hän katui katkerasti paheksumisellaan antaneensa syytä epäsopuun.

Kaksi vuotta kului, mutta vanhuksien toiveet pojan aseman parantumisesta heidän olonsa kautta hänen kotonaan eivät olleet toteutuneet. Rouva Ivarssonin ryhtyminen taloustoimiin, tuotti tosin vähäisiä säästöjä, mutta Rudolfin hurja elämäntapa jatkui edelleen hillitsemättä. Isässä, jonka hänen onnistui täydellisesti soaista kauniilla lauseillaan ja sekavilla puheillaan, oli varma vakuutus, että kaikki päättyisi hyvin. Äiti sitävastoin levottomuudessaan ja murheissaan, piti tätä päätöstä epävarmana, varsinkin sen jälkeen, kuin hän erään kerran Rudolfin luona oli nähnyt hänen suuren kauppaystävänsä, ulkomaalaisen, joka muutama vuosi sitten oli yht'äkkiä asettunut pääkaupunkiin, jossa hän "tuli, näki ja voitti" "tyhmien suomalaisten" terveen järjen, järjesti suuremman kauppatoimiston, houkutteli kauppoihiinsa joukon ihmisiä, vieläpä vanhoja rouviakin, jotka halusivat panna pienen omaisuutensa niin hyvälle kannalle kuin mahdollista, arveli ja kuvitteli saavansa mitä loistavimmat tulokset älyllisistä keksinnöistään, osti itselleen kivirakennuksen "päästäkseen asumasta vuokralla," ajeli kahdella kallisarvoisella hevosella, kohteli vierasvaraisella jaloudella taiteilijoita ja taiteilijattaria ja seurusteli kaikkein korkeimmissa piireissä. — Tämä herra laajoilla kauppamatkoillaan oli "pistänyt katsomaan rakasta ystävänsä ja hyvää veli-Ivarssonia," koska siihen oli hyvää tilaisuutta. Sittenkuin vieras oli kääriytynyt karhunnahka-turkkiinsa ja kadonnut näkyvistä, jäi hänen nuori isäntänsä iloiseen, ylpeään mielenjännitykseen, jota tämä kuitenkin koki peittää, täydellisen maailmanmiehen välinpitämättömyyden hunnulla, — kapteeni taas oli vilpittömästi ihastuksissaan "tuohon jaloon herraan," joka "sen voi heti nähdä hänestä," — oli "perin pohjin kunnan mies," — mutta rouva Ivarssonin kasvoille jäi vielä entistä synkempiä varjot. Kun vielä vaikutus tuon erinomaisen vieraan tenhovoimasta oli tuoreena, rohkaisi tuo hyvä nainen itsensä ja varoitti peittelemättömin sanoin poikaansa, tuosta vieraasta herrasta. Kaikuvalla naurun hekoituksella otti Rudolf vastaan tämän varoituksen, taputti äitiä ystävällisesti hartioille ja sanoi hänen hyväntahtoisuutensa ja pojallisen kunnioituksen tähden antavansa hänelle anteeksi hänen naurettavan epäluulonsa moitteetonta kunnan miestä kohtaan, mutta pyysi häntä vast'edes olemaan vaivaamatta itseään sekä muita tarpeettomalla levottomuudella hänestä ja hänen asioistaan.

Näiden kahden viime vuoden vuokraa oli Rudolf yhtä kykenemätöin maksamaan kuin edellistenkin, sillä kaikki hänen tulonsa ja melkoiset lainat lisäksi, jotka hän oli ottanut isän tietämättä, menivät kuten ennenkin hänen hulluihin yrityksiinsä. Kapteeni, ollen perin kunnollinen, mutta erittäin herkkäuskoinen ja epäkäytöllinen mies, uskoi ehdottomasti hänen valeitaan ja kerskailevia luulottelujaan, ja koki kaikin voimin auttaa häntä hänen monissa "satunnaisissa" ahdingoissaan. Myöskin täytyi, huolimatta kapteenin vakaasta päätöksestä olla muka koskematta Gerdan nimessä pankkiin pantuihin rahoihin, kumminkin ottaa ne viimekuluneen vuoden vuokran maksuun. Rouva Ivarssonin vastaväitteet ja tuskallinen tyytymättömyys olivat isän ja pojan mielestä vaan tavallisia "naisten arveluita," ei mitään huomiota ansaitsevia. — Niinmuodoin oli Rudolf tuhlannut vanhempien kaikki varat ja hävittänyt sen vähäisen jäännöksen siitä, jonka piti olla sisaren perintöosa. Tämä ei näyttänyt kuitenkaan millään tavalla huolestuttavan häntä, sillä olihan vanhempien uhraukset vaan lainaa, jonka hän runsaasti korvaisi, niin pian kuin toivottu suuri voitto tuosta isosta kauppayrityksestä lankeisi, joka ei nyt kauaa kestäne. Eikä kauaa viipynytkään, ennenkuin voitto tuli saatavaksi ja sillä tavalla, että tuo suuri ulkomaalainen asioitsijamies eräänä kauniina päivänä, "odottamattomien vastusten" tähden, niiden joukossa ulkomaisten rahakauppiaitten häviö, joitten kanssa hän oli yhteydessä, huonosti onnistunut rautatieyritys, suurenlainen metsäpalo, joka oli hävittänyt useita tuhansia syliä puita, y. m., piti itsensä pakoitettuna tekemään konkurssin, pelasti häviöstä muutamia kallisarvoisia "pirstaleita" entisestä komeudesta, pudisti tomun jaloistaan ja vetäytyi kotiin omaan maahansa, jällelleen jättäen kaikki kauppaystävänsä pitkinen nelineen ja tyhjine kukkaroineen seisomaan rannalle.

Nyt olisi rouva Ivarssonilla ollut syytä riemuita tarkkanäköisyydestään, joll'ei tuska, mitä hän tunsi, olisi ehkäissyt jokaista ilontunnetta ja saattanut hänet sydämellisesti toivomaan, että hänellä olisi tuhansin kerroin ollut väärin. — Rudolf ja isä olivat aavistamattoman ukoniskun jälkeen tainnottomina hämmästyksestä, joka kuitenkin pian raukeaksi vihaksi kävi, ja lukemattomat olivat ne valat, joita vannottiin "kirotun keinottelijan" perikadoksi, hän kuin oli viekoitellut rehellisten ihmisten rahat ja sitten mennyt matkoihinsa.

Rudolfin viha ja epätoivo taas näytti koskevan etupäässä häntä itseään ja toivotonta asemaansa, johon

hän oivallisen asioimisystävänsä petoksen kautta oli joutunut. Hän ei millään muotoa myöntänyt, että hän oman typeryytensä kautta oli aikaan saanut onnettomuutensa, ja hyvin vähän näytti sekini häntä surettavan, että hän oli perin tyhjentänyt iäkkäät vanhempansa ja tehnyt sisarensa perinnöttömäksi. Tämä mies, jo synnynnäisestä taipuisa itsekkäisyyteen, oli hemmoittelevan kasvatuksen kautta niin piintynyt ja paatunut itsepäisyyteensä, että se hänessä oli tukehuttanut jokaisen tunteen, ei ainoastaan hellemmän uskollisuuden, vaan myöskin jalouden ja vilpittömyyden tunteet, niin, vieläpä tervein järjen päätösky'ynkin. Hän piti sen aivan itseselvänä, että hänen lähimmäisensä uhrasivat kaikki hänen tähtensä, mitä heillä oli, niin, hänestä se ei ollutkaan mitään uhrausta. Se oli hänen mielestään ihan luonnollista, että hän sai käyttää omaistensa rahoja, sen kuin niitä riitti, niinkuin hän tahtoi, aivan mielinmäärin, ja hän olisi pitänyt lähimmäisiään sydämettäminä hirviöinä, jos he olisivat koettaneet vastustaa hänen itseanastamiaan oikeuksia. Ei hän myöskään voinut huomata viettäneensä tuhlaavaa elintapaa. Mitä vielä! Hän arveli päinvastoin, että hän niukkain tuloinsa tähden oli pitänyt puutteenalaista elämää ja saanut kokea monta itsekieltämyksen hetkeä. Nyt piti hän itseensä surkuteltavana marttyyrina, joka on joutunut jalon uskollisuutensa ja halpamaisen petturin kavaluuden uhriksi.

Kerran vakavasti keskusteltaessa huomautti äiti häntä, että Gerdan perintö oli hukkaantunut juuri hänen kauttansa, ja koetti herättää hänen omaatuntoaan huomaamaan sitä vääryyttä, jonka hän oli tehnyt.

Rudolf kuunteli röyhkeällä kärsimättömyydellä hänen sanojaan ja alkoi puhua:

— Mitäs hätää Gerdalla on? Onhan hänellä oivallinen mies pitämässä huolta hänestä, ja hän voi kuin kala vedessä, kuin minä, köyhä raukka, sitä vastoin saan retostaa vastuksissa ja kurjuudessa. Mutta äiti onkin ollut aina puolueellinen minua kohtaan Gerdan tähden. Mitä se sitte tekee, jos minä kärsinkin, kuin ei vaan tuulenpuuska häntä kohtaa! Minä luulen kyllä, ett'ei olisi välittänyt, vaikka minä olisin ollut päiväpalkkalaisena, kuin vaan Gerda olisi saanut elää kuin ruhtinatar.

Nuot yhtä mielettömät kuin sydämättömätkin sanat herättivät kärsimättömän naisen suuttumusta, ja hän vastasi:

— Mutta kuuleppas, Rudolf! Sinä itse ehkä olisit ollut kunnioitettavampi ja vanhempasi onnellisemmat, jos sinä olisit ollut päiväpalkkainen, etkä, kuten nyt, tyhjäntoimittaja.

Kirouksia mumisten hampaittensa välistä, jätti Rudolf vihoissaan äitinsä, valjastutti hevosen vaunujensa eteen ja lähti pois, erään ystävänsä luokse, ja siellä viipyi hän yhtäpäätä pari päivää, tointumassa saamastaan iskusta ja kodissa tapahtuneista häiriöistä, ja katui jo sydämensä pohjasta koskaan "ottaneensa noita vanhoja luoksensa; mutta mitäs peijakkaassa sentään muuta oli tehtävänäkään, kuin kerran talo oli myytävä? Kyllähän he tosin olisivat saattaneet elää kaupungissa ukon eläkerahalla, sillä kuinka paljon tarvitsee pari tuommoista vanhaa ihmistä menoihinsa? — Mutta ihmiset olisivat silloin huutaneet jo täyttä kurkkua, että hän oli hävittänyt heidät, ja täytyyhän sentään ajatella vähän kunniaansakin tässä matoisessa maailmassa." Sellaisia jotenkin olivat tuon kiittämättömän pojan "ylösrakentavaiset" ajatukset.

Sen yrityksen mentyä myttyyn, jossa Rudolf oli osallinen, joutui hänen omatkin asiansa mitä sekavimmalle kannalle. Hänen velkojansa, aivan yhtä herkkäuskoiset kuin hän itsekini, olivat näkevinään jotain takeita, niinkauan kuin hän oli kaupoissa tuon mahtavan patruunan kanssa, mutta nyt alkoivat he ahdistaa häntä ja hänen konkurssiin joutumisensa oli vaan hetken kysymys. Silloin sattui aavistamaton tapaus, joka näytti antavan jotain toivoa parempaan päin.

Eräs rikas, vanha, naimaton mies, kaukaista sukua kapteenille ja molempien lasten kummi, kuoli, ja oli testamentissaan jakanut ristilapsilleen viisikymmentä tuhatta markkaa, kuitenkin ei, kuten kohtuullista olisi ollut, yhtä paljon molemmille, vaan siten, että Rudolf sai kolmekymmentä ja Gerda kaksikymmentä tuhatta. Sehän oli aivan luonnollista, — ja sellainen jako tapahtuu usein tässä ymmärtäväisessä maailmassa, — että naimaton veli, joka oli hävittänyt vanhemmat ja sisaren, sai suuremman summan kuin tämä, joka oli avioliitossa ja kahden lapsen äiti. Rudolfista oli tämä epätasainen jako aivan luonnollinen, niinkuin kaikki muukin vääryys, kuin ne vaan olivat hänen omaksi edukseen.

Kapteeni, hän oli puolisonsa vaikuttavan läksytyksen kautta saanut ensin jonkinlaisen aavistuksen siitä halpamielisestä itsekkäisyydestä, jota miehet, paraimmatkin heistä, usein melkein julmuriin tavoin käyttävät naista vastaan; mutta nyt iskun kautta, joka oli kohdannut pojan asioita ja samassa sekä tämän että hänen omaa itserakkauttaan, oli hän herännyt sokeudestaan täyteen kirkkauteen, — ja nyt huomautti hän pojalle, kuinka onni, huolimatta hänen kelvottomuudestaan, oli ollut niin suosiollinen hänelle, että hän suurimman hädän hetkellä sai keinoja mahdollisesti korjatakseen asiointensa rappiotilaa ja kehoitti häntä, sen verran kuin hänen sanansa voivat vaikuttaa, maksamaan velkansa, ja koska nämä, sen mukaan, mitä isä luuli tietävänsä, eivät vielä täysin vastaisi perintösomua,

panemaan loput pankkiin, vähäiseksi hyvitykseksi sisarellensa tekemästä vahingosta. Rudolf kuunteli ehdotusta jonkinlaisella säälivällä ivanaurulla väliin nykäisten olkapäitään. Hän tiesi kyllä paremmin, hän, kuin tuo yksinkertainen ukko, että hänen velkansa olivat paljoa suuremmat tuota mitätöntä perintösomaa. "Senkin vietävä kummi, vaikka oli niin rikas, ei kuitenkaan sallinut hänelle enempää kuin tuon pilanpäiväisen summan, kolmekymmentä tuhatta markkaa. Olisihan hän saattanut kyllä antaa hänelle kaikki viisikymmentäkin tuhatta ja vähän enemmänkin vielä. Mitä Gerda teki koko perinnöllä? Olihan hän kyllä hyvässä turvassa. Kolmekymmentä tuhatta! Täytyisi olla todellakin sellainen vanhan aikainen pölkky kuin ukkovaarikin, pitääkseen kolmeakymmentä tuhatta markkaa minään rikkautena. Mutta ihan paraaksi, edes jonkin läven täytteeksi, tuli sentään tuokin viheliäinen summa."

Raha tuli todellakin paraasen aikaan hänelle. Tuli tiedoksi, että hän oli saanut perinnön, ja itse piti hän huolta, että sen arvo jäi jotenkin epätiedon vaiheille, sillä hän oli hyvin salakähmäinen siinä suhteessa, mainitsi usein mielellään jonkun vähemmän määrän, kuin todellinen summa olikaan, että voitaisiin aivan hyvin, jos oikea tulisi joskus mainituksi, uskoa sen olevan ainoastaan puolet todellisesta rahamäärästä. Salavihkaa ja vaitiolon välipuheella kuiskasi hän jossakussa tilaisuudessa erälle tutulle nelin kerroin suuremman summan, kuin se oikeastaan oli. Nämät pienet, yhtä sukkelat kuin hyödyllisetkin kujeet, oli hänen suuri kauppaystävänsä eräänä ystävyiden hetkenä opettanut hänelle. Tällä tavalla jäi asian todellinen laita epätietoon. Velkojiensa läsnäollessa hän koetti näyttää hyvin luotettavalta ja keskustella mitä kaunopuheliaisimpaan tapaansa, ja ne rauhoittuivatkin ja luottivat hänen hyviin lupauksiinsa järjestää asiansa niin, että kaikki olisivat tyydyttyt. "Olisihan sentään synty, arveltiin, syöstä turmioon kunnan poikaa, joka oli joutunut liukkaasti petturin uhriksi, kuten moni vanhempi ja kokeneempikin mies."

Rudolf nauroi partaansa ja maksoi kerran harvinaisuuden vuoksi vuokran omalla rahalla. Mihin loput perintösomaa joutuivat, on vaikea sanoa. Kumminkaan ei sillä maksettu mitään velkaa. Uusi vuosi alkoi ja kului niinkuin kaikki edellisetkin hurjuudessa ja laiskuudessa, kuin vanhemmat sitä vastoin surivat sydämensä pohjasta ja katuivat katkerasti vetelyyttään pojan kasvatuksessa, mutta se oli liian myöhäistä; synkässä, häviönsä partaalla olevassa kodissa, he nyt istuivat. Tämän kuudennen vuokravuoden lopussa teki Rudolf konkurssin.

Hän oli nyt tehnyt sekä itsensä että vanhempansa kerrassaan tyhjäksi rahalta. Kaikilla kolmella heillä ei ollut muuta kuin kapteenin pieni eläkeraha toimeentulon piteiksi. Rudolf oli vähää ennen vararikkoa käynyt lankonsa luona, joka oli huostaansa ottanut vaimonsa äsken saadun perinnön. Rudolfin matkan tarkoitus oli saada nyt lainata tuo raha taikka kumminkin osa siitä, mutta kapteeni oli varoittanut vävyänsä kirjeessä, minkä hän oli kirjoittanut hänelle omantuntonsa kehoituksesta ja sisällisestä rakkaudestaan jo niin julmasti vääryyttä kärsinyttä tytärtä kohtaan; raskaalla ja pojan tähden häväistyllä sydämellä hän sen teki. Leonard kielsi niinmuodoin Rudolfin pyynnön, mutta sai siitä osakseen monta salaista kirousta rakkaalta langoltaan.

Vararikkonsa jälkeen tuli Rudolf vanhempiansa luokse, jotka olivat vuokranneet vähäisen maatiluksen pitäjässä, muutama penikulma kauempana, ja sanoi heille päättäneensä matkustaa Amerikkaan, etsimään onneansa uudessa maailmassa, kuin vanha oli ollut niin hävyttömän nurja hänelle. Hänen päätöksestään ei tietysti tullut mitään, vaan hän katsoi paremmaksi viikko viikolta, kuukausi kuukaudelta viipyä vanhempainsa luona, viettäen aikaansa täydellisessä toimeettomuudessa ja maailmaa vihaavassa synkkämielisyydessä. Sitä paitsi piti hän itseänsä syyttömänä marttyyrinä halpamielisten, kelvottomien ihmisten tähden ja surkuteltavien asian laitain vuoksi: alituisesti puheli hän oivallisesta elämästä ja suurista toiveista, jotka häntä muka odottavat vapaassa Amerikassa, missä hän, kaikkien poroporvarien kiusalla täällä kotona, kokoisi miljoonia, se näet tapahtuisi ainoastaan yhdessä kädenkääntämässä, kuin vaan on pää oikealla paikallaan. Siten oli Rudolf, yhäti haaveillen tulevaa suuruuttaan Atlantin toisella puolen, viettänyt enemmän kuin vuoden ajan köyhäin vanhempainsa luona ja muutaman kuukauden sisarensa kodissa, — mutta silloin hänen terveytensä tila alkoi tulla arveluttavaksi. Hänen vanha sairautensa, jota hän niinkuin kaikkea muutakin oli kelvottomasti hoitanut, kiihtyi nyt kivisteleväksi ja vaaralliseksi vaivaksi, joka pani hänet sairavuoteelle. Huolimatta niukoista varoistaan, täyttivät vanhemmat yhtä tarkkatuntoisesti kuin ennenkin rakkaudenvelvollisuutensa koettamalla hankkia onnettomalle pojalle kaikkea sitä hoitoa, mikä hänelle oli tarpeen. Lääkäri selitti, että sairaan on aivan välttämättömästi oleskeleminen jossain kylpypaikassa suven ajan, ja kapteeni lainasi rahasumman eläkkeensä puolta kiinnikettä vastaan, hankkiakseen pojalle varoja tälle matkalle.

Rudolf lähtikin lääkärin määräämälle kylpypaikalle Ruotsiin ja palasi sieltä näennäisesti vahvistetuilla voimilla, mutta talven tullessa sairastui hän uudestaan, ja nyt valvoi isä ja äiti yöt päivät hänen vuoteensa ääressä, kunnes viimein, useita kuukausia kestäneitten kärsimysten perästä, kuolema hänen itsehankkimistaan tuskista ja turmeltuneesta elämästään pelasti tuon raukan. Pitkällisistä tuskista nöyrytyneenä katui hän katkerasti, nähdessään tunnottomasti kohtelemainsa vanhempain itsensäkieltävän rakkauden, ja sillä mielellä erosikin hän tästä elämästään, ilottomasta, kuten se oli ollut, huolimatta kaikista sen huvituksista; siitä erosi hän astuakseen laupiaan, elävien ja kuolleitten tuomarin eteen, äitinsä palaviin esirukouksiin suljettuna.

Gerda ja hänen kotinsa oli myöskin saanut näinä viimeisinä aikoina kärsiä kovia mullistuksia. Kuten olemme sanoneet, oli hänen puolisonsa vaimonsa tietämättä tehnyt velkaa. Kuin nyt Gerdan perintö joutui hänen käsiinsä, niin hän vanhan lain ja ammoisista ajoista säilyneen miesoikeutensa nojalla, vaimolta ollenkaan kysymättä, otti sen haltuunsa ja käytti sen hyväkseen, maksoi ensin velkansa, ja sittenkuin tämä nuori herrasperhe, miehen jyrkän tahdon mukaan, oli pitänyt loistavat pidot kaikille tuttaville, pani hän loput pankkiin. Eräänä päivänä, juuri siihen: aikaan kuin Rudolf oli matkustanut kylpypaikalle, tuli Leonardin luo eräs vanha kumppani ylioppilas-ajoilta. Hän oli erään ruukin isännöitsijä ja oli saanut tietää että hän, Leonard, "oli saanut periä" ja pyysi "vanhan ystävyden tähden" hänen takaustaan jotenkin suureen summaan. Jalon Leonardin mieleen ei voinut laisinkaan tulla kieltää tätä pyyntöä entiseltä kumppanilta, jonka hän tiesi olevan kunnon miehen ilman ainoatakaan virhettä. Sehän olisi ollut hyvin halpamaisesti tehty! Ja eihän tässä mitään vaaraa muuten ollutkaan tarjolla. Ystävän pyyntö kaikessa mutkallisuudessaan ja mielitteleväisyydessään oli tuskin lausuttu, kuin Leonard jo ainoassa kynän vedossa oli kirjoittanut nimensä tuon takaus-sitoumuksen alle. Gerda ei tiennyt tästä mitään, eikä hänen miehensäkään huomannut ilmoittaa sitä hänelle, sillä neidän ovat "miesten asioita, eivätkä ne koske naisia." Mutta kuinka olikaan, ruukin isännöitsijä teki muutama kuukausi myöhemmin konkurssin, yhtä komean kuin hänen tuumansakin olivat suuret. Onnettomuus iski kuin hävittävä pommi nuoren sanomalehden-toimittajan rauhalliseen kotiin, hetkinen, ja se oli muuttunut raunioksi. Se summa, josta Leonard muitten takuumiesten kanssa oli sitoutunut vastaamaan, oli monin kerroin suurempi kuin hänen vaimonsa pieni omaisuus. Toiset takuumiehet olivat vähävaraisia asioitsijoita, joitten talo tarvitsi vaan tämän iskun, romahtaakseen sorakasaksi. Leonard joutui mukana häviöön, hänen täytyi antaa tuo vähäinen pää-oma viimeisen ropoon saakka, täytyi nähdä kuinka jokainen esine tästä hupaisesta kodista raastettiin huutokauppa-kamariin ja joutui vasaran alle, ja hänen täytyi näin hävitettyyn kotiin, jossa tuskin löytyi peitettä maattavaksi, leipäpalaa syötäväksi, jättää puolisonsa ja kolme pientä lasta, nuorin ainoastaan muutaman viikon vanha, heidät hän saattoi keppikerjäläisiksi; itse hän seurasi oikeudenpalvelijaa velkavankeuteen.

Mitä Gerda tästä kaikesta sanoi? Alussa hän oli aivan tainnoksissa tästä odottamattomasta iskusta. Mutta sitte leimahti hänen kiivautensa ilmituleen yhteiskunnan, lakeja ja tapoja vastaan, jotka sallivat toisen puolison edes kysymättä toisen ajatusta käyttää omaksi hyväkseen kodin, vaimon, omaisuuden, vaikka kuitenkin ovat puoliset, ja kumpikin järjellinen olento, — hän yltyi vihaan puolisoansa vastaan, joka, huolimatta siitä jaloudesta, mikä hänessä oli niin usein ilmaantunut sekä sanoissa että töissä, kuitenkin oli alentunut menettelemään näitten raakojen lakien ja tapojen mukaan. Hänen vihastuksensa oli niin voimakas, että se uhkasi sammuttaa hänen rakkautensa puolisoon ja panna ylenkatseen sen sijaan. Mutta Leonard oli nöyrä ja vilpitön, hän tunnusti suoraan, että hän oli ollut ajattelematon orja vanhain ennakkoluulojen vallan alla, joitten vääräys ja mielettömyys hänelle nyt onnettomuuden kautta kävi selväksi. Kuin hän omantunnon soimausten ja epätoivon vallassa oli hänen jalkainsa juuressa, viimeistä iltaa kotona viettäessään, sai hän tämän sydämmen liikutetuksi, hänen vihansa tukahutetuksi, ylenkatseen karkoitetuksi ja herätti hänessä osanottavaisuutta ja kunnioitustakin häntä, onnetointa, kohtaan, sillä sitä rohkeasti ja kunniallisesti tunnustettu vika aina vaikuttaakin jaloissa ihmissieluissa. Gerda antoi anteeksi Leonardille, ennenkuin hän läksi ikävälle matkalleen autiosta kodista.

Nyt alkoi Gerdalle, martyyrille, kauhea aika, sellainen aika, jota lukemattomat naiset, huomiota nostamatta ja hätäänsä unohdettuina, ovat kokeneet ja vielä joka päivä kokevat maailmassa. Hän ei asunut enää tuossa vähäisessä komeassa huoneuksessa, joka kymmenen vuoden ajan oli ollut hänen asuntonaan, vaan eräs perheen tuttu antoi tilaa käyttämättömässä maakerroksessa tälle nuorelle rouvalle ja hänen lapsilleen. Hän kuin oli tyhjä kaikista varoista, ei voinut pitää palvelustyttöä, vaan hänen täytyi itse hoitaa askareensa. Muutamat ystävät, jotka ilonpäivinä olivat vieraillemassa Gerdan entisessä, hupaisessa kodissa, lähettivät hänelle silloin tällöin ruokavaroja ja raha-apua; nämät lahjat olivat ainoat, mistä hänen oli ensialussa eläminen. Vuodenaika oli kylmä, halot kalliita ja niitäkin niukasti, huone maakerroksessa oli kylmä ja niin kostea, että seinät nurkissa olivat jäässä. Näin viheliäisessä asumuksessa, jossa liesikin oli kylmä, talouskaluja vaan joku muutama, nekin lainatut, istui Gerda, lapset ympärillään, imettämässä nuorintaan surun kuihduttamasta rinnastaan, ja ahkeralla käsityöllä ja puhtaaksi kirjoituksella hankki hän välttämättömimmän jokapäiväisen leivän. Tässä hädässä, kokonaan miehensä aikaansaattamassa, ajatteli hän kuitenkin joka päivä ja joka hetki rakkaudella häntä, sillä olihan hän huomannut ja vilpittömästi katunut viallisen käytöksensä ja kärsi varmaan sanomattomia tuskia vankilan muureihin suljettuna, hän, jolla oli niin uljas ja vapaa henki. Usein sai Gerda kirjeen häneltä. Niissä hän kertoi yksinäisyyden hetkinä ikävät mielimurheensa ja kaipauksensa, ja surun raskaan käden alla nousi hellä, jalo tunne hänessä, mikä teki hänet vielä rakkaammaksi kuin koskaan ennen onnettomalle vaimolle. Pitkissä, sydämmellisintä rakkautta uhkuvissa kirjeissä elähytti Gerda taas puolisonsa lannistuvaa rohkeutta ja toivoa, mutta samalla lohduttaakseen häntä, kuvaili hän oman tilansa paljoa paremmaksi, kuin se todella olikaan.

Gerdan onnettomuus oli isku, joka melkein kokonaan mursi iäkkäät ja niin kovasti koetellut vanhemmat. Itsekkäin kuin olivat köyhät, eivät he voineet muulla auttaa ja lohduttaa häntä kuin hartailta esirukouksilla ja hellillä kirjeillä, joita he kyynelillään kostuttivat. Puoli vuotta oli kulunut. Sillä ajalla oli

Gerdan onnistunut todellakin yhtämittäisellä työllä, — parin ystävän avulla, jotka eivät hädänkään hetkenä hyljänneet häntä kuten muut, vaan olivat pysyneet uskollisina. — kohota köyhyyden kuilusta ja hankkia itselleen yksinkertainen mutta hupaisa asunto, nimittäin pieni kamari ja osa kyökkiä. Hänen vanhin poikansa jatkoi taas koulunkäyntiänsä, vaikka hänen siitä oli täytynyt hädän pahimmillaan ollessa luopua. Gerdan syyttömästi kärsimä kova onnettomuus ja se sankarimoinen tapa, millä hän sen kesti, tapa, millä hän koetti jälleen rakentaa hävitettyä kotiansa, olivat herättäneet yleistä sääliä ja aukaisseet monen silmät näkemään, kuinka kurja vaimon tila oli miehensä vallanalaisena holhottina. Mutta hänkin sentään tulee täysivaltaiseksi tavallisesti silloin, kuin mies hallituksellaan on saattanut kodin turmioon. Silloin on myös hänen osansa tuo raskas velvollisuus koota hävitetyn pesän pirstaleet, niistä "heikolla voimillaan" ja "ymmärtämättömyydessään" rakentaa uuden itselleen, lapsilleen ja usein uupuneelle miehensäkin, joka vielä joskus kopeillen hallitusoikeudestaan tahtoo olla vallanpitäjä perheessä.

Puolionsa hellät kirjeet olivat elähyttäneet ja voimistuttaneet Leonardia niin paljon, että hän tointui vähitellen epätoivostaan, mikä hänet oli vankeuden ensi aikoina vallannut, ja hän alkoi ajatella jotain tehtävää. Hänellä ei ollut enää ainoatakaan kirjaa. Hänen vuosien kuluessa hankkima, kallisarvoinen kirjastonsa oli mennyt huutokaupassa polkuhintaan. Sama kohtalo oli Gerdankin rakkailla kirjoilla, joista jokainen oli hänen kallis ystävänsä; aina hänen nuoruutensa alusta monina yksinäisinä hetkinä olivat ne olleet hänen jaloimpien ajatustensa vaikuttimena; äärettömän lohtusanainsa kautta olivat ne herättäneet hänessä eloon monta uutta aatetta, tieteen ja viisauden voimalla kasvattaneet hänen henkensä vapaaksi, voimakkaaksi ja lempeäksi. Nämät uskolliset ystävät säilyttivät niin monta pyhää muistoa lehdissään, joihin hän monta monituista kertaa oli kirjoitellut ajatuksia ja tunteita, kuin runoilijain tahi viisaitten lumoavat sanat olivat niitä hänen sydämessään herättäneet. Gerdan täytyi nähdä ryöstöpalvelijain kiskovan tätä verratonta aarretta kirjakaapista, mätettävän suureen koppaan, peitettävän muutamilla vanhoilla lattiamatoilla ja kuletettavan huutokauppakamariin täyttämään vähäpätöisellä hinnallaan, ehkä parilla kymmenellä markalla, edes tuuman verran sitä ammoittavaa kuilua, minkä hänen puolionsa oli kaivanut kotinsa alle. Se hetki, jolloin kirjakokoelma ryöstettiin Gerdalta, oli hänelle katkerin koko tällä raskaalla ajalla, melkeinpä katkerampi sitä, kuin hänen puolionsa vietiin vankeuteen, sillä nehän olivat juuri ne rakkaat, äänettömät ystävät, jotka olivat opettaneet hänet oikein jalomielisesti ja vaatimattomasti rakastamaan miestänsä, samassa kuin ne olivat kasvattaneet hänet vapaaksi, puolionsa vertaiseksi ihmiseksi, ja yhdistäneet häneen rakkauden eikä orjuuden siteillä. — Hän oli tosin velkojalta pyytänyt saada pitää kirjansa, mutta siihen ei suostuttu, koska tätä kirjakokoelmaa pidettiin talon arvokkaimpana omaisuutena, ja muutenkin arveltiin, että kirjoistahan ei voisi olla mitään erityistä hyötyä naisihmiselle, ja varsinkin perheenäidille, jolla on kyllä muutakin tehtävää. Eihän niissä voi olla mitään säilytettävää arvoa niinkuin jossain koristeessa tahi muussa sellaisessa muistossa. Kun hän vast'edes saapi parempia tuloja, hankkikoon hän uuden kirjakokoelman, tuumattiin. Niin kyllä, mutta he eivät tienneet, nämät ankarat tuomarit, ett'ei vanhoja kirjoja voi korvata uusilla, yhtä vähän kuin miljoonilla voi ostaa itselleen uutta ystävää, kalliin poismenneen sijaan. Kun Gerda velkojalta sai kieltävän vastauksen pyyntöönsä saada pitää kirjansa, kääntyi hän erään tuttavansa naisihmisen puoleen, jonka hän piti vilpittömänä ystävänsä, pyytäen tätä, koska hän ei ollut kenestäkään riippuva, huutamaan huutokaupassa hänen kirjavarastonsa, niin että hän saisi lunastaa ne jälleen tulevina, parempina päivinä, joita ihminen tukalimmillakin hetkillään aina toivoo saavansa vielä nähdä. Hyvin surkean näköisenä päivitteli ystävä Gerdan tilaa ja omaa kykenemättömyyttensä auttamaan häntä, vaikka hän muka kaikella muotoa toivoi voivansa tehdä sen. Mutta kuin kirjat varmaan huutokaupassa nousisivat hyvin korkeaan hintaan, ja hänen kaikki rahansa olivat pankissa ja kotona ainoastaan sen verran, kuin oli välttämätöntä hänen jokapäiväisiin menoihinsa, niin ei hän voinut, niin ikävältä kuin se hänestä tuntuikin, täyttää Gerdan pyyntöä. Gerda seurasi vanhaa tosi sananlaskua: "kuin tippuu tynnyristä, ystäviä yltäkyllin, mutta kuin lakkaa tippumasta ystäviä ei yhtäkään," eikä liioin enää sen koommin koetellut ystävien uskollisuutta kovan onnen päivinä, vaan antoi asiain mennä menojaan eikä enää koettanut pelastaa ainoatakaan pirstaletta rakkaan kodin omaisuudesta; hän ei välittänyt enää edes niistä rakkaista kirjoistaan, hän katseli vaan rauhallisesti, kuinka hänen ympäriltään kaikki riistettiin ja raastettiin, ja kuinka hän jäi seisomaan kuin yksinäinen kasvi maahan, joka äsken vielä niin kaunis ja vihannoiva, nyt oli muuttunut mustaksi multaröykkiöksi.

Vaikka miehet hyvin paljon ylistelevät naisen taloudellisia taipumuksia ja väittävät niitten olevan hänen kiitettävimmät hyveensä, mutta kummallisinta kyllä, heidän omaatuntoaan ei useinkaan rasita, vaikka he tuhlaavaisuudellaan ja muilla kevytmielisillä teoillaan ovat kodin autioksi tehneet, kodin, jonka hellä naisen käsi vuosien kuluessa huolella ja hiljaisella ahkeruudella on järjestänyt ja valmistanut hupaisuuden temppeleiksi.

Leonardilla ei ollut, kuten sanottu, ainoatakaan kirjaa aikansa kuluksi vankeudessa, mutta hän hankitutti toimitusmiehellä puhtaaksikirjoitusta ja käännöstyötä ja näitten tulolla osti hän paperia ja muita kirjoitustarpeita ja alkoi tehdä erästä historiallista kertomusta, joka jo kauan oli ollut hänen mielessään. Pimeäähkössä vankikammiossa istui hän pienen raudoitettun ikkunan ääressä hämärinä

talvipäivinä ja huonon kynttilän valossa pitkinä pimeinä iltoina ahkerasti kirjoittamassa mielikuvituksensa tuotteita. Pian oli hänen työnsä valmis, mutta kehen kääntyä saadakseen sille kustantajan? Olikohan mahdollista, että ennen tai oikeammin äskettäin niin suosittu kirjailija olisi kokonaan unohdettu lukuisassa ystävä piirissä, joka häntä oli ympäröinyt, vaikka hän vankeudessaan ei ollut kuullut heistä sanaakaan. Ainakaan ei kukaan hänen ystävistään ollut yrittänyt vapauttaa häntä vankeudesta, eikä se ollut ihmeteltäväkään, koska niillä henkilöillä, joita hän tunsi, ei ollut varoja, jos kohta tahtoakin siihen. Jos hän vaan kirjoittaisi jollekin ystävänsä ja lähettäisi käsikirjoituksensa, niin voisi hän saada kustantajan — ja tulot kirjasta saisi Gerda ja lapset. Hän ei ajatellut itseänsä. Hän saa kyllä istua vankilan muurein sisällä kärsimässä rangaistusta vaimolleen ja lapsilleen tekemästä väärydestään. Mutta ennenkuin Leonard ennätti lähettää käsikirjoitustaan, sattui hänelle se odottamaton onni, että eräs entinen lukukumppani, nykyään yliopiston-opettaja, ollessaan matkalla siinä kaupungissa, jossa Leonard oli vankina, etsi hänet linnasta, vangitusta tämä sattuma näytti olevan taivaan sallimus, sillä nyt hän oli löytänyt oikean miehen, joka ottaisi hänen käsikirjoituksensa huostaansa; ja sen tämä suurimmalla mielihalulla tekikin. Muutaman viikon kuluttua sai Leonard vakuutetun kirjeen ja siinä paljoo suuremman palkkion kuin hän oli toivonutkaan ja päälle päätteeksi erittäin kiittävän kirjoituksen kustantajalta, joka pyysi useampiakin teoksia samaa oivaa laatua. Nyt oli hän niin iloinen, että hän kutsui onnettomuuskomppaninsa, erään kauppiaan ja ravintolanpitäjän, ja myös päällysmiehen pitoihin linnaan. Pidettiin iloinen aika, laulettiin, lausuttiin, soitettiin viulua ja juotiin puoli yöhön. Leonard tunsi olevansa miltei onnellinen keskellä onnettomuuttaan. Hän tiesi, että kumminkin nykyisissä oloissa melkoinen summa oli matkalla hänen vaimolleen. Hän kuvaili, kuinka hämmästyneeksi, kuinka iloiseksi hän tulee, saadessaan tämän odottamattoman lahjan, kuinka ystävällisesti hän ajattelee häntä, joka sen lähetti ja kertoo että "isä on lähettänyt paljon rahaa." Leonard tunsi olevansa oikein ylpeä. Hänhän se kumminkin on, joka vankeuden kurjuudessakin ollessaan pitää huolta perheestään, niinkuin isän velvollisuus onkin. Hän ryhtyi uudestaan työhön ja kirjoitti innokkaasti yöt päivät. Ehkä olikin hän luotu kirjailijaksi. Ja kuka ties hänen oli juuri kiittäminen vankeuttaan siitä, että hänen kynänsä tuli käytetyksi. Olihan mahdollista, ett'ei hänen koskaan muuten olisi tullut koetettua sitä. Kaikki, mitä tapahtuu, on hyväksi. Niin lohdutteli itseään tuo hyväsydäminen, mutta kevytmielinen mies ja rakensi ilmalinnojaan toisen toistaan komeamman, ensimmäisen pienen menestyksensä perusteella. Vihdoin alkoi hän epäillä, että ne tapaukset, jotka näennäisesti olivat olleet niin suuri onnettomuus hänelle ja hänen perheelleen, oikeastaan olisivat onni, ja että se myrskyvihuri, joka oli hävittänyt hänen kotinsa, ja singahuttanut hänen läheisensä kurjuuden ja surun aavikoille, että se vaan olisi ollut se tuuli, joka saattaisi hänen älynsä ja maineensa hehkuvan kipenen leimuamaan kirkkaassa, liekissä. Aivan niin, siten hän asian oikea laita olikin! Leonard oli oikeen onnellinen, oikein kohtalolle kiittolinen. Taas tuo vanha miesten itsekkäisyys. Mielipahansa niistä kärsimyksistä, jotka hän oli vaimolleen ja lapsilleen valmistanut, sai hän kokonaan haihtumaan, kuvailemalla että nämät kärsimykset olivat aiheena hänen omalle menestykselleen, ja jos jonkun kerran hänen suuriin unelmiinsa pujahtikin se hämmästyttävä ajatus, että hänen omaisensa sentään olivat nähneet paljon vaivaa hänen tähtensä ja että hänen kunnias tulojaan oli ostettu kylläkin kalliilla hinnalla, häätö hän nämät harmittavat soimaukset sillä, että hänen kunniansa varmaan levittäisi loisteensa myös hänen puolisoonsa ja lapsiin ja nämät tulisivat niinmuodoin kyllin palkitukseksi siitä, mitä he ovat kärsineet hänen tähtensä, vieläpä kenties rikkaammiksi sekä henkisesti että aineellisessa suhteessa, kuin jos ei mitään häiriötä olisi tapahtunut heidän elämässään. Sillä tavalla on itsekkäisyys aina valmis lohduttamaan ja lepoon tuudittamaan rauhatonta omaatuntoa. Ei koskaan juolahtanut Leonardin päähän, että hän olisi onnellisissakin oloissa voinut käyttää lahjojansa, hädän tarvitsematta häntä siihen pakoittaa, koska hänellä oli ollut niin monta päivää ja hetkeä joutilaana, mutta jotka hän sen sijaan oli tavallisesti käyttänyt mitättömiin jaarituksiin ystäväseuroissa. Ja missä ystävät nyt olivat? Leonardin kirja, joka ilmestyi painosta keväällä, onnistui herättämään pääkaupungissa mitä suurinta mieltymystä tekijään. Hankittiin lähempiä tietoja hänestä itsestä ja hänen laidastaan; ja hänen onneton tilansa tuli yleisen säälin esineeksi. Yksi pääkaupungin sanomalehti halusi saada tuon nerokkaan kirjailijan toimitukseensa, ja alettiin miettiä keinoja hänen vapauttamisekseen vankeudesta, sillä olihan sopimatonta, että annettiin sellaisen ky'yn liu'eta pahantekijäin joukossa vankina ja ainoastaan sentähden, että hän oli ollut avulias ja luottavainen. Muutamat varakkaat henkilöt sanomalehti-yhtiöstä suostuivat tarjoamaan lainaksi hänelle vapaaksipääsemiseen tarvittavan rahan, ja hänelle esitettiin kirjeellisesti tämä aikomus, johon vanki luonnollisesti suostui ilolla. Hän kiirehti ilmoittamaan siitä kirjeessä, joka oli täynnä mitä toivehikkaampia tulevaisuuden suunnitelmia, puolisolleen, joka luonnollisesti hänkin ilolla tervehti tätä paremman ajan koittoa. Rahat maksettiin. Leonard astui vankilasta ja kiiruhti perheensä luo. Hämmästyneenä katsahti hän ympärilleen vaimonsa pienessä, hupaisessa kodissa. Kuinka hän on saavuttanut tämän kohtalaisen toimeentulon ja vielä niin lyhyessä ajassa, sillä eihän ollut kulunut vielä vuottakaan siitä, kuin Leonard lähti kotoa. Kuka oli auttanut häntä? Ei kukaan! Hän oli ainoastaan ahkerasti tehnyt työtä. Mahdotonta! Leonard, niinkuin kaikki muutkin miehet, oli pitänyt naista aivan avuttomana, jollei häntä tue joku heidän voimakkaammasta su'usta. Usein kuitenkin tuo sama voimakkaampi sukupuoli ei epäile itsekkäisyydessään heittää omiin voimiinsa tätä avutonta olentoa eikä myöskään käyttää hyödykseen hänen heikkoja voimiaan. Tällä hetkellä tunsi Leonard sydämässään pistävän esiin epäluulon, josta jo paljas aavistus saattoi hänet

vimmaan. Ja hän rohkeni todellakin asettua tuomariksi marttyyrin eteen lausuen hänelle epäluulonsa, oikeutetun kehoituksensa tekemään selvää tavasta, millä hänen oli onnistunut kohota kurjuudesta, sillä hän piti aivan selvänä, ett'ei se vähäinen summa, minkä hän oli vankeudesta lähettänyt, voinut tehdä tätä ihmettä, varsinkin kuin vaimo ensi näkemisen iloisassa, sanatulvassa oli kertonut hänelle, että vanhin poika jatkoi taas koulunkäyntiänsä ja että hän oli muuttanut uuteen kotiin jo ennen, kuin mainittu summa tulikaan. Gerda, joka selvästi oivalsi tämän solvaisevan luulevaisuuden ja jonka puhdas sielu siitä kovasti haavoittui, laski, sanaakaan vastaukseksi lausumatta, Leonardin eteen muistiinpano-kirjan, johon hän oli heidän eronsa aikana merkinnyt joka pennin, kuin hän oli ansainnut ja pannut menemään. Häpeästä punastuneena silmäili Leonard näitä lehtiä, jotka kuiviin numeroihinsa kätkivät kertomuksen sankarimaisen naisen kovasta taistelusta oman ja omaistensa kohtalaisesta toimeentulosta, ja kuin Leonard oli pannut kirjan kiini, ojensi hän sen jälleen hänelle niin nöyrästi anteeksipyytävä näköisenä, että Gerda sydämessään antoi anteeksi hänen solvauksensa, kummaltakaan puolelta sanaakaan enää lausumatta tästä aineesta. Hänen rakkautensa se juuri olikin, mikä oli yllyttänyt Leonardia epäluuloon. Se, joka rakastaa, on luulevainen, ja luulevaisuus on tunnoton, sen ymmärsi Gerda aivan hyvin.

Leonard kiiruhti pääkaupunkiin tervehtimään suosijoitaan ja lähemmin sopimaan uudesta toimipaikastaan ja valmistamaan perheensä tuloa. Häntä vastaanottivat mitä sydämellisimmällä tavalla hänen tulevat esimiehensä, ja tarjosivat hänelle erittäin edulliset ehdot suuren sanomalehtensä toimituksessa, ja ehdottivat, että hänen asiansa järjestettäisiin siten, että joku vähäinen osa hänen palkastaan joka kuukausi jätettäisiin velan maksuksi. Leonard oli sangen tyytyväinen ehdotukseen ja hän arveli saavansa vielä jatkaa hyvällä menestyksellä alkanutta kirjallisuuttansa, koska sanomalehtityöstä jäi hyvin paljon aikaa jällelle. Hän vuokrasi soman asunnon ja lähti hakemaan perhettänsä, joka kuukausi hänen vankilan portista ulosastuttuaan otti uuden kodin haltuunsa.

Pääkaupungissa menestyi Leonard oivallisesti. Hänen toiveensa selkenivät yhä enemmän joka päivä. Kärsimänsä onnettomuus tuotti vielä erityistä mieltymystä tähän iloiseen, kauniiseen ja soraan kirjailijaan, hän kuin luottamalla petolliseen ystävänsä oli joutunut köyhyyteen ja vankeuteen. Marttyrinkirkkaus ympäröi häntä yleisön silmissä. Puhuttiin myöskin, että hänen vaimonsa oli ollut hyvin itsensä uhraava ja ponteva onnettomuudessa. Ainoastaan muutamat pääkaupungin sivistyneet muistivat hänet neito-ajoilta, jolloin hänen sanoivat olleen erittäin vakavan ja tietohaluisen, vaikka vähän "omituisen" tytön. Neljännessä osastakaan Gerdan kärsimisiä ja ponnistuksia ei kuitenkaan ollut kellään aavistusta, mutta vaikka ne olisi tunnettukin, niin olisi varmaan kuitenkin sanottu, kuten nytkin: "mitä ei voisi kestää ja kärsiä sellaisen miehen tähden?" ja jos Gerda olisi toisin menetellyt, niin olisi häntä sanottu huonoksi vaimoksi.

Niin kului vuosi. Sillä ajalla olivat hupaisuuden lisäksi Gerdan vanhemmatkin olleet hänen kotonaan, he näet olivat kutsutut sinne jouluksi ja viipyivät useita viikkoja tyttärensä luona, jolloin vanha, kovaa kokenut äiti näytti uudestaan virkoavan eloon, hellitellessään lastensa lapsia. Mutta kapteeni istuskeli vaan nyreissään katselemassa herttaista perheseuraa, ja sydämen koetuksista ja vakaista ajatuksista tarkemmaksi tulleella huomiokyvylleen luki hän tyttären kalpeista, eloisista kasvoista, mitä surupäiväin sanomattomat urotyöt tiesivät kertoa. Ja hän ajatteli, että tytärhän, vääryyttä kärsinyt lapsi, sentäänkin teki hänelle ilon, hän yksinään, sen täytyi hänen huokauksella tunnustaa, muistaessaan poikaa.

Leonardilta oli taas tullut kirja, joka sai vielä suurempaa suosiota kuin ensimmäinen, ja ylipäänsä pidettiin häntä lahjakkaimpana ja aatteellisempänä sanomalehtimiehenä. Nuoret vasta-alkajat kirjallisuuden alalla saivat hänestä ennakkoluuloista vapaan ja hyväntahtoisen neuvonantajan, kaikki ihmiset puhuivat hänen viehättävästä olennostaan ja hänen luonteensa oivallisuudesta. Sitten kuin hän myytyänsä viimeisen teoksensa hyvästä hinnasta Ruotsiin oli suoriunut velastaan, poistuvat hänen taloudelliset vaurionsa yhä loitommalle, niin että jäi ainoastaan kimalteleva jälkihohde hänen uhraavasta ystävydestään ja syyttömästä kärsimisestään; jopa puhuttiin, ja siinä oli perääkin, että hän alkoi lukea filosofian tohtorin arvoa. Hänen komeat tuulentupansa olivat siis toteutuneet, vaikka tavallisesti niin ei käy.

Gerda oli onnellinen. Hän oli haaksirikon kauhuista myrskyn ja kuohujen läpi taistellen pelastunut tyynen rannan lujalle kalliolle. Nyt ei pitäisi minkään myrskytuulen enää voiman kumota hänen rauhallista majaansa. Leonard oli eloisa, uuttera ja herttainen. Rohkeita, ihania aatteita syntyi hänen sielussaan, ja vaikka hänellä nyt uudessa asemassaan suosittuna sanomalehtimiehenä ja mieleisimpänä kirjailijana oli laaja ystäväpiiri ja vaikka hän usein vieteltiin kotoa pois ja välistä vietti kokonaisia päiviä poissa kumppanien ja ystävien seurassa, niin tuntui Gerdasta kuitenkin niinkuin hän ei olisi ollut niin yksin nyt kuin ennen, heidän avioliittonsa ensi aikoina, vaikka hän seurusteli yhtä vähän kuin silloin muitten ihmisten kanssa, mutta niinä hetkinä, jotka hänen puolisonsa vietti kotonaan, seurusteli hän ja keskusteli vaimonsa kanssa, vieläpä, kuin opettajansa, johon hän monessa tapauksessa loi silmänsä ja jonka päätelmiä ja ajatuksia hän iloisella luottamuksella kuunteli. Kärsimyksen päivät olivat Leonardille ilmaisseet hänen vaimonsa oikean arvon, joka oli ollut häneltä salattuna heidän avioliittonsa ensimmäisinä suruttomina päivinä. Gerda oli onnellinen ja ne hetket, jotka jäivät hänen perhe- ja

kotitoimistaan, pyhitti hän kuten ennenkin, henkisten kykyjensä kehittämiseen. Hänen vanhat kirjansa tosin olivat hävinneet ja joutuneet sinne tänne, mutta uusia saatiin pian sijaan. Vaikk'eivät ne sisältäneetkin samoja muistoja nuoruuden ajoilta kuin hänen vanhansa niin ei se voinut häntä kauan kumminkaan enää surettaa, sillä hän oli sen luontoisia, jotka eivät huoli niin paljon syrjäseikoista, kuinka tärkeitä ne olleekin, kuin he vaan saavuttavat toivotun tarkoituseränsä. Mitäpä hän siis suotta sureksisi kirjainsa katoamista, koska hänellä on vapaa tilaisuus toisista, uusista, ammentaa sielunsa ravintoa samalla nautinnolla, kuin mitä vanhat olivat hänelle suoneet. Gerda oli onnellinen. Hänen elämänsä oli jälleen täydellisesti sopusointuinen, ja koko hänen olentonsa sai entisen suloutensa.

Joku vuosi oli siitä kulunut, kuin Leonard muutti pääkaupunkiin. Tällä ajalla oli Gerdalla palvelustyttö, joka kaukaa maaseudulta oli tullut pääkaupunkiin onneansa etsimään. Hän oli seitsentoista vuotias ja ihmeen kaunis, ihana metsäkukkanen, kohonnut erämaan puhtaassa yksinäisyydessä. Tämä tyttö, hänen harvinainen ihanuutensa ja runollinen luonteensa, hän kuin alinomaa hyräillen kaukaisen kotiseutunsa kansanlauluja sekä toimitti iloisesti ja ahkerasti askareensa, saavutti kokonaan hienotunteisen, sivistyneen emäntänsä mieltymyksen. Gerda vietti monta iltaa, kuin Leonard oli poissa, keskustelussa tyttönsä kanssa, joka tavallisesti silloin teki jotain helpollaista käsityötä; itse hän istui jakkaralla tytön vieressä, sepitteli helpollaisen säästyksen hänen omituisiin lauluihinsa ja salli hänen, tahtoen jollakin tavalla palkita hänen hyvin toimitetun päivätyönsä, laulaa laulujansa hänen säästyksensä mukaan ja hänestä oli hauskaa keskustelulla ja sopivain kirjain lukemisella kehittää tyttönsä lahjakasta, mutta vielä taitamattomuudessa uinailevaa henkeä, ja tyttönen näyttikin päivän päivältä yhä enemmän mieltävän emäntäänsä.

Kuin nuori Katarina oli palvellut lähes puoli vuotta Gerdalla, huomasi tämä kummallisen muutoksen tytön olemuksessa. Sen sijaan kuin hän ennen oli ollut ihan vilpittömästi sydämellinen emäntäänsä kohtaan, näytti hän nyt yhä enemmän ja enemmän nurpealta ja arkamaiselta. Hän toimitti askareensa ahkerasti ja huolellisesti kuten ennenkin, mutta ei hän näyttänyt pitävän väliä Gerdan suosiollisesta katseesta ja hänen hyväksyvistä sanoistaan. Iltasin, oltaessa Gerdan huoneessa tavalliseen keskustelu-aikaan, ei työllä näyttänyt olevan enää mitään halua kyselemiseen enempää kuin vastauksiinkaan, hän istui vaan mykkänä, innokkaasti tehden työnsä, ainoastaan silloin tällöin vetäen syvän huokauksen, ja kuin Gerda kehoitti häntä laulamaan, epäsi hän aina. Kaikista näistä merkeistä tuli Gerda siihen johtopäätökseen, että tyttö oli tutustunut johonkukuhun, joka oli vanginnut hänen sydämensä, ja hän päätti emäntävelvollisuutensa ja ihmisystävyyden oikeudella ryhtyä asiaan ja pitää silmällä tyttöä, ett'ei hän, kuten monta tuhatta hänen kaltaistaan, joutuisi halpamaisen rakkaudenliiton uhriksi. Hienotunteisuudessaan Gerda käytti kuitenkin suurinta hellyyttä tässä arassa asiassa. Hän päätti ainoastaan salavirkkaa ja tarkasti pitää silmällä tyttönsä luonnetta ja käytöstä ja vielä hellemmällä kohtelulla kuin tähän asti herättää hänen sydämessään luottamusta emäntäänsä. Tämä ei kuitenkaan onnistunut. Katarina vaipui vaan päivä päivältä yhä syvemmälle haaveelliseen synkkämielisyyteensä, ja Gerda oli kovin levoton tytön tähden, jonka hän vaistomaisesti aavisti olevan onnettomalla polulla, sillä kunniallinen rakkaus käy edes avoimin otsin, ilman pelkoa ja arkuutta. Hänen levottomuutensa lisääntyi vielä enemmän, huomattessansa Katarinalla olevan esineitä, joita hän omalla palkallaan ei olisi voinut hankkia eikä myöskään hänen vertaisensa sulhanen hänelle lahjoittaa, niinkuin kallisarvoisia, jalokivillä koristettuja kultaneuloja. Hän näki hänen myöskin usein syövän hedelmiä, makeisia, viinimarjoja ja kaikellaisia makeisia, ja oli vakuutettu ett'ei tyttö niitä itse ostanut, vaan saanut ne joltakulta lahjaksi. Tuollaisia turhanaikaisia korukaluja näkee joskus sivistyneitten miesten käyttävän jonkinlaisena syöttinä, joilla koettavat houkutella nuoren, kokemattoman nais-raukan suosion puoleensa, he käyttävät niitä jonkinlaisena kurjana matosena, joka pannaan koukkuun, sillä saatavaksi tuo herkkukala, joka ahmaistaan ja sitten heitetään ruodot tunkiolle. Kun vielä muutamia kuukausia oli kulunut, huomasi Gerda katkerimmaksi mielikarvaudekseen tyttönsä olevan vallan surkeassa tilassa. Silloin piti hän välttämättömänä velvollisuutenaan ryhtyä asiaan ja syytti itseään, kuin hän ei aikaisemmin ollut pakoittanut Katarinan luottamaan paremmin häneen, kuin ehkä vielä olisi ollut aika pelastaa häntä, — otti hänet kahdenkesken huoneeseen ja kysyi häneltä vakaasti hänen laitaansa ja kuka oli hänen viettelijänsä. Tyttö oli vastaukseksi vaan ääneti, mutta kuumat kyynelvet vuotivat hänen poskilleen.

Gerda puhui kauan aikaa hänen kanssaan ja koetti aivan hyväntahtoisilla sanoilla, jaloimmalla ihmISRakkaudella, saada häntä puhumaan suoraan, lupasi hänelle lempeintä tuomiota, hellintä osanottoa, neuvoa ja apua. Turhaan! Mutta kuin hän laski kätensä tytön hartioille ja tarkasteli kirkkaalla, terävällä katseellaan häntä silmiin, silloin vaipui tuo raukka, aivan kuin tämän jalon, petetyn naisen käsi olisi painanut hänet maahan, alas hänen jalkoihinsa, kostutti niitä kyynelillään ja kuiskahti sen kauhistavan tunnustuksen, että Gerdan puoliso, hänen isäntänsä, oli viettelijä. Tämä isku oli Gerdalle odottamaton. Tyrmeänä, puoleksi tunnotonna, vaipui hän maahan palvelustyttönsä viereen. Mitä oli kaikki kärsimys, kaikki kurjuus, kuin hän tätä ennen oli saanut Leonardin tähden kokea, tähän kuoliniskuun verrattuna! Hän olisi ilolla elänyt hänen kanssaan katalassa maan luolassa ja jakanut hänen kanssaan pettupalasen, vieläpä kerjäläissauva kädessä kuljeskellut hänen rinnallaan, niinkauan kuin hän vaan oli vakuutettu hänen siveellisestä puhtaudestaan, hänen uskollisuudestaankin siihen pyhään rakkauden valaan, jonka tämä oli vannonut hänelle. Tämähän vakuutus oli se sovittava side hänen ja

hänen puolisonsa välillä, joka uhalla oli kestänyt kaiken masennuksen, kaikki kärsimykset. Ja nyt se oli katkenut! Nyt oli mies katalassa halpamielisyydessään rikkonut uskollisuutensa ja kuin arvottoman rievun polkenut jalkainsa alle avioliiton pyhyiden. Hän oli ruvennut kaksinaimiseen, hyväksynyt sen raakalaiskatsantokannan ja ne tavat, jotka vallitsevat kaukaisissa maissa, jotka ovat kahlehditut häpeällisen orjuuden kahleilla, sillä kaksinaimiselta näytti auttamattomasti Gerdan puhtaasta sielusta puolison rikos. Juuri nyt, kuin onni taas hymyili heille niin lupaavasti, kuin hän oli riemuinnut miehensä menestyksestä ja niin luottavaisesti toivonut onnellista, kaunista tulevaisuutta, juuri nyt oli hän niin julmasti, niin kavalasti hävittänyt hänen toiveitten pyhyiden ja, — synkkä epäluulo nousi hänen sieluunsa, — kenties jo kauan tätä ennen rikkonut uskollisuutensa, vaikka sattumalta oli hänen onnistunut salata petoksensa häneltä; tämä oli hyvin luultavaa, varsin todenmukaista (ja myös totta). Tällainen suuri tukahuttava tuska, joka tavallisesti saattaa ihmissieluun hurjan, kylmän mielen, hallitsi Gerdan sydäntä. Hän nousi ylös, puristi ääneti tytön kättä niin kovasti, että tämä oli vähällä kirkaista ja sanoi ainoastaan nämät sanat:

— Kiitän vilpittömyydestäsi! Minä en hyljää sinua, käski häntä viittauksella poistumaan ja jäi yksinään huoneeseen.

Hetkinen sen jälkeen tuli Leonard kotiin, iloisena, lempeänä ja viehättävänä, kuin ainakin.

— Gerda! sanoi hän jo sisään astuessaan, nähtyään oven raosta valonhohteen makuukammioista. — Gerda! Minä kerron sinulle jotain ilahuttavaa. Minua on tahdottu ottamaan osaa erääsen suuren historialliseen teokseen, jota nuoret kirjailijamme aikovat toimittaa. Minun voitto-osuuteni ei ole mikään pieni oleva. Työ on taattu. — Mitä sanot sinä asiasta, carissima mia?

Leonard käytti italialaisia lempinimiä, kuin hän oli oikein hyvällä tuulella.

Mielihyvissään ja iloissaan uusista, suurista toiveistaan, astui hän, huoletonna ja uljaana puolisonsa luokse, mutta jäi hämmästyksestä seisomaan, nähdessään hänet astuvan vastaansa kuolonkalpeana kuin marmorikuva, muutama kymmenen vuotta vanhentuneena, aivan kuin kaikki elämä olisi sammunut hänestä.

— Mikä sinua vaivaa? aikoi hän lausua, mutta sanat jäivät hänen kielelleen, ja hän katsella tuijotti vaan, sanaakaan saamatta, niin kummallisesti muuttunutta puolisoansa. Hänestä tuntui, kuin hän olisi katsellut hänen kalpeaa haamuansa, eikä itse rakasta Gerdaansa, joka tavallisesti lempeä hymy huulilla vastaanotti hänet tervetulleeksi kotiin. Aavistus tuon kolkon muutoksen syystä nousi hänen sydämeensä, ja kylmä väristys kävi hänen jäsenissään. Äänetönnä seisoivat Gerda ja hän hetken aikaa toisensa edessä. Jokainen elonmerkki oli kadonnut Leonardin kasvoista. Silmänsä tuijottivat kauhistuksella vaimoon. Hän tunsu, seisoessaan siinä, että hirvittävä, auttamaton mullistus hänen elämässään oli uhkaamassa.

— Mitä sinä ai'ot, Gerda? alkoi hän viimein soinnuttomalla äänellä.

Gerda vaikenä. Jokainen hänen jäsenensä oli jähmettynyt, hänen kielensä tuskasta lamautunut, kuin hän näki edessään miehen, jota hän oli niin suuresti rakastanut, jonka uskollisuuteen ja kuntoon hänessä oli ollut niin järkähtämätön luottamus, sen miehen, jonka omana puolisona hän oli ollut yli kahdentoista vuoden ajan, omain lastensa isän, kuin hän nyt näki hänet edessään katalana pettäjänä, hävyttömänä teeskentelijänä, joka niin tunnottomasti voi turmella nuoren naisen hengenrauhan ja ihmisarvon. Hurja taistelu raivosi tällä hetkellä Gerdan sielussa, taistelu kiihkeään rakkauden ja omantunnon, harhaantumattoman siveyden tunteen välillä, joka kirosi ja halveksi avioliitonrikkojaa ja kielsi vaimon enää kauemmin pitämästä häntä puolisonaan. Taistelu oli suoritettu, peräyttämätön tuomio langetettu. Jalompi tunne oli voittanut alhaisemman.

— Ei meillä ole enää mitään yhteyttä, kuului Gerdan kumea, mutta vakava ääni. Minä en ole enää sinun puolisisi, minä jätän sinun huoneesi.

Heti, kuin Leonard kuuli Gerdan äänen, murtui myöskin se lumous, mikä oli hänen kielensä pitänyt kahleissaan.

— Gerda! kävi hän sanoiksi. Oletko mieletön, kuin puhut jättäväsi minut? Ethän sinä tiedä, mitä sanot. Gerda, rakas ystävä! puhukaamme järjellisesti keskenämme.

Hän lähestyi askeleen ja ojensi innokkaasti rukoilevalla liikkeellä kätensä häneen.

— Puhukaamme järjellisesti! kertoi hän. Kuule minua, Gerda!

Hänen vaimonsa ei liikahtanut paikasta, ei liikahtanut jäsentäkän. Hänen kirkas katseensa oli vaan jäykkänä ja terävänä tuossa rikollisessa mieheessä.

— Minulla ei ole mitään kuultavaa sinulta, ei mitään muutakuin että sinä olet rikkonut uskollisuutesi minuun, häväissyt avioliittomme ja, ollen rakastavinasi minua, vietellyt viattoman tytön, oman palvelijattaresi. Onko tämä valhe vai tosi?

Leonard käänsi alas kalpeat kasvonsa. Vilaukselta kävi hänen päässänsä ajatus, mikä houkutteli häntä antamaan vaaralliseen leikkiin ja kieltämään rikoksensa, mutta sellaiseen julkeaan kavallukseen oli hän kuitenkin liian rehellinen.

— Se on totta, sanoi hän tukahtuneella äänellä, mutta minä sanon vielä kerran: puhukaamme asiasta ymmärtävien ihmisten tavalla. Kuule minua Gerda! oma Gerdani! Minun rakkauteni sinuun ei ole ollut teeskenneltyä. Yhtä vilpittömästi ja hartaasti kuin häpäpäivänämme olen rakastanut sinua aina tähän hetkeen. Sydämeni on kokonaan ja jakamatta ollut omasi. Älä pahoita mieltäsi, rakkaani! vertaamalla hetkistäkään itseäsi ja arvoa, joka minusta sinulla on, tähän tyttöön ja niihin suhteisiin, missä hän pahaksi onneksi on minuun ollut. Tällä yhteydellä ei ole mitään tekemistä minun rakkauteni ja uskollisuuteni kanssa sinuun.

Tämän älykkään ja samalla jalon puolustuksensa lausui Leonard melkein jonkinlaisella ystävällisesti moittivalla äänellä, jotenkin niinkuin lapselle selitetään erehdystä, johon hän on joutunut. Puhuessaan nojasi hän kämmenellään pöydän syrjään ja loi vaimoonsa kopean, rohkean katseen, joka tuntui vähän sopimattomalta tässä tilaisuudessa. Puolustuspuheensa lopetettuaan oli hän vakuutettu, että hänen oli onnistunut saada puolisonsa tajuamaan väärän ja lapsellisen käsityksensä aviollisesta uskollisuudesta.

Tällä luulolla ei kuitenkaan ollut perää. Gerda ei näyttänyt ollenkaan käsittäneeltä tahi vakuutetulta. Hän katsella tuijoitti päin vastoin hämmästyneenä miestänsä, aivan kuin ei hän olisi joko ymmärtänyt hänen sanojaan tahi olisi epäillyt, ett'ei hän ollut selvällä järjellä.

— Minä en ymmärrä sinua! sanoi hän vihdoin.

— Ah niin, rakas lapsi! lausui Leonard hilpeästi vastaan, ystävälliseen tapaansa. — Se ei minua ollenkaan kummastuta. Sinä ja kaikki sinun kaltaisesi kasvatte omassa viattomuudessanne ja haaveellisessa! elämäkäsityksessänne. Ja juuri tämä tietämättömyys asiain todellisesta, useinkaan ei ihanteitanne vastaavasta laidasta lisää nuoren naisen viehätysvoimaa enemmän kuin luuletkaan, meidän miesten silmissä, samalla kuin se on synnä siihen, että te usein meistä, miehistä, ja myöskin oman sukupuolenne jäsenistä, lausutte mitä ankarimpia tuomioita, aivan kuin sinä nyt olet tehnyt minulle. Tarkempi katsahdus maailman menoon ja ihmisloukkuuteen on kuitenkin sekä sinussa että muissa huojentava nämät päätelmät ja opettava teille, koska naisen on oikeus ryhtyä tuomitsemaan miehen elämää ja toimintaa ja koska siitä oikeaan aikaan lakkaaminen.

— Jatka! sanoi Gerda.

— Jatka! kertoi Leonard hämillään. Mitä pitäisi minun vielä sanoman? Minä luulen puhuneeni asian selvästi kyllä, ja toivon Gerdani samalla mielen ylevyydellä tuomitsevan tätä hairahdusta, josta nyt on puhe, kuin hän on tuominnut miehensä kaikki muutkin virheet. Anna minulle anteeksi, kallein puolisoni!

Hän ojensi Gerdalle kätensä.

Hurja viha, ylenkatse, leimahti hänen kalpeilla kasvoillaan.

— En suinkaan! kävi hän sanoiksi, ja hänen äänessään oli ankara, terävä sointu. Niin helposti ei ole vahinko korvattu. Nyt ei ole puhe mielivaltaisesta menettelemisestä vaimon ja hänen omaisuutensa kanssa, aivan kuin hän olisi vaan järjetön kotieläin, ei ole puhe hävitetyistä kodista, leivättömästä perheestä. Sellaiset virheet ovat lastenleikkiä, verraten siihen rikokseen, johon sinä olet tahriutunut, ja ne antaa anteeksi uskollinen rakkaus ilolla, kuin niitä vilpittömästi kadutaan. Mutta tähän on häväisty pyhyys, rikottu vala. Minun anteeksi antamiseni, jos minä sen sinulle lahjoittaisin, ei voisi sovittaa tätä Jumalan pyhäin lakien rikkomista. Sen siteen, jonka sinä olet rikki repinyt, täytyy pysyä murrettuna. Meidän täytyy erota.

Ensimmäisen kerran onnettomuuden ja köyhyyden kohtauksen jälkeen uhkasi Gerda Leonardia tällä rangaistuksella. Mutta nyt, kuin tämän menetystapa oli herättänyt hänen ylenkatseensa, näyttikin hän hänelle, mitä oli väliä hänen entisellä suurella hairauksellaan ja sillä törkeällä rikoksella, johon hän nyt oli tehnyt itsensä syyppäksi.

Leonard silmäili puolisoansa. Tämä rautainen vastaus, jonka hänen mukavat ja rikkiviisaat siveyden periaatteensa äkkiarvaamatta kohtasivat, herätti hänessä katkeraa tuskaa, mikä näkyi selvästi hänen katseessaan. Kuinka loppunee tämä taistelu? Kuinka torjua tuo uhkaava hävitys? Hän rakasti todellakin, huolimatta kevytmielisyydestään, vaimoonsa niin hartaasti, ett'ei hän voinut olla joutumatta mitä tulisimpaan tuskaan, ajatellessaan kadottavansa hänen rakkautensa, kadottavansa hänen itsensä, ja nyt kuin tämä vaara uhkasi häntä, tuntui hänestä, kuin Gerda ei koskaan olisi ollut hänelle niin kallis kuin

juuri nyt. Hän pyyhkäsi tärisevällä kädellään kosteaa otsaansa.

— Gerda! sanoi hän vapisevalla äänellä. Olkaamme järjelliset, älkäämme ajattelematta syöskö tulevaisuuttamme pirstaleiksi! Sinä kelpaat kuitenkin muuhun kuin uhriksi onnettomuuteen, jota ei sillä kuitenkaan voi tyhjäksi tehdä. Gerda! Se vika on sinussa ja kaikissa naisissa, ett'ette voi erottaa sydämen ja aistien tunteita toisistaan. Te tahdotte tietää vaan yhdenlaisesta rakkaudesta ja kaikkia ihmisluonnon taipumuksia ja myötätuntoisuuksia nimitätte te yhteisellä nimellä rakkaudeksi. Te ette tahdo käsittää, että mies sydämensä jaloimmilla voimilla voi rakastaa uskollisesti vaimoansa ja samalla leimahtaa huikentelemaan mielenvimmaan toisen naisen hempeydestä. Anna anteeksi, ystäväni, että minä käytän sanoja, jotka ehkä haavoittavat naisekasta hienotunteisuuttasi, mutta meidän täytyy kerran tulla selville tässä asiassa, ja sinä olet jo kyllin vanha, voidaksesi huomata eroituksen miehen ja naisen luonnon välillä ja siitä seuraavat erilaiset oikeudet ja velvollisuudet.

Katkera, pilkallinen hymy vetäytyi Gerdan kasvoille, kuin Leonard pyysi häneltä anteeksi sanoja, joita hänen oli pakko käyttää. Hän pelkäsi sanoillansa haavoittavansa hänen naisellista hienotunteisuuttansa, hän, joka ei kuitenkaan epäillyt häiritä hänen rauhaansa, eikä kuolettavaisesti haavoittaa hänen sydäntään mitä sopimattommalla teolla! Sellaisiin ristiriitaisuuksiin joutuu mies usein syypääksi, ja se tulee vaan siitä, että he ovat tottuneet pitämään naista kukkana ja orjana, mutta harvoin vapaana, tasa-arvoisena ihmisenä.

Leonard, jatkoi:

— Paljon, mikä on anteeksi annettava naisessa, on hyljättävä miehessä, ja päinvastoin. Naisen heikko ja puutteellinen rohkeus esimerkiksi, ei koskaan ole hänessä säälittävä vika, kuten miehessä, kuin taas tuo niinsanottu kevytmielisyys, joka ei miehessä te'e haittaa hänen ihmisarvollensa eikä hänen asemallensa yhteiskunnassa, sitävastoin on alentavaa ja anteeksiantamatonta naisessa. Jos me katsomme asiaa tältä ainoalta oikealta ja tosiperusteelliselta näkökannalta, niin täytyy meidän ehdottomasti lausua paljoa lievempi tuomio miehen hairahduksista, kuin minkä sinä äskettäin minulle langetit, vaikk'en minä suinkaan tahdo kieltää, ett'ei semmoinen erehdys olisi viaksi luettava. Vika se on todellakin, kuten kaikki muukin himojen valtaan antautuminen, mutta ei sentään läheskään niin paha vika, kuin se näyttää teistä, naisista! — Etkö voi käsittää, rakas vaimo, ett'en minä rikkonut sydämeni uskollisuutta sinuun, vaikka minut pahaksi onneksi harhaannuttivat ihmisluonnon intohimot, nähdessäni tämän tytön todellakin lumoavan kauneuden ja hänen luonnollisen suloutensa. — Minä pyydän vielä kerran anteeksi sinulta, jos sanani loukkaavat mieltäsi. Usko minua, julkeudesta minä en lausu sanojani näin peittelemättä, sillä sydämeni tuntee sanomattomia tuskia. — Ei! Mutta minä tahdon ja minun täytyy puhua suoraan, ja sen voimme puolisoina. Vilpittömästi olen tunnustanut ne tunteet, jotka minut ovat villinneet, eikä jo senkin pitäisi kehoittaa sinua lempeämmin tuomitsemaan minun vikaani. Ja muutenkin saan sinulle sanoa, ett'ei syy onnettomuuteen ole niin yksinomaan minunkaan juuri. Minä en olisi koskaan rohjennut ruveta viettelemään vialonta tyttöä, ja himoa häneen kentiesi ei olisi minussa herännyt, vaan tunteeni häntä kohtaan olisi jäänyt siksi, kuin se ensiksi oli, nim. hänen ihanuutensa, aivankuin taideteoksen ihmettelemiseksi, — mutta minun täytyy todellakin, niin kummalliselta kuin se kuuluukin, sanoa tätä tyttöä ennemmin minun viettelijäkseen, kuin päinvastoin. Jo ensi ajoista kuin hän oli meillä, kohteli hän minua sellaisella tavalla ja katseli minua välistä sellaisella katseella, joista, — sitä ette voi te, naiset käsittää, — ei kukaan mies, hän ei olle koskaan niin jyrkkä peri-aatteessaan, voi olla välinpitämätön, kuin se tulee niin kauniilta naiselta, kuin Katri on. Syy ei niinmuodoin ollut yksinomaan minun.

— Minkälaista miehen ylevämielisyyttä on ensin houkutella nuori tyttö-parka turmioon ja sitte panna rikos hänen syykseen.

— Yhtä usein on nainen miehen viettelijä, kuin päin vastoin.

— No niin, mutta ne ovatkin kokeneita, kevytmielisiä naisia, eikä nuoria, viattomia tyttöjä.

— Mitä sinä tiedät niistä asioista?

— Sen, mitä lukemattomat surulliset tapaukset, joita joka päivä saamme nähdä, ja mitä oma terve järkeni ovat minulle opettaneet.

Leonard astuskeli hitain askelin edestakaisin huoneessa.

— En koskaan, en koskaan olisi minä antanut tuohon hairahdukseen, en, ennen minä olisin ajanut tuon onnettoman naisen talostani, jos minä olisin tainnut aavistaa, jos minä olisin voinut ajatellakkaan näitä katkeria seurauksia ajattelemattomuudestani, sanoi hän enemmän itsekseen, kuin Gerdalle. Mutta minä en ajatellut — — — Niin, mutta eihän silloin ajatellakkaan, kuin himo on mielen anastanut. Ei, minun tarkoitukseni oli rehellisesti pitää huolta hänen tulevaisuudestaan ja hänen, — omasta lapsestani. Tämän velvollisuuden täyttää sellaisissa tapauksissa jokainen kunnon mies.

Ainoastaan heittiöt voivat jättää hätään ja kurjuuteen naisen, joka on antautunut heille.

Gerdan suu vetäytyi pilkalliseen hymyyn. Leonard seisattui hänen eteensä.

— Rakas vaimo! sanoi hän. Kuin minä nyt olen kunniallisesti tunnustanut kaikki sinulle, niin tuomitse minua maltilla ja rakkaudella, kuten jalon naisen, hyvän puolison, tulee ja sopii. Usko minua, kuin minä vielä kerran juhlallisesti vakuutan, että minun tunteillani tähän tyttöön ja suhteillani häneen ei ole mitään vaikutusta sydämeni rakkauteen ja uskollisuuteen sinua kohtaan. Älä alenna itseäsi asettumalla hetkeksikään hänen rinnalleen. Te kumpikaan ette voi toisiltanne ottaa, ette toisillenne antaa mitään.

— Olenhan kuitenkin nainen, niinkuin hänkin, muistutti Gerda. Ajatteles, jos Katarina, olisi ollut minun sijassani ja minä hänen. Silloinhan olisit sinä avioliitossa hänen kanssaan, ja minä olisin tuo arvoton palvelustyttö, sinun huonojen himojesi esine. Sinä näet, että se on vaan sattumus, ainoastaan se seikka, että tämä tyttö ja minä olemme syntyneet erilaisessa yhteiskunnallisessa asemassa, joka on tehnyt minut sinun lailliseksi vaimoksesi, "sydämesi" puolisoiksi, hänet halveksituksi rakastajaksesi.

— Ah, Gerda! Älä tuo esiin tuollaisia järjettömiä vertauksia! Niissä ei ole perää. Tässä tytössä ei ole sitä sielunelämää, sitä henkistä suloutta, että minä, vaikka hän olisi minun vertaiseni, ja minä naimaton mies, voisin hänelle osoittaa jalompaa rakkautta tahi yhdistää hänen elämänsä omaani. Sinä olet nainen niinkuin hänkin, sanot sinä. No niin, mutta se onkin ainoa yhtäläisyys teillä, sillä hän on aivan toisella nainen kuin sinä. Siinä on eroitus. Minussa ei ole häneen mitään jalompaa tunnetta, mitään sydämen taipumusta. Sydämeni kuuluu yksinomaan sinulle, niinkuin se ainakin on ollut ja on viimeiseen hengenvetoon saakka oleva. Hän ei ole minkään arvoinen ihmisenä. Minulle on myöskin sama, joko hänellä on hyvä tai huono luonne.

Hurja raivo säihkyi Gerdan sysimustista silmistä, jotka kiiluivat hänen aaveenkaltaisista, kalpeista kasvoistaan. Hän puri hampaitansa niin, että nirinä kuului ja pusersi kätensä niin kovasti nyrkkiin, että kynnet painuivat lihaan ja veri tirskuu ulos, vaikk'ei hän siitä mitään tuskaa tuntenut.

— Kurja! äännähti hän viimein. Ja kuitenkin liityit sinä tähän naiseen kuin puolisoon.

Leonard ällistyi ja tumma punahdus nousi hänen kasvoihinsa.

— Niin, aistien puoliso, ei sielun! vastasi hän korkealla äänellä ja ilkeän näköisenä. Hänen mielensä oli Gerdan solvaisevan vastauksen kautta joutunut raivoon. Hän mittaili lattiaa kiivain askelin. Oli aivan hiljaista, ainoastaan Leonardin raskas astunta kuului ja siitä seuraava lasi- ja porslini-astiain tärisevä helinä. Viimein seisattui hän Gerdan eteen. Kova mielenliikutus hehkui hänen kasvoissaan.

— Gerda! sanoi hän. Huolimatta siitä solvauksesta, kuin minulle tehnyt olet, nöyristyn sinun edessäsi enemmän kuin kukaan mies nöyristyisi naisen edessä, vaikka olisi rikkonutkin häntä vastaan, mutta juuri koska minä rakastan sinua niin hartaasti, sentähden tahdon edessäsi maahan painaa ylpeyteni. Nöyryydessäni saatat nähdä rakkauteni kukkulan. — Gerda! Kallis ystävä! Rakas puoliso! Minä olen pahoin rikkonut sinua vastaan. Minä ansaitseen vihasi, ylenkatseesi. Mutta salli sydämesi, naisen tunteesi puhua. Se kaunistaa sinua enemmän kuin kopea katkeruutesi. Anna minulle anteeksi! Tämä onneton tapaus, tämä raju myrsky, joka on meitä koetellut, liittäköön meidät vaan lujemmin toisiimme uskossa ja rakkaudessa. Älä hylkää katuvaa! Gerda! minä en voi elää sinutta.

Ankaran, todellakin vilpittömän tunteensa vallassa vaipui Leonard puolisonsa jalkoihin ja syleili rukoillen hänen polviaan.

Tämä katseli muutaman hetken ääneti häneen. Sydämessään näytti tapahtuvan koko hänen elämänsä koskeva päätös hänen itsetuntonsa ja rakkauden välillä. Hän kumartui, irroitti Leonardin kädet polvistaan ja nosti hänet ylös. — Leonard! sanoi hän. Vastaa minulle: miten olisit sinä menetellyt minua kohtaan, jos suhteemme olisi päinvastainen, jos minä olisin rikkonut niinkuin sinä?

— Haa, Gerda! Kuinka taidat tehdä tuollaista kauheaa kysymystä? Jos sinä olisit ollut minulle uskoton! Haa! Minä olisin sinut ajanut huonestani. Minä en olisi enää koskaan tahtonut nähdä kasvojasi. Minä olisin tahtonut tappa sinut.

— Ja kuitenkin pyydät sinä anteeksi minulta rikollisuuttasi?

— Ah, sehän on aivan toista. Eihän voi olla mitään yhtäläisyyttä näissä seikoissa. Sinä olet nainen. Uskotonta naista ei voi kärsiä. Hän on pettänyt puolisonsa uskollisuuden, häväissyt kodin pyhyyden, pannut poistamattoman häpeäpilkun miehensä kunniaan, perheensä maineesen ja menettänyt oikeuden katsoa lapsiansa silmiin.

— No, entäs uskoton mies?

— Hänen laitansa on toinen, sanon minä. Sehän on vallan luonnollista; ja ethän sinä voine olla niin

lapsellisen taitamaton, ett'et voi käsittää, mitä eroitusta on näillä asioilla.

Leonard puhui innollisesti vakuutuksella ja näytti siltä, kuin olisi hänestä ollut erittäin ihmeellistä, ett'ei hänen vaimonsa ymmärtänyt niin yksinkertaisia ja itseselviä asioita.

— Miehen ja vaimon laitahan, jatkoi hän, — minun täytyy vielä kerran sanoa se, — on aivan toinen tässä tapauksessa, niinkuin monessa muussakin. Niin on ollut maailman alusta, ja sinä se pysyy kaikkina aikoina, sillä se perustuu siveelliseen välttämättömyyteen, luonnon lakeihin. Miehellä on toiset intohimot kuin naisella, voimakkaammat, aistillisemmat, pintapuolisemmat tahi eläimellisemmät, jos niin saan sanoa minua väärin ymmärtämättä. Hän voi himojen raivossa rikkoa siveydellisyyden säännöt, vieläpä näennäisesti uskollisuudenkin, kuitenkin sentähden pettämättä sydämensä luottamusta tahi hämmentämättä sielunsa puhtautta tahi menettämättä kunniaansa. Hän voi säilyttää sydämensä jumalattaren solvaisemattomassa pyhydessä, vaikka hän jonkun kerran pyörähtelisikin luonnotarten ja sulottarien hurjassa leikissä. Sentähden juuri ei hän alennu, kuten nainen, himojen harhoista; juuri sentähden säilyttää hän, ja syystä kyllä, arvonsa yhteiskunnassa solvaisemattomana, huolimatta vioista, joihin himo on hänet niellyt; hän pysyy kunniallisena miehenä, huolimatta huikentelevaisuudestaan. Ja juuri tämä kaksoisluonto, tämä ihmeellinen tunteen rikkaus, — solvaisemattoman, pyhän, sydämen rauhoitetussa temppelissä palavan tunteen rikkaus, — ja himojen lumous, — se juuri tekee miehen suuremmaksi, korkeammaksi kuin naisen, ja se on antanut hänelle vallan maan päällä. Naisen laita on toinen. Hän voi rakastaa vaan yhdellä tavalla. Kuin hän joutuu intojensa valtaan, niin ihastuu hänen koko olentonsa ruumiineen, sieluineen, usein vähäpätöisimpäänkin seikkaan. Hän ei voi säilyttää koskemattomaa pyhää loukkoa sydämessään korkeamman tunteen varalta. Ei, hän luovuttaa sille, jolle hän antaa ruumiillisensa olentonsa, myöskin sydämensä kokonaan. Sentähden, kuin hän rikoo siveyden ja uskollisuuden lakeja vastaan, kohtaa häntä, ja syystä kyllä, koko häpeä ja rangaistus rikoksesta. Mikä miehelle on vaan anteeksi annettava hairaus, se on luettava naiselle rikokseksi. Se on oikea, muuttamaton siveydenlaki. Nyt olen minä vastannut sinulle, ja jos sinä kysyt koko maailman siveellistä vakuutusta, vaikkapa sen ankarimmilta viisaudenopettajilta heidän ajatustaan tästä asiasta, niin heidän loppupäätöksensä on yhtäpitävä vastaukseni kanssa.

— Minä en ole, huomautti Gerda, ainoastaan ihmetellen, vaan myöskin kummastellen kuunnellut, kuinka älykkäästi, kuinka viekkaasti tuumitellen puolustit rikostasi. Se oli raa'an voiman, miesten itsekkäisyyden keksimää ja vaan halujen hillitsemättömän vallan eduksi ja naisen terveen päätösvoiman sekaannuttamiseksi. Mutta sinä olet paljon erehtynyt, jos sinä olet odottanut minun olevan tuollaisia kurjia heikkotahtoisia, yksinkertaisia naisia, jotka alamaisella kunnioituksella taipuvat herrojensa mukavain lakimääräysten mukaan. Ei! Järkähtämättömän, jumalallisen siveyden käskyissä ei ole mitään ehtoja eikä poikkeusmääritelmiä niin toista kuin toistakaan sukupuolta varten. Kuudes käsky on lausuttu samalla järkähtämättömällä ankaruudella sekä miehelle että naiselle. Ja eikö naisen orjuuden historia selvään näytä, kuinka mies pääsee rankaisematta rikoksista, joista nainen puoleltaan joutuu kovaan edesvastaukseen; se osoittaa kuinka mies pidetään vapaana, kuin sitä vastoin koko rikoksen kuorma sälytetään heikon naisen hartioille. Mutta minun elämäkertani ei ole kuuluva tuohon historiaan, minun nimeäni ei piirretä niitten lukemattomien vaimo-raukkain joukkoon, jotka ovat alentaneet ihmisarvonsa ja luontonsa pyhyden, niinkuin orja itämaisen herran haaremissa, häväistyssä, rikotussa avioliitossa, jakeakseen puolionsa rakkauden ja omistusoikeuden häneen, toisten orjain kanssa, jotka kuitenkin ovat yhtä kalliit omistajalleen kuin hänkin. Meidän täytyy erota.

— Gerda!

Epätoivo näytti vallanneen kokonaan Leonardin.

— Jos sinä olisit, alkoi Gerda uudestaan ja lempeämpi katse keskeytti sen jäykän katkeruuden, mikä peitti hänen kalpeat piirteensä, — jos sinä olisit silloin, kuin minä kysyin sinulta, mitenkä olisit tehnyt minulle, jos minä olisin ollut rikollinen, jos sinä silloin olisit vastannut minulle, että sinä olisit antanut minulle anteeksi ja jälleen ottanut minut puolisoiksesi, niin silloin olisin uskonut sanasi vilpittömyyden; minä olisin lukenut niiden totuuden katseestasi, — ja minä olisin antanut sinulle anteeksi. Mutta kuin sinä selitit, että sinä ylenkatseella olisit hyljännyt minut, jos minä olisin tehnyt sen rikoksen, minkä sinä pidät itsesi oikeutettuna saamaan minulta anteeksi, kuin sinä julkisesti olet ilmaissut minulle koko huonon, itsekkään käsityksesi elämän pyhimmistä velvollisuuksista ja olet osoittanut minulle, että minä, huolimatta kaikista kauniista sanoistasi, joita lausuit arvostani, en ole sinun vertaisesi, vaan ainoastaan orja, niinkuin muutkin naiset, niin, siksi on meidän liittomme rikottu, minä en voi enää kauempaa alentua olemaan sinun puolisonasi. Meidän täytyy erota.

— Gerda! Älä lausu tuota kauheaa sanaa! — Anna minulle anteeksi! Unohda kaikki, mitä minä tuskissani olen puhunut. Älä minua hylkää! Minä en voi elää ilman sinua. Minä joudun hukkaan, jos sinä jätät minut, sinä, joka olet parempi puoli minussa!

— Sinähän olet juuri äskettäin selittänyt, että miehellä on korkeampi luonne, korkeampi arvo, kuin naisella. Kuinka voin minä, nainen, sitte olla parempi puoli sinussa?

— Sinä olet julma, Gerda. Armahda minua! Minä tunnustan vikani sinulle. Minä olen menetellyt kurjasti, kelvottomasti. Sinulla on oikeus syöstä minut luotasi, mutta älä tee sitä. Armahda minua!

— Sinä heikko mies! Hetkinen sitten puolustit sinä niin pöyhkeästi vikaasi ja miehuullista ylevyyttäsi, mutta kuin sinä näet järkähtämättömän vakuutukseni ja päätökseni, jonka sinä luulit kumoavasi muutamilla miehekkäällä, viisailla lauseparsillasi, kuin sinun täytyy pelätä kadottavasi minut, jota sinä kuitenkin rakastat, vaikk'ei rakkauteni eikä keskinäinen onnemme olleet sinulle kylliksi, niin silloin lankeat sinä nöyrästi jalkoihini, luovut kaikeista kopeista väitteistäsi ja kerjääät minulta anteeksi antoa. Ei, Leonard! Elämä, avioliitto, ei ole mitään leikkiä, vaan pyhää todentekoa. En minä etkä sinä ole leikkikaluja, joita vaihtelevain tunteittemme kuohut voi heitellä sinne tänne. Minä pidän sinut suuremmassa arvossa, jos sinä lujasti pysyt vääriässä mielipiteissäsi, kuin jos sinä kehnona pelkurina niistä luopuisitkin, mutta taas heti, kuin pelon hetki on ohitse, omistaisit ne jälleen. Ja mitä arvoa voisit sinä minuun panna, jos minä toisella hetkellä lausun lujan päätökseni ja toisella taas olen valmis kumoamaan sen? Ei mikään puhdas ja jalo, vaan ihmiselle arvoton, lihallinen rakkaus, vaadi siveellisen vakuutuksemme, ihmisarvomme uhraamista. Ei, Leonard! — Runsas kyynelvirta puhkesi Gerdan silmistä. — Koska minun rakkauteni sinua kohtaan, jatkoi hän, niinä tuskan hetkinä, joita minä olen kärsinyt tänä iltana, ei ole voinut peruuttaa päätöstäni, niin ei sinun epätoivosi, sinun rukouksesikaan voi sitä tehdä. Meidän täytyy erota.

Leonard oli kovin liikutettu. Hän kätki kasvonsa käsiinsä ja vaipui tuolille. Gerda istui, kuulumattomista nyhkytyksistä vavahdellen, tuolilla, toisella puolen pöytää. Kolkkoa olisi ollut katsella, kuinka puoliset, tuskan rauentamina, istuivat ääneti hämärässä huoneessa, myöhäisenä yön hetkenä, keskellänsä olevan lampun heikossa valossa, nämät puoliset, jotka vielä olivat nuoret ja joilla oli kaikki, mikä vaan voi lisätä elämän rikkautta ja suloutta, heillä oli tietoja ja lahjoja, turvattu toimeentulo, rakastettavat lapset, — nämät puoliset, jotka jo monta vuotta olivat yhdessä eläneet, kestäneet raskaat koetukset, surut ja ilot yhdessä jakaneet, he nyt tuossa istuivat moniahta tuntinen sitte niin rauhallisessa, mutta nyt autiossa kodissa, masentavan onnettomuuden uhreina, onnettomuuden, joka ei ollut ansaitsematon, vaan toisen puolison julkean kevytmielisyyden tuottama. Kauan aikaa kesti syvä hiljaisuus. Lopuksi nosti Leonard päänsä. Hänen kalpeat kasvonsa osoittivat epätoivoista päätöstä.

— Mutta jos minä aviomiehen oikeudellani kiellän sinun jättämästä minut? sanoi hän.

— Niin en minä tottelisi sellaista kieltoa, lausui Gerda, sävyisästi vastaan. Koska sinä olet rikkonut avioliittomme, niin ei ole mitään ulkonaisia kahleita, jotka voivat sitoa minut sinuun.

— Mutta jos minä julkisen kuulutuksen kautta kutsuisin sinut takaisin?

— Ja minä en tottelisi kutsumusta, niin tulisi eromme myöskin kansakunnallisen lain puolesta vahvistetuksi.

Hetkinen äänettömyyttä seurasi.

— Ja sinä, sanoi vihdoin Leonard lempeällä äänellä, joka aina olet ollut niin hellä ja esimerkiksi kelpaava äiti, sinäkö voisit jättää lapsesi?

— Jättää lapseni! En koskaan! He seuraavat mukani.

— Lapsia et sinä saa temmata minulta. Siinä saa laki päättää välimme.

— Hyvä! Vetoa vaan tuomioistuimeen. Laki on tuomitseva minun edukseni. En minä, vaan sinä olet rikkonut avioliittomme ja menettänyt isänvelvollisuutesi.

Taas muutaman minuutin äänettömyys. Leonard kohotti äkkiä päänsä.

— Missä on todistajat, jotka ovat kuulleet minun tunnustavan erehdykseni? kävi hän sanoiksi ivallisen rohkeasti. Tyttöä tuolla — hän teki halveksivaisen liikkeen sinne sivulle, missä keittiö oli, — ei tarvitse kenenkään uskoa. Hän voi valehdella.

Gerda ei vastannut mitään, mutta hänen tuskallinen, terävä katseensa saattoi Leonardin painamaan häpeissään päänsä alas.

— Lapset päättäkööt itse, kummanka luokse he tahtovat jäädä, lausui hän taas jonkun ajan kuluttua.

— Niin, lapset langettakoot itse tuomiansa, kuiskasi Gerda.

Hän nousi ylös.

— Mihin sinä menet? kysyi Leonard luoden häneen jäykän katseen, joka viilsi Gerdaa sydäntä.

Hänestä tuntui, kuin puolisonsa olisi pelännyt hänen heti tällä hetkellä tahtovan hänet jättää, ja hän itse näytti Gerdasta avuttomalta lapselta, kun se näkee rakkaimman ystävänsä valmiina jättämään hänet ja pelästyneellä kysymyksellään koittaa pidättää häntä. Hänen täytyi tällä hetkellä ponnistaa kaikki sielunkykynsä voidakseen olla heittäytymättä miehensä syliin ja ollakseen sanomatta: minä jään luoksesi! — Mutta hänen täytyi voittaa sydämensä. Hän ei saanut panna alttiiksi ihmisarvoansa, ei saanut vilpistellä siveellisessä vakuutuksessaan, puolisonsa ja omassa kunnianssa, jonka pelastukseksi hän oli kestänyt niin epätoivoisen taistelun, ja hän tunsu, että jos hän olisi heikko tällä hetkellä, niin menisi tuo kalliisti ostettu voitto ainiaaksi hukkaan, sillä jos hän nyt kääntyisi puolisonsa puoleen, niin ei hän voisi enää koskaan säilyttää arvoansa miehensä silmissä.

— Minä menen herättämään lapsia, sanoi hän.

— Miksi häiritä heitä yösydännä?

— Katsos! Juuri nyt täytyy minun kuulla heidän päätöksensä. Minä en voi elää tuntiakaan tietämättömyydessä siitä, ja varmuuttahan sinäkin haluat.

Hän meni huoneesta ja palasi hetkisen kuluttua, lapset mukanaan, jotka kiuruissa puettuina, kysyvillä, pelästyneillä silmillään katsella tirruttivat vanhempiin, jotka kalpeina ja vapisten seisovat heidän edessään.

— Mitä tämä on, isä? kysyi vanhin poika, melkein kahdentoista vuotinen Leo. Onko jokin onnettomuus tapahtunut?

Leonard käänsi päänsä pois päin.

— Kysy äidiltä, huo'ahhti hän.

Poika käänsi kysyvän katseensa äitiinsä, ja kaksi nuorinta lasta liittyivät lujasti hänen helmaansa.

— On sillä tapaa, sanoi Gerda, puhuen vaivaloisesti, että isä ja minä olemme sopineet, että minä matkustan pois.

— Koska sinä tulet takaisin? kysyi kymmenvuotias Hildur hätäisesti.

— En koskaan.

Kolmiääninen sydäntäsärkevä huuto pääsi lasten rinnasta. Kovasti valittaen pitivät he äidistä lujasti kiini.

Leonard katsella tuijotti tätä ryhmää.

— Tahdotteko jäädä, minun luokseni vai mennä pois äitinne kanssa? kysäsi hän. Te saatte itse sanoa, niinkuin tahdotte.

Nyt oli päättävä hetki käsillä.

— Onko se totta, isä? kysyi Leo.

— On!

Tuo ymmärtäväinen poika tunsu, että tämä hetki oli äärettömän tärkeä vanhemmille, tunsu aistimaisesti, että äiti oli voimakkaampi taistelussa, jota tässä käytiin, tunsu, että hän omasta päätöksestään ja vastoin isänsä tahtoa meni pois, jättäen tämän suureen tuskaan. Lapsi ei epäillyt hetkistäkään, ett'ei äiti olisi ollut oikeassa siinä, mitä teki, vaikka hän ei voinut aavistaa syytä siihen, mutta hänen sydämessään tuntui mitä syvin sääli isää kohtaan, ja vaikka poika rajattomalla rakkaudella oli äitiin liittynyt, olisi mieluisammin mennyt hänen kanssansa, jos hän olisi seurannut itsekkäistä haluansa, niin voitti hän nyt kuitenkin sankarimieliin itsensä, kuivasi silmänsä ja meni päättävällä ryhdillä isän luo, sulki käsiinsä hänen käsivartensa ja sanoi:

— Minä jään sinun luoksesi, isä, jos minä saan?

Leonard painoi liikutuksella pojan rintaansa vasten ja peitti hänen päänsä suuteloihinsa ja kostutti sitä kyynelillään.

Molemmat nuoremmat lapset liittyivät yhä lujemmin äitiin, ikäänkuin olisivat peljänneet, että heidät pakoitetaan eroamaan hänestä ja jäämään isän luokse niinkuin velikin.

Suuret kyynelet vuotivat hiljaa pitkin Gerdan poskia, kuin hän katseli isää ja poikaa. Hänen ensinsyntyneensä, se lapsi, joka aina oli ollut isän rakkain, hylkäsi äitinsä ja meni isän luo, mutta terävä

äidinsilmä luki lapsen sielusta, näki sen uhrin, minkä tämä isälle kantoi, ja hänen sydämensä oli pakahtua. Häntä viettelytti taas kovasti luopua päätöksestään ja lapsineen jäädä puolisonsa luokse. Mutta hän tunsi, että hänen heikkoutensa olisi vahingoksi yhtä paljon tälle, kuin hänelle itselleenkin; tunsi silloin kadottavansa kaiken voiman hänen sydämensä ja ajatustapansa jalostuttamiseksi, jos hän nyt tukahuttaisi paremman tunteen itsessään; tunsi, ettei hän kauempaa voisi olla esikuvana lapsilleen, jos hän olisi heikompi kuin he, ja hän voitti vielä kerran itsensä, puristi nuorimmat lapset itseensä ja kysyi heiltä:

— Ja te, jättekö te isän tykö, vai tuletteko minun kanssani?

— Minä olen sinun tykönäsi, äiti! kuiskasi Hildur.

— Minä tahdon olla äidin kanssa, sanoi kolmevuotias Naimi.

Arpa oli langetettu. Lapset olivat tehneet vaalinsa.

Vielä tänä yönä kirjoitti Gerda vanhemmilleen, ilmoittaen heille tapauksen, joka oli kohdannut häntä, ja päätöksensä, mihin hän oli ryhtynyt, ja seuraavana päivänä alotti hän valmistaa lähtöä kodista. Kalpea ja harvasanainen hän oli, mutta rauhallinen ja lempeä. Aikasin tämän päivän aamulla kutsui hän Katarinan luoksensa. Kalpeana ja arkana seisoi onneton tyttö hänen edessään, odottaen vakavalta emännältänsä ankaraa käskyä korjaamaan itsensä siitä perheestä, jonka hän oli häväissyt suurella synnillään.

— Katarina! sanoi Gerda. Minä matkustan nyt pois enkä enää palaa tänne. Sinä saat seurata minua ja pysyä luonani. Minä olen suojeleva sinua ja sinun lastasi, aivan kuin se olisi omani.

Tyttö jäi katselemaan, hämmästyksissään Gerdaa eikä luullut oikein ymmärtäneensä hänen sanojaan. Hänen hyvä emäntänsä, jonka hän oli niin julmasti pettänyt ja jonka onni, sen käsitti hän nyt, oli juuri hänen kevytmielisyytensä kautta hävitetty, hän ei hyljännyt rikoksellista naista, uskotonta palvelijaa, vaan hän lausui hänelle lempeitä sanoja ja ilmoitti hänelle sen ihmeellisen sanoman, että hän tahtoi pitää hänet luonansa ja suoda hänelle turvaansa. Katarina ei voinut sanaakaan vastaukseksi saada. Hän tuijotti vaan Gerdaan, niinkuin hän olisi katsellut lohduttavaa taivaan ilmiötä.

— Niin, se on kuten sanoin, jatkoi tämä. Etkö sinä tahdo seurata minua?

Tyttö syöksyi ääneensä itkien hänen jalkoihinsa. Gerda nosti hänet ylös, pyyhkäisi lempeästi hyväillen hänen kaunista otsaansa ja sanoi:

— Lapsi raukka! Rauhoitu nyt ja laita kapineesi kuntoon. Me lähdemme pian. Sitten, kun olemme tulleet uuteen kotiimme, saamme rauhassa keskustella tulevaisuudestamme, ja silloin saat vilpittömästi uskoa minulle kaikki, mikä sydäntäsi rasittaa.

Kenellekään tutulle päätöstänsä ilmaisematta vietti Gerda kotonaan ne päivät, jotka olivat välttämättömät matkavalmistuksiin. Leonard näytti hyvin alakuloiselta, mutta osoitti kuitenkin miehuullista levollisuutta, eikä enää sanallakaan koettanut häiritä hänen aikomustaan.

Puolisot kohtasivat toisensa aterian aikoina ja viettivätkin jonkun hetken silloin keskenään neuvottelemassa, miten järjestäisivät sekä oman että lastensa tilan. Mitään vihollisuutta ei ollut heidän välillään. He olivat kumpainenkin paljastaneet toisilleen sydämensä salaisuudet juurta myöten, ja voivat nyt niin muodoin katsoa rehellisin katsein toistansa silmiin.

Ennenkuin Gerda ennätti jättää kotinsa, tuli kirje hänen vanhemmiltaan. Isän kirje osoitti tuskaa ja hämmästyttä ja sisälsi varovaisia vihjauksia, että Gerda ehkä oli ollut liian ankara puolisoansa kohtaan, ja eiköhän olisi paremmin sen anteeksi antavan lempeyden mukaista, jota miehellä on oikeus odottaa jalolta naiselta ja enemmän onnea tuottavampaa unhoittaa hänen vikansa ja pysyä hänen luonaan. Mutta äiti, joka aina paremmin kuin isä oli ymmärtänyt tyttärensä hengen ja mielialan, kirjoitti hänelle kirjeen, joka tosin oli täynnä tuskaa, paljon sydämellisempää kuin isän, tuskaa, jossa piili salavivhkaista nuhdetta, — mutta siinä näkyi kuitenkin joka rivillä hänen harras suostumuksensa tyttärensä päätökseen. Äidin sydän oli kaikessa alakuloisuudessaanko täynnä ylpeilevää iloa lapsensa jalosta, siveellisestä voimasta.

Viisi päivää siitä, kuin Gerdan ja hänen miehensä väli oli murtunut, seurasi Leonard, itkevä poikansa mukana, poismenevää puolisoa rautatien asemalle. Gerda ja hän puristivat toisensa kättä, vaihtoivat jäähyväis-suutelon, Leonard syleili tyttäriään, äiti sulki pienokaisen sydämelleen; juna vei hänet pois ja jällelle jäänyt puoliso palasi surun murtamana, itkevää poikaansa taluttaen, autioon kotiin. Ja poiskiitävässä vaunussa vaipui Gerda lastensa viereen, ihan masennuksissa, mutta tieto siitä, että hän oli pelastanut luontonsa pyhyden perikadosta ja ankarasti tuomitsemalla puolisonsa rikoksen, valmistanut hänelle mahdollisuuden siveelliseen uudestasytymiseen, se tieto antoi hänelle voimaa,

kestää niitä tuskia kuin ero hänelle tuotti.

Vähän sen jälkeen kuin perhe oli asettunut pääkaupunkiin, oli Gerda vakuuttanut henkensä, pitääkseen siten huolta jälkeenjäävistä omaisistaan, jos kuolema sattuisi kohtaamaan häntä. Vuotuisia suorituksiansa ei hän jättänyt miehensä kassan nojaan, vaan hankki niihin varat omalla työllään. Sittenkin, kuin perheen raha-asiat olivat joutuneet paremmalle kannalle, ja vaikka lasten hoito ja talonaskareitten huoli sekä rakkaat, milloinkaan unhottamattomat opinnot, kylläkin tarkasti veivät hänen aikansa, niin hankki hän kuitenkin yhä edelleen vähäisen tulon omaan taskuunsa, sillä hänen itsenäinen mielensä ei tahtonut yksinomaan olla miehensä kassan turvissa, eikä tehdä selvää hänelle vähäpätöisimmästäkin menosta. Suuren osan pikkutulojaan käytti hän vanhempiensa avuksi heidän ahtaassa tilassaan, vaikka nämät ensi alussa lujasti sitä vastustivat, mutta kuitenkin eivät voineet he kauemmin kieltää tuota rakkaan lapsen hellää itsepintaisuutta. Nyt kuin Gerda jätti kodin ja suorastaan hylkäsi Leonardin tarjoaman avun, hänen ja lasten toimeentuloksi, olisi hänen tilansa ollut sangen avuton, jollei hänen olisi onnistunut hengenvakuutustaan panttaamalla saada lainaa erään perheystävän välityksellä, jolle hän antoi selkoa niin paljon asemastaan ja aikomuksestaan kuin välttämätöntä oli tarkoituksen saavuttamiseksi. Holhonalainen kuten vaimo on, täytyi hänen, koska hän laillisesti oli miehensä puoliso, asian päättämiseksi hankkia hänen suostumuksensa, jonka tämä antoi, vaikka vastentahtoisesti.

Gerda lähti Ruotsiin ja asettui Upsalaan asumaan, jossa hän hankki itselleen sievän kodin; siinä Katarinakin, hänen onnensa turmelija, sai rauhallisen turvapaikan ja jalon hoidon, sekä henkisessä että ruumiillisessa suhteessa. Nyt täytti Gerda rakkaan nuoruuden toiveensa, rupesi oppilaaksi yliopistoon, ja innokkaana tieteilijänä etsi ja löysikin hän terveellisen virvoituksen raastetulle sydämelleen. Vaikka hänet jo oli jättänyt varsinainen nuoruuden ikä ja kukoistus, niin tyydytti hän nuoruuden innolla janoaan tietojen lähteestä; hän herätti opettajissaan ja muussakin ympäristössään suurinta mieltymystä, varsinkin kuin hänen kalpeista kasvoistaan ja kirkkaista, surkumielisistä silmistään voitiin lukea hänen surullisen kohtalonsa vaiheet. Kuluneen elämänsä vaiheita ei Gerda ilmaissut kenellekään uuden kotiseutunsa asukkaalle, mutta ihmiset saivat kuitenkin huhujen kautta naapurimaasta epävakaisia tietoja hänen kohtalostaan ja, kuten tavallista, ihmisten uteliaisuutta ärsytti vielä enemmän Gerdan äänettömyys, niin että oltiin valmiit kuulemaan ja uskomaan mitä kummallisimpia juttuja hänestä. Tämä huoletti kuitenkin hyvin vähän Gerdaa, jos hänellä siitä edes oli aavistustakaan, hän kävi vaan tyyntä rataansa eteenpäin. Kaksi lukukautta luettuansa suoritti hän hyvillä arvosanoilla kasvatustieteen kandidaatintutkinnon ja sai erittäin edullisen opettajapaikan Ruotsin pääkaupungin etevimmässä tyttökoulussa. Hän muutti niinmuodoin Tukholmaan, ja oli mielestään niin onnellisessa asemassa, että hän kirjoitti vanhemmilleen voivansa tarjota heille turvatun toimeentulon, heidän vanhoiksi päivikseen, joka heille olisikin ollut hyvään tarpeeseen, vaikka he kieltäytyivät aluksi ottamasta vastaan hänen tarjoustaan; mutta Gerdan itsepintaisuus ja hänen vakuutuksensa, että he läsnäolollaan tekisivät hänen elämänsä paljoa hupaisemmaksi, voittivat viimein vanhuksien vastustuksen. He myivät vähäisen talous-kalustonsa, ja suunnittivat matkansa tuonne ystävälliselle rannalle, johon vanhuuden koti tyttären katon alla viittasi elämän vaikeista väsyneitä vanhuksia tulemaan. Se aika oli vihdoin koittanut, jolloin vääryyttä kärsinyt tytär, jonka hänen isänsä sokeassa luottamuksessaan kevytmieliseen poikaan, oli perinnöttömäksi tehnyt, voi vanhemmilleen tarjota turvapaikan omin voiminsa rakentaman katon alla. Nämät ajatukset täyttivät vanhuksien sydämen matkalla uuteen kotiin, ja syvää, sielun sisintä kaivelevaa nöyryydyksen tunnetta sai isä-vanhus kokea, tuntiessaan hartaiaksi tervetuliaisiksi sulkeutuvansa hänen syliinsä.

Äkkinäinen, aivan aavistamaton, mullistus Gerdan kodissa ja hänen poismatkustuksensa herättivät, kuten on ymmärrettäväkin, suurta hämmästyä hänen entisessä kotiseudussa. Se oli pitkän pituiset ajat ainoana keskusteluaineena, ja siitä kuului arveluja selityksiä, toinen toistaan kummallisempia, niinkuin sellaisissa tapauksissa on tavallista. Nämät puoliset, jotka monta vuotta olivat olleet yhdessä ja kaikkien mielestä olivat olleet jalon avioparin mallikuva, he nyt erosivat äkkiä, oikeinpa hätäilemällä, kenenkään koskaan kuulematta sanaakaan, ei edes pienintä vihjaustakaan oikeasta syystä sellaiseen eroon. Tuo hieno, korkeasti sivistynyt, nuhteeton vaimo hylkäsi äkkiä kotinsa ja puolionsa, sen puolison, jolle hän tämän tuottamina onnettomuuden päivinä itsensäkieltävällä miehuudella oli pysynyt uskollisena, hylkäsi hänet juuri nyt, kuin heidän oli onnistunut jälleen saada kotinsa kuntoon, ja heidän aineellinen tilansa tuli päivä päivältä yhä turvallisemmaksi ja toivehikkaammaksi. Mikähän salaisuus oli tähän kummalliseen tapaukseen kätkeyty? Yleinen sääli tuli tuon ilmeisesti sortuneen, hyljätyn puolison osaksi, jonka suljetuilta huuilta ei koskaan sanaakaan päässyt arvoituksen selitykseksi; hän vetäytyi vaan lukuisain ystävänsä ja tuttaviansa seurasta, kieltäytyi antamasta apuansa siihen historialliseen teokseen, jota hän mainitsi tuona kovaonnisenä iltana, sulkeutui poikineen yksinäiseen kotiinsa, ja jonkun ajan kuluttua näkyi vaan rappiainen varjokuva äskettäin niin eloisasta miehestä. Ihmisten innostus meni tässä salaperäisessä asiassa niin pitkälle, että koetettiin tutkia sitä pikkupojalta, joka oli isän ainoana seurana, mutta poika, joka ei aavistanutkaan syytä äidin poismenoon, mutta hyvin ymmärsi, että suuren, surullisen syyn siihen täytyi olla, ei voinut, taikka ei tahtonut antaa uteleville mitään selkoa. Hän naurahti vaan surkumielin ja vastasi, että hänen oli hyvin

ikävä äiteä, mutta hän kyllä vielä saisi tavata hänet. Sellaista tapausta ei luonnollisesti voitu jättää rauhaan, ennenkuin oli niinpaljon kuin mahdollista sitä tutkisteltu ja arvaeltu. Sellaista makupalaa ei ole joka päivä pureskeltavana. Muutamat olivat varmuudella tietävinään, että Ivarssonin herrasväki ei ollutkaan niin onnellinen, kuin luultiin, sillä mies oli ollut oikea tyranni vaimolleen. Kukahan olisi voinut ajatella mitään sellaista hänen iloisesta, sydämellisestä olennostaan! Mutta niin kuitenkin oli. Toiset huhut kuiskasivat Leonardin aviollisesta uskottomuudesta ja panivat kauniin palvelustytön jonkinlaiseen yhteyteen hänen rikoksensa kanssa. Mutta Gerdahan oli ottanut tytön mukaansa. Tätä hän ei luonnollisesti olisi tehnyt, jos tämä olisi ollut syyllinen. Sehän oli selvää! Tämä huhu siis näytti heti perättömyytensä ja sammui jo alkuunsa. Kerran saatiin kuulla, mutta kovalla vaitiolon ehdolla, sekin surullinen salaisuus, että rouva Ivarsson, "joka aina lie ollut vähän kummallinen," äkkiä olisi tullut mielenvikaan ja että hänen matkansa tarkoituksena on saada oleskella jonkun aikaa jossakussa Ruotsin hulluinhoito-laitoksessa. Sentähden oli kaikki käynyt niin hiljaisuudessa, sentähden ei hän käynyt missään hyvästijättämässä ja sentähden lähetettiin palvelustyttökin hoitamaan häntä matkalla. Mutta lapset? Miksi ne olivat mukana? Vai ehkä sairaan päähän oli pistänyt tahtoa pitää ne luonansa, ja hänen annettiin seurata tahtoansa, ett'ei enempää hänen mieltänsä häirittäisi. Maisteri Ivarsson raukka, niin kyllä! Sitä herttaista miestä! Oliko ihme, jos hän näyttikin sortuneelta ja vetäytyi yksinäisyyteen surussaan? Mutta myöskin tiettiin kertoa, että Gerda tervejärkisenä oli valmistellut matkatarpeitaan ja vieläpä ottanut lainan hengenvakuutustaan vastaan. Kaikkeaa tätä ei hän olisi voinut tehdä, jos hänen järkensä olisi ollut suunniltaan. Ei, sehän on ymmärrettävä! Niinmuodoin tuon mielenvika-jutun täytyy olla erehdys. Mutta entäs laina? Siinä uusi arvoitus utelilaille. Hän otti lainan hengenvakuutustaan vastaan! Hänen miehensä ei ollut varustanut häntä matkarahoilla, vaan hänen täytyi hankkia itse omat varat. Siinä oli jotain erinomaista. Vaimon täytyi olla syyllinen, ja hänen oli täytynyt antaa aihetta eripuraisuuteen. Muuten olisi Leonardin täytynyt kustantaa hänen matkansa ja maksaa hänen ja lapsien elatuksen. Niin oli itse selvää, että Gerda oli syyllinen. Niin pitkälle oli tultu asian varmuudesta. Mutta nyt oli aprikoittava, minkälainen hänen vikansa oli. Oltiin yhtä mieltä siinä, että tämä esikuvaksi kelpaava nainen oli ollut uskonon vaimo. Juuri niin, sitenhän olikin! Ja muisteltiin tuota pikaa koko joukko seikkoja, jotka ennen, kuin ei ollut mitään syytä epäluuloon, olivat olleet huomaamattomissa, mutta nyt paljastuivat sitä kirkkaammassa valossa ja osoittivat selvästi, että oikeassa oli sittenkin heidän arvelunsa. Muistettiinpa, kuinka Gerda siinä ja siinä tilaisuudessa oli hymyillyt omituisella tavalla sille tai sille herralle, kuinka hänen miehensä jossakin tilaisuudessa oli näyttänyt hänestä vastenmieliseltä, kuinka hänet eräänä iltana oli kohdattu kahden vieraan mieshenkilön kanssa, ja kuinka hän oli punastunut mainittaessa, jotakin nimeä, josta oli väiteltä j. n. e. j. n. e. äärettömyyksiin. Olipa sentään kummallinen supatus seurapiireissä alemmasta ylhäisempään saakka! Niin turmeltunut oli silloin maailma! Kukahan olisi sentään voinut luulla mitään sellaista tästä hienosti sivistyneestä, päältä niin siveellisestä, sanoissaan niin totisesta naisesta, joka aina lausui mitä puhtaimpia mielipiteitä! Ei! Ei pidä luottamustaan panna kehenkään. Ja kaikki ne sitte, jotka olivat seurustelleet tuon karkurin kanssa, ja pitäneet häntä ystävänään, miten suureen kauhistukseen he joutuivat! Ajatteles, jos heidän siveellisyytensä olisi kärsinyt vahinkoa tästä seurustelemisesta — ja heidän nuoret tyttärensä sitten! Ajatteles, että hän oli "semmoinen ihminen," eikä siitä ollut aavistustakaan! Huu, miten harmillista! Minkälainen häväistys! Ja se miesparka sitten! Se oivallinen mies-raukka! Miten surkuteltava hän oli! Ja kuinka jalomielisesti kärsi hän kovan onnensa! Ei sanallakaan tahtonut ilmoittaa tämän kelvottomuutta! Hyvin kummallista oli kumminkin, että Leonard oli jättänyt hänelle kaksi lastansa. Ja vielä juuri ne pienet tytöt! Minkälaisen kasvatuksen, minkälaisen siveellisyyden voi äiti heille hankkia? Vieläpä jotkut mainita sujahtivat: "kukapa tietänee syyn, miksi Leonard vähemmän oli mieltynyt nuorempiin lapsiin? Hän piti kumminkin vaan pojan." Kuin huhu mainitsi, että Gerda oli lukemassa Upsalan yliopistossa, silloin nuot ankaran siveelliset juoruseurat vasta oikein rupesivatkin. "Hänellä oli aivan nuoresta työstä saakka ollut kummallisuutensa, ja taivas tiesi, mitä hänestä olisi tullut, jos ei hänellä olisi ollut kunnioitettavia vanhempia, jotka olivat häntä silmällä pitäneet? Johan hänessä silloin oli tuo oppikiikko, ja hän olisi tahtonut matkustaa Upsalaan, mutta isä pani vastaan, ja niin siitä ei tullut mitään. Ja nyt, vaikka hän on ollut naimisissa niin monta vuotta ja vielä sellaisen erinomaisen miehen kanssa, ja vaikka hänellä jo on suuria lapsia, — vanhin poikakin on jo kaksitoista vuotias, — lähtee hän tuota päätä miehensä, lapsiensa ja kaikkien luota ja rupee kuin mielipuoli lukemaan Upsalassa, vanha ihminen nuorten poikain seassa! Harjoittamaan tieteitä! Niin juuri, niin! Tieteet ovat vaati tekosyy. Asian oikea laita on se, että hän on kevytmielinen ihminen, ollen muka siveellinen hyvinkin perinpohjin, mutta oikeastaan hän ei viihtynyt kodissaan eikä saanut mitään mieltymystä pyhistä velvollisuuksistaan puolisona ja äitinä, vaan ikävöi vapaasen elämään, tuonne kauas nuorten miesten seuraan yliopistoon! Siinä oikein näkee, kuinka tuon mainion naiskysymyksen laita on ja näkee, ett'ei niillä, jotka sitä suosivat, ole mitään oikeata siveellisyyttä. Jos hänellä todellakin olisi ollut oikea harras mieltymys tieteisiin, niin olisihan hän saanut täällä kotona professorien edessä oppia niitä. Ei hänen olisi tarvinnut karata miehensä ja lastensa luota sentähden, mutta hänelläpä onkin vaan muut innostukset, sehän on selvää ja ymmärrettävää. Ja sitä mies raukkaa! Miten hän on surkuteltava! Ja hänen, kuin piti olleen niin sydämellisesti kiintynyt häneen ja pitäneen häntä niin suuressa arvossa! Ja hän kantaa onnettomuutensa kuin mies! Nainen, sellainen kuin hän, sellainen julkea teeskentelijä, hän on oikein häpeä sukupuolelleen. Eihän enää voi luottaa ainoankaan vaimoon,

näyttäköön hän kuinka kunnialliselta tahansa, sillä kukas olisi uskonut mitään semmoista tästä? Mutta mitäs kaikkea ei saisi nähdä ja kokea! Ajat huononevat huononemistaan."

Melkein siihen tapaan loruiltiin. Mokomia päätelmiä lausuttiin häpeämättömällä varmuudella asiasta, joka kuitenkin jokaiselta ilman eroitusta oli oikeastaan kätkeyty aivan tietämättömiin ja vielä sitten ilman vähintäkään todistusta häyjjen johtopäätöksiensä totuudesta. Niin käy aina maailmassa. Niin tunnollinen ja hellä on aina ankarasti siveellinen yhteiskunta tuomitessaan seikkoja, joita se ei tunne ja henkilöitä, joita se ei ymmärrä.

Oudoksuttiin kovasti, kuin ei Leonard kuuluttanut sanomalehdissä karannutta vaimoansa ja tutkittiin innolla virallista lehteä kuitenkin löytämättä ikävöityä ilmoitusta. Uusi jalomielisyyden ilmaus petetyssä miehessä! Hän oli liian kunniallinen julkisesti ilmoittaakseen vaimonsa häväistystä ja kokonaan repiäkseen siteen heidän välillään.

Siten kului vuosi. Leonard, tosin eläen hyvin erillään maailmasta, oli kuitenkin kunnioitettavalla miehuudella luonut päättänsä surun masentavat kahleet ja etsinyt lohdutusta väsymättömässä työssä. Hän oli loistavilla arvolauseilla ottanut filosofian tohtorin arvon, ja hän vihittiin siihen samaan kevään vihkiäisissä, vuosi Gerdan lähdöstä, ja harvinaisesta onnen sattumuksesta, juuri samana päivänä, kuin hän Upsalassa suoritti opettaja-kandidatitutkintonsa; tästä omituisesta tapahtumasta sai Leonard hämmästyksellä ja liikutuksella tiedon ruotsalaisten sanomalehtien ilmoituksista, samoin kuin Gerdakin samoilla tunteilla suomalaisista lehdistä huomasi ilmoituksen heidän yhteisestä juhlapäivästään. Kuin lukemiset tohtorin arvoa varten olivat päättyneet, alkoi Leonard kirjoittaa suuremmoista kirjallista teosta, johon hän jo kauan oli valmistunut ja koonnut aineksia. Väsymättömällä ahkeruudella toimitti hän työn loppuun ja hän sai siitä sekä kunniaa että tuloja. Synkeä vakavuus oli vetäytynyt ennen niin hilpeän miehen kasvoin ja olentoon. Hänen sielunsa oli sen kostoniskun kautta, joka oli hänen vaimonsa järkähtämättömässä tuomiossa kohdannut häntä, herännyt ihan valveille puoleksi tietämättömän itsekkäisyytensä tyytyväisestä uinailustaan, ja sen huikaisevassa valossa näki hän selvästi tämän itsekkäisyyden kaikissa väärissä, kaunistelluissa perusaatteissaan, sen oikeassa valossa ja arvossa. Hän huomasi minkälaisessa harhaluulossa hän ja useimmat hänen sukupuolestaan olivat eläneet. Hän tunsu sielunsa sisimmässä, että hänen puolisonsa oli oikeassa, ja hänen mielensä oli todellakin siksi rehellinen, ett'ei hän koettanut tukahuttaa tätä tunnetta. Hän sen sijaan vaipui totisiin mietteisiin elämän tärkeimmistä kysymyksistä ja lujasti päätti hän kestää uljaasti tulikokeen sielunsa jalostamiseksi. Gerdan kanssa ei hän ollut kirjevaihdossa, koska tämä ei ollut kehoittanut häntä siihen ja hän, heikompi puolue, oli liian ylpeä rukoillakseen suostumusta siihen. Mutta hänen poikansa kirjoitti usein äidille ja sai häneltä pitkiä, palavan rakkaita vastauksia. Tämä lapsen ja äidin kirjevaihto oli ainoa yhdistys puolisoitten välillä.

Niistä häyjistä solvaisevista puheista, joita hänen vaimostaan oli kulkemassa, jopa heidän niisanottujen ystäväinkin kesken, ei Leonardilla ollut mitään aavistusta, sillä ei yksikään parjaaja ollut rohjennut hiiskahtaa hivaustakaan tuolle surunalaiselle miehelle tästä asiasta; hän vaan uskoi päinvastoin varjon koko salaperäisestä tapauksesta lankeavan yksin hänen ylitsensä, mutta hän päätti sen, ansaittuna rangaistukselta, nöyryydellä kantaa. Mutta erään kerran, se oli toisena vuotena Gerdan poislähdöstä, kertoi hänelle hänen rakkain ja luotettavin ystävänsä, nuori lääkäri, mitä halventavia huhuja ja luuloja yleisöllä oli hänen puolisoistaan, ja mainitsi erittäin kaksi henkilöä hänen enin kunnioittamista ystävistään, jotka useassa tilaisuudessa hävyttömällä tavalla oli puhuneet hänen vaimostaan. Leonard joutui hämmästyksiin ja mielenmurheeseen. Hänen puhdas, jalo puolisonsa, joka oli pannut oman onnensa, oman äidinsydämensä siveellisen vakuutuksensa uhriksi, hän oli mitä häpeällisimpäin epäluulojen esineenä ja parjausten pilkkana, ja hän, oikea syyllinen, rikoksellinen, häntä surkuteltiin ja sääliteltiin, häntä jokainen kunnioitti!

Joku aika sen jälkeen oli hän kutsuttu eräasen suurenmoiseen juhalseuraan, jossa oli herroja ja naisia kaupungin arvokkaimmista perheistä. Tässä tilaisuudessa olivat molemmat "ystävät," jotka Gerdan kunniaa olivat solvaiseet, myöskin saapuvilla. Illallisella, kuin imartelevilla sanoilla onnitteltiin Leonardia eräästä kirjoituksesta, jonka hän oli julkaissut sanomalehdessä ja joka oli herättänyt suurta huomiota, ja kuin hänelle esiteltiin hänen maljansa, nousi kunnioitettu mies seisomaan. Kalpeana silmäili hän ympärillään olevaa seuraa vakaalla katseellaan, totisempänä ja surullisempänä kuin tavallisesti, ja sanoi:

— Kunnioitettavat naiset ja herrat! Minun täytyy pyytää teiltä anteeksi, että minä käytän tätä tilaisuutta, kuin minä olen tässä lukuisassa, hienosti sivistyneessä seurassa, jossa on myöskin saapuvilla moni, joka on tehnyt minulle kunniaa, sanomalla olevansa minun ja vaimoni ystävä, tätä tilaisuutta, antaakseni selitystä, jota oma kunniani ja rakkauteni ja kunnioitukseni puolisooni eivät kauemmin salli minun salata. — Tietoihini on tullut, että on koetettu antaa kaikenlaisia vaimoni kunniaa solvaisevia selityksiä hänen lähdöstään tältä seudulta.

Hämmästyttä ja jännitettyä uteliaisuutta osoittava liikenne kävi läpi koko lukuisan seuran.

— Syy, jatkoi Leonard soinnuttomalla, mutta jykevällä äänellä, syy hänen lähtönsä tästä kaupungista, onnellisen yhteiselämämme rikkumiseen, on minun, minun yksinään. Puolisoni on puhdas ja moitteeton kuin äsken satanut lumi. Minä olen syyllinen. Minä olen rikkonut uskollisuuteni, pettänyt vaimoni ja häväissyt avioliittomme häpeällisen kevytmielisyyden teolla. Vaimoni jalo vakuutus ei sallinut hänen enää puolisona elää rinnallani. Rangaistukseni on kova, mutta oikea. Minä taivun kunnioituksella hänen tuomioonsa, ja sydämessäni asuu hän pyhänä suojelusenkelinä, jota ei mitkään pahat vimmaukset lähetä uskaltane.

Hiljaisuus vallitsi kokoontuneissa. Joka sydän oli tullut vastustamattomasti liikutetuksi, kuin tuo oman syyllisyytensä kautta niin kovasti koeteltu mies, voittaen oman ylpeytensä, pestäkseen vaimonsa syyttömästi loukatun kunnian, astui esiin kokouksessa, jossa hän melkein oli kunniavieras, ja paljasti salatun rikollisuutensa. Jokainen tunsu Leonardin antaessa tätä selitystä, että joka sana siitä oli totta. Sen luki hänen silmistään, ja oli ymmärrettävä, ett'ei kukaan mies näin julkisella tavalla, näin avoimin katsein, olisi ottanut päällensä vaimonsa rikollisuutta, vaikk'ei tämä koskaan olisi ollut hänelle niin rakas, hänen maineensa pelastaminen hänelle koskaan niin kallis. Uskottiin ehdottomasti ne sanat, mitä lausuttiin. Ei yksikään epäillyt tällä hetkellä Gerdan viattomuutta.

Leonard kumarsi seuralle, ja kuin illallinen oli loppunut ja malja esitelty kunniavieraalle vähää ennen pöydästä noustua, otti hän hattunsa poistukseensa. Isäntä lähestyi häntä ja pusersi ääneti hänen kättään. Muut läsnäolevat seurasivat esimerkkiä, ja Leonard huomasi olevansa heti liikutetun joukon keskellä, joka kunnioituksen ja säälin katseilla ääneti puristi hänen käsiään. Hän vastasi sanaakaan lausumatta käden puristuksiin, tervehti seuraa syvällä kumarruksella ja katosi.

Hämmästynyt, liikutettu mieliala kesti vielä kokoontuneissa. Kuiskailtiin siellä täällä. Tämä oli siis tosi, asian oikea laita! Tämä kelpo mies oli siis syyllinen, hän oli tehnyt aviorikoksen! Mutta miten jalomielisesti hän nyt tunnusti vikansa! Eikö hänessä sittenkin ollut jalo itsetuntoisuus! Hiljainen ihmetyksen kuiskina rupesi kuulumaan äänettömästä joukosta. Harvinaista oli, että mies puhdistettuaan vaimonsa kunnian ja tunnustettuaan vikansa, oli kokoontuneiden ja melkein koko yleisönkin mielestä vielä viehättävämpi ja enemmän arvossa pidetty henkilö kuin koskaan ennen, mutta Gerda sitä vastoin yhtä moitteellinen, kuin ennenkin. Nähtiin ainoastaan Leonardin kärsivä muoto, hänen hyljätty tilansa, kuultiin ainoastaan hänen ylevää tunnustustaan, mutta ei ollut silmää näkemään sitä korkeaa siveellisyyttä, jonka käskystä hänen vaimonsa oli uhrannut oman sydämensä, onnellisen asemansa yhteiskunnassa. Häntä sanottiin sydämettömäksi, itsekkääksi ihmiseksi, leppymättömäksi olenoksi, turhanpäiväiseksi luulijaksi. Hänen käytöstään mainittiin halpamaiseksi ja epänaisekkaaksi, sillä hänenhän täysi-ikäisenä naisena olisi pitänyt ymmärtämän, että miehet, jaloimmatkin, voivat syttyä himoihin, joilla ei ole mitään yhteyttä heidän sydämensä kanssa, ja että ymmärtäväisen ja rakastavan vaimon velvollisuus on lempeällä anteeksiantavaisuudella menetellä sellaisissa hairahduksissa. Sellaisella menettelytavalla saa yhä hellempään ja hartaamman luottamuksen mieheltänsä, mutta ei suinkaan törkeässä leppymättömyydessään, kiroomalla ja hylkäämällä häntä. Tällä tavalla ei kenenkään oikeamielisen vaimon tule menetellä. Kaukana siitä! Ja ajatteles! Tämä niin kovasti kohdeltu mies, hän astuu kumminkin tunnustamaan vikansa suuren seuran edessä, suojellakseen sydämettömän vaimonsa kunniaa. Kuinka rakkaan hänen sentään täytyy olla hänelle, ja eikö hän sentäänkin ole hyvin jalo! Mutta vaimo ei luonnollisesti ole häntä koskaan ymmärtänyt. Jos hän, vaimo, olisi ollut rikollinen, niin, olisi miehen luonnollisesti sopinut hyljätä hänet, sillä onhan miehellä oikeus vaatia naiselta mitä moitteettominta elämää. Mutta miestä ja sitte niin eriomaista miestä, tuomita häntä niin halpamielisesti! — Leonard niin muodoin pysyi jalona, sääliteltävänä, kuin sitä vastoin Gerdaa, joskin hänen kunniansa oli pelastettu, moitittiin rikolliseksi puoliseksi. Maailma on auttamaton.

Emme suinkaan tahdo väittää, ett'ei Leonardin ylevämielinen käytös ollut omiaan herättämään sekä kunnioitusta että sääliä häneen, mutta mielestämme Gerdankin menetystavalle olisi pitänyt tehdä vähäisen oikeutta.

Neljä vuotta oli kulunut puolisoitten erosta. Leo oli tänä keväänä päässyt ripille ja suorittanut ylioppilastutkinnon melkein samaan aikaan. Iloa ja rakkautta tulvaava kirje, jonka Gerda kirjoitti pojalleen, onnitellen häntä kahdenkertaisen, tärkeän juhlan johdosta, jota hän oli viettänyt, sisälsi kuitenkin surullisen ilmoituksen. Vanha isoisä, joka koko talven oli ollut hyvin heikko, oli nyt kevään tullen käynyt yhä heikommaksi ja oli täytynyt kääntyä vuoteen omaksi, josta hän luultavasti ei enää nouse. Vanhus, joka oli valmis jättämään elämän, lähetti nuorelle tyttären pojalle, jota hän ei ollut nähnyt moneen vuoteen, hartaimmat onnentoivotuksensa tärkeään askeleeseen, jonka tämä juuri nyt oli ottanut elämäänsä. Liikutettuna ojensi nuorukainen kirjeen isälle, joka luki sen ja vaipui syviin ajatuksiin. Sen jälkeisenä päivänä sanoi hän pojalle:

— Leo! laita itsesi valmiiksi. Me lähdemme tervehtimään äitiä ja vanhuksia. Laiva lähtee yöllä.

Hurmaannuksiinsa ihastui poika odottamattomasta, ilahuttavasta uutisesta, joka mitä ihanimmaksi todellisuudeksi aivan kuin tenho-iskulla muutti hänen sydämensä hartaimman halun, jota hän ei ollut

rohjennut sanoiksi lausua. Syliinsä sulki nuorukainen isänsä, kyynelten tulvatessa hänen säteilevistä silmistään.

Muutama tunti myöhemmin istui tuo totinen mies ja iloisesta malttamattomuudesta värähtelevä nuorukainen valoisana, tynnenä kevytyönä laivankannella, matkalla autuaalliseen päämääräänsä.

Seuraavan päivän illalla, kuin Gerda tuli koulusta ja astui kotiinsa, lensi häntä vastaan kaunis, tummakutrinen nuorukainen, sulki hänet rintaansa, suuteli häntä lukemattomat kerrat oikein raivosasti ja kostutti ilokyyneleillään hänen poskensa, ja kuin viimeinkin tuo pitkä syleily oli loppunut, astui Gerdan luo hänen miehensä, hopeasäikeitä tukassa ja parrassa ja silmissä rakkaus, puhtaammaksi palanut kuin hopea ja kulta kaipuun ja itsekoetuksen sulatusuunissa, ja ojensi hänelle kätensä. Gerda ei ensi hämmästyksissään poikansa kohdattua ollut huomannut, että toinenkin henkilö oli huoneessa. Hän luuli, että poika oli tullut yksin tervehtimään häntä ja vanhuksia. Nyt seisoivat Leonard hänen edessään. Luja vaimo, joka niin monet kerrat päivien ja öitten unelmissa oli tämän kohtauksen nähnyt, joutui aivan liikutuksiin kuin unelma oli muuttunut todellisuudeksi, mutta hän hillitsi itsensä. Kalpea oli hän, mutta katse rehellinen, sen syvyydestä pilkoitti koko hänen suuri rakkautensa, hänen sydämensä salainen, sanomaton ilo nähdä jälleen hyljättyä rakastettuansa, laskea kätensä hänen käteensä.

— Anna anteeksi! sanoi Leonard. Minä olen tullut Leon mukana tervehtimään sinua ja tapaamaan "vanhaa iso-isää," ennen kuin hän täältä lähtee.

— Tervetuloa!

Puolisot istuivat myöhään yöhön puhelemassa suuresta yhteisestä ihastuksestaan, lapsista, ja niistä joutuivat he vähitellen itseensä, työskentelyihinsä ja pyrintöihinsä. Toukokuun yö kävi jo päivälle, kuin he nousivat ja sanoivat toisilleen hyvää yötä.

— Ja Katarina? kysyi Leonard.

— Katarinan laita on hyvin. Hänellä näytti olleen erityinen taipumus taide-käsityöhön. Minä lähetin hänet kehittämään taipumustaan. Hän edistyi jättiläis-askelin, ja hänellä on nyt opettajatarpaikka eräässä käsi työ-koulussa maaseudulla,

— Ja hänen lapsensa?

— On kuollut. Tyttö-pienokainen oli hurmaavin olento, mitä saa nähdä. Hän oli perinyt äidin ihmeteltävän kauneuden. Minä pidin sen luonnollisesti luonani, kuin Katarina lähti käsityö-kouluun. Mutta kuin tämä oli puolen toista vuoden vanha, ja voi sekä kävellä että puhua, tuli kova keuhkotulehdus ja päätti pienokaisen elämän. Kuin lääkäri selitti kaiken toivon menneen, ilmoitin minä sähkösanomalla Katarinalle. Hän saapui kaksi tuntia ennen hänen kuolemaansa. Vaikka hän oli paljon saanut kärsiä lapsensa tähden, suri hän nyt kuitenkin itsensä aivan epätoivoiseksi. Minä, joka kuoleman kautta en ole menettänyt yhtään lasta, olin huono lohduttajaksi. Jumala siunatkoon pienokaista, jonka ei koskaan tarvinnut kokea elämän tuskia!

Gerda kääntyi pöytään, jossa oli muutamia valokuvia kehyksissä, pari vartalokuvaa ja joitakuuta muita korukappaleita. Suurin valokuvista oli Leonardin muotokuva. Tämän edessä oli kaunis kukkavihko tuoksuvista kielokukista. Gerda otti yhden taulun, ympärillä luonnikkaasti leikattu kehys, se oli mitä herttaisimman lapsukaisen kuva, ja ojensi sen Leonardille.

Heleä punerrus lennähti tämän kalpeille kasvoille, ja hänen kätensä vapisivat, kuin hän otti taulun. Ääneti katseli hän liikutuksella kuvaa.

— Kehys on Katarinan työtä. Eikö se ole kaunis? sanoi Gerda, ottaessaan taulun takaisin, ja pani sen paikalleen.

Leonard nyökkäsi myöntävästi.

— Mikä tuon pienokaisen nimi oli?

— Gerda. — Hyvää yötä, Leonard!

— Hyvää yötä!

Puolisot erosivat aamun valetessa, koettaakseen viimeinkin lepoa, mutta ei kumpanenkaan heistä edes uinahtanut tänä yönä yksinäisellä vuoteellaan.

Rauhaisaan sairashuoneeseen paistoi kevätillan suloaurinko. Kalpeana ja hiuonneena, tukka ja parta hopeavalkonen, lepäsi vanha isoisä vuoteellaan, ympärillä puoliso, lapset ja lastenlapset. Hänen sisäänpainuneet silmänsä katselivat kuolevaisen kirkkaalla katseella rakkaitansa ympärillään.

— Eikö se ole suloista ja oikein hyvä, sanoi hän, se on suuri Herran Jumalan armo, armo, jota minä vanha syntis-parka en ole ansainnut, — koskas armo sentään onkaan ansio? — että minä viimeisinä hetkinäni saan nähdä teidät kaikki rakkaimpani koossa ympärilläni — Kiitos, Leonard, että tulit!

Hän nyökäytti päätään vävyilleen.

— Gerda! jatkoi hän, ojentaen kuihtuneen kätensä tyttäreen, joka lähestyi ja hellästi tarttui ojennettuun käteen. — Gerda, rakas lapsi! Minä olen suuressa velassa sinulle, velassa, jota en minä voi hyvittää. Ainoastaan sinun lempeä anteeksiantosi voi sovittaa sen ja antaa rahtua rauhaa täältä lähtevälle sielulleni. Gerda, oma lapseni! Minä olen julman vääryyden tehnyt sinulle. Minä olen, sokeana vanhoissa, halpamaisissa ennakkoluuloissa ja omassa tunnottomassa itsekkäisyydeseäni, ainoastaan sentähden kuin sinä olit nainen, huonon osan sinulle antanut, olen estänyt henkesi luonnollisen kehityksen, katkeroittanut nuoruutesi ja tehnyt sinut perinnöttömäksi veli-raukkasi tähden, jonka sisällisessä heikkoudessani onnettomaksi saatoin, valmistin hänelle väärän elämän suunnan ja liian aikaisen haudan. Rangaistukseni on ollut kova, mutta oikea. Pitkät, kolkot vuodet olen minä murheessa ja mielimurteissani koetellut itseäni ja mietiskellyt elämän totuutta. Minä olen oppinut ymmärtämään naisen arvon ja hänen Jumalalta itseltä saaneen samat oikeudet, joita me miehet vuosituhansien kuluessa häpeällisesti ilman mitään oikeutta olemme polkeneet. Rakas tytär! Isälle, joka ryösti sinulta pyhät oikeutesi, olet sinä lahjoittanut hellän vanhuuden kodin, oman voimasi luoman, Herran Jumalan siunaaman. Sinussa olen minä nähnyt todellisen naisen korkeudessaan, jalon äidin kasvattaman. Minä tahdoin kasvattaa orjan, mutta hän kasvoikin sankarittareksi. Kiitos, rakas tytär! kaikista siitä lohdutuksesta ja opetuksesta, kuin sinä minulle antanut olet, ja anna minulle anteeksi rikokseni!

Liikutuksen vallassa vaipui Gerda polvilleen vuoteen viereen ja painoi huulensa kuihtuneeseen käteen, josta hän piti kiini.

Vanhuksen puhuessa puhkesi suuren, yltäkylläisen ilon säde iäkkään äidin silmästä, kuin hän istui puolisonsa vuoteen ääressä. Tämä tunnusti itsekkäisen erehdyksensä, lausui suuren totuuden sanoja, hän nousi heikkouden, itsepintaisuuden ja ennakkoluulojen pimeydestä, puhtaana ja jalona, todellakin hänen rakkautensa arvoinen, semmoinen, jollaiseksi hän nuoruuden onnellisina päivinä oli hänet uneksinut. Paha oli mennyt. Kaikki oli sovintoa ja selvää.

Kuin Gerda oli noussut, ja muutkin läsnä olevat hiljaa ja kunnioituksella jättäneet huoneen, ett'eivät häiritsisi vanhusta, jonka heikot voimat näyttivät kovin rauenneilta, jäi äiti yksin hänen luoksensa, kumartui häneen, sulki hänet syliinsä ja painoi suutelon hänen huulilleen. Tässä suutelossa, joka rakkaudella jälleen yhdisti vanhat puoliset, hengähti kuoleva pakenevan henkensä. Hiljaa uinahtaen makasi hän jälleen, voitetun rakkauden suutelo vienosti hymyilevillä huulillaan ja ilta-auringon siunaava loiste otsallaan.

Sen päivän illalla kuin vanhan isän hautaus oli vietetty, seisoi Gerda surupuvussa yksinään peräkammiossaan syvissä ajatuksissa, nojaten kasvonsa tuoksuviin ruusuihin kukkapöydällä. Leonard astui sisään ja lähestyi häntä.

— Gerda! sanoi hän. Minä lähden nyt kotiin, mutta minä olen ajatellut jättää Leon tänne luoksesi suven ajaksi. Sen palkinnon hän todellakin ansaitsee.

Gerda katsoi ylös.

— Sinä lähdet? sanoi hän tarkkaavalla, kysyvällä katseella.

- Niin!

Syvä liikutus, suuri, puhdas sielunvoima, paistoi Leonardin silmistä, ja loi kirkkauden hohteen hänen vanhentuneille, mutta vielä kauniille, surusta ja syvistä ajatuksista jalostuneille kasvoilleen, voittoloisten hengen taistelusta lihan ja itsekkäisyyden kanssa.

— Niin, Gerda, sinä jalo, sinä armas! sanoi hän. Minä menen pois, enkä pyydäkkään edes jäädä tänne, sillä nyt olen minä oppinut selvästi ymmärtämään sinun sielusi, sinun menetystapasi, oppinut ymmärtämään ne ikuiset, pyhät oikeuden ja vääryyden käskyt ja sen järkähtämättömän rangaistuksen, jonka pitää kohdata jokaista, joka vaan uskaltaa sohaista niitä. Sinä kysyit kerran minulta, kuinka olisin sinun asemassasi menetellyt. Minä vastasin, että minä olisin hyljännyt sinut. Minä en peruuta nytkään niitä sanoja, mutta minä lausun saman ankaran tuomion itsestänikin. Minä en vaadi nyt enään kuten ennen itsekkäisessä julkeudessaani lempeämpää tuomiota, suurempaa armoittelua sen tähden, että minä mies olen. En! Tuomiosi oli oikea ja jalo, ja sittemmin olen mitä täydellisimmästä vakuutuksestani tuominut itseni samalla tuomiolla. Minä en ansaitse olla sinun puolisosi. Ja sentähden minä menen pois. Minä menen rauhaan, Gerda! Iloinen ei ole sydämeni, mutta se on rauhallinen, ja minä kiitän Jumalaa, joka sinussa on ilmoittanut minulle totuuden. Voi hyvin, rakkaimpani!

Hän ojensi Gerdalle molemmat kätensä ja hänen katseessaan oli korkia rakkaus, puhdas kaikesta tomun kuonasta, katseessa, joka läpäisi tuskan kyyneluvan hänen silmissään.

— Jää hyvästi!

Gerda kohtasi hänen katseensa. Tarkkaava, kysyväinen näkönsä oli muuttunut toivorikkaaksi iloksi. Hän laski kätensä puolisonsa käsiin.

— Älä mene pois, Leonard! helähti hänen äänensä, kirkas ja suloinen kuin armoituksen autuaallisen sanoma hengeltä tuomitulle, joka oli suoriutunut maailman kanssa ja hurskaassa nöyryydessä kävi päin kohtaloansa. Nyt, jatkoi hän, seisot sinä edessäni siinä jalossa ihmisellisessä korkeudessa, jossa minä olin nähnyt sinut hartaimmissa rukouksissani, toivoin vienoimmissa unelmissa. Ole tervetullut, rakkaani!

Hän taittoi suloisesti tuoksuvaan valkoisen ruusun suuresta kukkivasta ruusukasvista edessänsä ja ojensi sen Leonardille.

— Punaiset ruusumme, sanoi hän, ovat kuihtuneet. Meille kukkivat valkoiset. Olkoon tämä morsiamen tervehdys sulholle uutena häpäivänä!

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ENNEN JA NYKYÄÄN 1 ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are

removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.